

P. II. 132

SUCEAVA

1932

MAI—AUGUST

FĂT-FRUMOS

ANUL VII
1932

DIRECTOR: LECA MORARIU

NUMĂRUL
3 — 4

SIMEON FLOREA MARIAN

(1 Sept. st. vechiu 1847—11 Aprilie st. vechiu 1907)

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ

11438A

935.108

3.151

FĂT-FRUMOS

REVISTĂ DE
LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ
APARE TOT LA DOUĂ LUNI:

REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA:
SUCEAVĂ STR. LASCAR LUȚIA

ABONAMENTUL (ACHITAT ANTICIPATIV !)

ÎN TARĂ: 200 LEI PE AN

ÎN STRĂINĂTATE: 300 LEI PE AN

CUPRINSUL:

Victor Morariu:	Un sfert de veac dela moartea lui S. Fl. Marian
Tiberiu Crudu:	Ceasul ispitei
G. Voevidca:	Doină (versuri)
Leonida Bodnărescu:	S. Fl. Marian și ceilalți...
P. Grimm:	Iubire (trad. din Coleridge)
Al. Ieșan:	Școlarul „Baccalaureus” din Faust-ul lui Goethe
G. T. Hașeganu:	Primăvară (versuri)
D. Murărașu:	Eminescu și clasicismul greco-latin
I. E. Torouțiu:	Const. I. Emilian: „Anarhismul poetic”
A. V. Sânger:	Dimineața (versuri)
Dr. V. Tarnavski:	Răspuns la o „recenzie”...
Leca Morariu:	De-ale Cîrîbicilor III (Texte din Jeliu)
	(cu 4 clișee)
Ovid Toța:	Opera lui Alexandru cel Bun
I. E. Torouțiu:	Contribuții la Ist. Lit. Române
G. Ionescu:	S. Fl. Marian și Societatea pentru cultură
Pan. M. Vizirescu:	Întoarcerea târzie (versuri)
Alex. Gh. Morariu:	Cîntarea dela Horecea (cu clișeu)
G. Voevidca:	Epigrame (versuri)
L. Betuș:	Tiberiu Crudu
C. Gh.:	Ep. Bucevski despre biserica din Arbore
Leonida Bodnărescu:	Un prea puțin cunoscut portret al lui C. Porumbescu și alte cele... [1 clișeu]
Alex. Bibescu:	Preludiu (versuri)
S. Fl. Marian:	Scrisoare (din 1895) către Gh. Bogdan-Duică

RECENZII

de Victor Morariu, Al. Stejaru, C. I. Popescu și Leca Morariu

MULTE ȘI MĂRUNTE
de G., V. M. și L. M.

CRONICĂ

de Victor Morariu, M. A. Teiu, Elena Popescu, Al. Stejaru,
„Glasul Bucovinei” și Leca Morariu

Poșta administrației noastre. — Supliment artistic: Ep. Bucevski,
Dorneancă (Tricromie) [clișeu în 3 culori]

FĂT ~ FRUMOS

ANUL VII
1932

DIRECTOR: LECA MORARIU

NUMĂRUL
3 — 4UN SFERT DE VEAC DELA MOARTEA LUI
S. FL. MARIAN

(24 Aprilie 1932) *)

Un gând frumos al comisiunii interimare a oraşului nostru, în frunte cu d. Eugen Varzariu, a venit să cinstească amintirea acelui, care a fost o fală, — nu numai a judeţului nostru şi a bătrânei Suceve : neobositul scriitor şi aprigul Român Simeon Florea Marian. Chiar astăzi se încheie un sfert de veac dela moartea lui. Eram pe atunci profesor suplinitor la gimnaziul greco-oriental din Suceava şi-mi amintesc aievea fiorul de jale ce ne pătrunse la vestea desnodământului fatal al pneumoniei pe care o contractase frumosul veteran de 60 de ani, cu chipul senin şi gânditor — bun prieten mai vârstnic al neuitatului meu părinte...

Revista „Junimea literară”, al cărei harnic colaborator fusese — după cum puţine erau periodicele unde să nu i se fi întâlnit numele — revista care în Suceava lui Marian văzuse lumina zilei, a îmbrăcat atunci haină de doliu, închinându-i un număr întreg. Cuvinte calde a scris şi Nicolae Iorga, în „Floarea Darurilor” despre „părintele Marian, blajinul membru al Academiei, care stătea aşa de smerit între colegii săi din România, politicieni mari, profesori mari, bogătaşi mari... şi care făcea, în ţara noastră de respect pentru situaţiile înalte, pentru

* Cuvânt rostit la desvălire a plăcii comemorative dela casa lui S. Fl. Marian.

935.108

14281

BIBLIOTECA
JUDEŢEANĂ
NEAMŢ
Fond „G.T.K.”BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
BIBLIOTECA NEAMŢ

bogățiile triumfătoare, o așa de ciudată impresie prin haina lui de preot ca oricare altul”.

Dar au trecut apoi zilele și anii și, din ce în ce mai mult, părea că se așterne uitarea peste viața și îndeosebi peste opera lui, chiar aice, la Suceava — uitare de care, ce-i drept sunt vinovate și „cumplitele vremi” și „cumpăna mare” ce s’a abătut asupra „pământului nostru”. Astfel, atunci când s’ar fi cuvenit să comemorăm aniversarea a zecea a morții lui, la 1917, eram în toiul marelui războiu; România abia se întrarma, după groaznicele dureri ale înfrângerii și ale nespuselor suferințe din iarna anului 1916; erau atâtea zeci de mii de morți noi, încât nu mai rămânea răgaz pentru pomenirea morților mai vechi, oricât ne fuseseră de scumpi.

Anul următor, 1918, ne-a adus apoi apoteoza; marea bucurie a Unirii celei mari, — bucurie de care te doare că n’a trăit-o S. Fl. Marian, el, membrul Academiei Române, decoratul în două rânduri al Regelui Carol I, — el, care împreună cu Ștefan Ștefureac, dintre dascălii „Gimnaziului gr.-or.” din Suceava, erau cei mai bănuți și mai prigoniți pentru sentimentele lor românești și pentru legăturile cu țara liberă. Iar de atunci încocoace, după acele neuitate zile de suprem triumf al inimilor românești, au venit noile dureri : *întunecarea, întinarea idealului național prin necinstea și stricăciunea de care ne vedem năpădiți*, prin desordinea din suflete care ne-a adus la suferințele de astăzi, când nimic nu e mai firesc decât ca dorul nostru de mai bine să se reîntoarcă în trecut, *la cei buni și curați ai noștri*. Aceștia — preoți, profesori, învățători, magistrați, funcționari — în cursul unei vieți de om, rar de reușiau să-și ridice un cămin al lor, din muncă grea și cinstită, ca și casa în fața căreia ne aflăm, „câștigată cu condeiul”, cum spune tabla comemorativă, după înseși cuvintele proprietarului ei de odinioară — casă datorită muncii intelectuale, pe care Academia Română a înțeles s’o răsplătească cu marele premiu de 4000 lei Năsturel Herescu. Nu-i vorba, vedem și astăzi case și vile, câștigate „cu condeiul” — dar e o mică deosebire, un progres : ele sunt câștigate adese din câte o singură trăsură de condei... Să evocăm însă, în aceste clipe, viața și chipul celui pe care îl sărbătorim. S’a născut la 1 Septembrie 1847

în satul româno-șvăbesc Ilișești, din părinți țărani. Și-a început învățătura la școala primară, din satul său, apoi a trecut la școala „poporală” din Suceava, unde director era faimosul Franz Theil, mare dușman și batjocoritor al neamului și limbii românești, care îi pedepsia pe elevii români ce se încumetau a vorbi între dâșii în graiul mamei, atârnându-le de gât o tăbliță cu un chip de măgar, pentru a fi scuipați în urmă de colegii lor. Trece apoi la „Gimnaziul gr.-or din Suceava”, dar și aici o duce din ce în ce mai greu, îndeosebi din cauza limbii germane, dar și fiindcă, de prin cursul superior, îl preocupă „Societatea literară a junimii române studioase din Suceava” — societate tainică, în care se făcea carte românească, până ce fu descoperită și disolvată. Dar încă de pe atunci, de pe băncile școlii, pusese stăpânire pe sufletul lui *patima scrisului*, cum o numește fiul său, d. Liviu Marian, în schița de biografie a părintelui său ce ne-a dat-o. Indemnăt de pilda marelui Alecsandri, gimnasiastul Marian aduna cu adevărată evlavie tot ce era produs al sufletului popular : doine, cântece, hore, strigături, snoave, povești și tot ce era obicei și credință a poporului. Și astfel, încă la 1869, deci ca elev de clasa a VII-a îl vedem prezentând „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina” o culegere de 100 doine și o scriere despre „Nunțile țaranului român”. Se pare însă că la „Societate” n’a reușit, căci îl vedem tipărind în acelaș an, la Botoșani, în editura unui I. V. Adrian, colecția intitulată *Poezii populare din Bucovina*. Rezultatul acestor preocupări literare fu că rămase repetent în clasa a VII-a, obținând apoi rezultat rău și la repetarea clasei, în 1870. Tot atunci e înrolat în regimentul 41 de infanterie din Cernăuți, dar e liberat curând, fiind singurul fiu pe lângă maică-sa văduvă. Dându-și seama că nu-și putea isprăvi studiile secundare la Suceava, trece la gimnaziul român unit din Năsăud (Transilvania), unde pe vremuri au urmat și mulți alți Bucovineni năpăstuiți. Absolvind aici clasa a VII-a, roagă să fie primit iar în gimnaziul din Suceava, dar e refuzat. După ce se gândise o clipă să urmeze la Blaj, trece la gimnaziul din Beiuș. Indulgența profesorilor români de acolo l-a dispensat de studiul limbii maghiare. La 1871 trece și examenul de maturitate. Din timpul petrecut în Ardeal a lăsat note și

impresiuni despre călătoria sa la Năsăud și amintiri asupra întâlnirii sale cu tribunii dela 1848, Axente Sever și Simeon Balint, acestea publicate în „Junimea literară” (1907). Doria fierbinte să se întâlnească cu Avram Iancu, dar n'a izbutit; cultul ce-l avea însă pentru „Craiul Munților” l-a făcut să publice, după 29 ani, la 1900, o culegere de *Poezii populare despre Avram Iancu*. La 1872 e primit în seminarul teologic din Cernăuți; absolvindu-și studiile preotești, la 1875, se căsătorește cu Leontina, fiica parohului George Piotrovski din Siret, care i-a fost soție vrednică întru toate, una din figurile distinse ale vieții sociale românești din Suceava, mult timp prezidentă a societății doamnelor române din orașul nostru. Șase copii au fost rodul acestei căsătorii fericite, din cari însă numai trei au crescut mari: Inocențiu, inginer, pe care l-a răpit războiul; Liviu, care și-a făcut un nume frumos în literatură noastră și viața școlară, de prezent director — și director model — al liceului „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Chișinău — și Maria, astăzi soția d-lui prof. Mihai Cărauș. Tânărul preot a fost rânduit întâiu păstor sufletească la Poiana-Stampeii, apoi la Voloca, iar în urmă, la 1877, preot ajutor la Siret, subordonat socrului său, paroh în acel oraș. E numit apoi și catehet la școala primară de acolo și la școala reală inferioară, unde predă limba română.

În tot timpul acesta, preocupările de folclorist nu l-au părăsit; dacă, în copilărie, o năcăjia pe maica și pe surorile sale să-i povestească și să-i reciteze literatura populară, dacă apoi, ca elev, se folosea de ajutorul colegilor pentru a culege material cât de mult — ca păstor sufletească era mereu în mijlocul poporului, mereu întrebând și scriind. „La nunți, hramuri, călătorii, nu stătea degeaba” — povestește fiul său. „Un carnet, cu toate întrebările ce-l interesau momentan, stătea totdeauna la îndemână. Și, din mijlocul celor mulți, nici nu știa când a dispărut, pentruca, într'un colț tainic de odaie sau grădină, să stea la sfat cu cutare moșneag, babă, nevastă sau băiat. Câteodată pleca anume în locuri unde știa că trăește cutare om sau cutare femeie care știe multe”. În felul acesta a salvat de uitare, de peire adevărate comori; căci știut e că generațiile nouă ale țărânimii noastre, dacă știu de partide, de ligi, de gărzi și de

secte și de tot felul de lux și desfrâu, în schimb știu din ce în ce mai puțin din acele lucruri frumoase pe care le știau bătrânii. Din roadele activității acesteia de fiecare clipă mai ieșiră la iveală : două volume de *Poezii poporane românești* (primul de Balade și cântece bătrânești, la 1873, al doilea de doine, la 1875); un volum de *Tradiții poporane românești* (1878).

Publicațiunile acestea atrag atenția Academiei Române, care la 1881, îl cheamă în rândurile sale, distincțiune hotărâtoare pentru activitatea sa ulterioară; aproape nu trece an în care să nu prezinte Academiei un volum nou, dela 1882 încoace când își ține discursul de recepțiune, despre *Chromatica poporului român*, adică arta țărâncei de a face, mai ales din plante culori, vopseli, cu mult mai trainice decât fabricatele chimice de prin prăvălii. La 1883 publică legendele poporului despre paseri, sub titlul *Ornitologia poporană română*, care îi aduce și premiul amintit. — „Pe când alți membri ai Academiei” zice N. Iorga „nu făceau măcar o comunicație într'un an, el dădea în fiecare an un volum întreg. Cum îl făcea, cum îl aducea, cum îl prezenta, cum i se vota, nu știa nimeni. Dar deodată apărea încă una din cărțile părintelui Marian. Și atunci îți dădeai seamă că în anul acela toate lucrurile au fost cum trebuie să fie”.

Anul 1883 ni-l aduce la Suceava, în postul de catehet la „gimnaziul” nostru; i-a fost sortit apoi să fie al nostru timp de aproape un sfert de veac. „Postul important de profesor” zice fiul său „mediul mai românesc, prietini devotați și buni naționaliști, societăți culturale — toate acestea momente au fost numai priincioase pentru viața și activitatea sa”.

Ca profesor știe să se folosească de elevii săi, mai ales de cei de pe la sate : băieții de țărani, de preoți, de învățători, ca auxiliari prețioși la adunarea de material folcloristic. În preajma sărbătorilor sau a vacanțelor, noi elevii știam că părintele Marian are să ne dea puțină „ocupatiune”, câte un chestionar, întocmit de el pentru trebuințele sale momentane. Astfel Marian, dacă era catehet, era, în măsură cu mult mai mare, un fel de profesor de literatură română.

Deaceea în Suceava, omul acesta care, în afară de lecțiile sale la școală, scria câte 6—8 ore pe zi, mai găsia timp

să ia parte la tot ce era mișcare culturală și socială românească, ba chiar și la viața politică. Fu deci, alături de un Matei Lupu și Șt. Ștefureac, unul dintre întemeietorii și colaboratorii de frunte ai foi bimensuale „Revista politică” (1886—1891), care are meritul de a fi apărut cu vrednicie și cu hotărîre drep-turile neamului românesc din Bucovina robită. Fu unul dintre întemeietorii „Clubului român” ; iar activitatea cea mai rodnică a desfășurat-o în societatea „Școala Română”, realizând, cu un an înaintea morții o dorință arzătoare a publicului românesc : deschiderea internatului de băieți „Vasile Cocărlă”.

În același timp, volumele urmau an de an : dela 1883 până la 1904, adică în 25 ani, 22 de volume și broșuri, din care jumătate, 11, i le-a tipărit Academia. Iată titlurile celor mai însemnate : *Descănțețe poporane române*, *Nunta la Români*, *Înmormântarea la Români*, *Nașterea la Români*, *Vrăji, farmece și desfacere*, *Satire poporane române*, *Sărbătorile la Români* (3 volume), *Sfântul Ioan cel Nou dela Suceava*, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile Românilor*, *Legendele Maicii Domnului*. În pragul morții lucra la o mare operă despre *Botanica poporană română*, operă care — cu durere o spunem — nici până astăzi n'a ieșit la lumină. Firește, tot Academia ar fi chemată s'o publice, dar suprema instituție culturală a Românilor astăzi e paralizată prin lipsa de fonduri, de când s'a făcut marea, neiertata greșală de a i se expropria moșile cum s'a păcătuît, în acelaș fel, și față de Efortiile Spitalelor, încât astăzi suntem în fața prăbușirii spitalelor din țara noastră.

Oricum, d-l Liviu Marian, mai are și el încă o mare datorie față de opera părintelui său : de a scoate la lumină întreagă și îndeosebi de a-i înlesni în toate chipurile pe cei ce vor s'o studieze — și sunt de aceștia, căci Universitatea românească din Cernăuți a înțeles să-și facă datoria, punând nu odată pe unul sau altul din tinerii studenți să cerceteze viața și opera folcloristului Bucovinei. Iar noi ceilalți avem datoria cealaltă : de a-i cinsti amintirea și cu fapta, adică cetîndu-i opera și răspîndind-o, pentru a ne apropia astfel de sufletul țaranului nostru cum a fost el în vremuri mai curate...

Victor Morariu

CEASUL ISPITEI *)

Mă dusesem cu maica mea la Bârlad să vindem *șeiag*. Pe-atunci lâna nu era așa scumpă ca acum și noi, ucenicile, făceam bătăături la degete învârtind la fus și la sucală iar de tras la vatale asurziam de urechi și ne sfârmam furca pieptului. Din mâinile noastre ieșau sute de coți pe iarnă, și primăvara por-

Tiberiu Crudu

niam la târguri spre desfacere cu valurile'n spate. Și pentru munculița noastră cea sfântă, un ban nu ne dădeau maicile la care făceam ascultare. Așa era vremea. În schimb n'aveam de ce ne plânge că nu duceam lipsă de nimic.

La Bârlad dac'am ajuns, maica mea, fiind bătrână dar și fudulă, Dumnezeu s'o ierte, n'o vrut să umble prin târg să

*) Fragment din povestirea *De vorbă cu maica Frăsina*.

vândă; m'o trimis numai pe mine c'o altă maică străină, care se lipise de noi la plecare. Eu purtam doi vâlătuci pe umeri, unul în brațe, maica purta pe-ale ei și cu noi mai umbla și olacarul, un dascăl bătrân, căruia îi plătiām cu ziua să ne tăbărească celelalte valuri și să ne ducă pe la curți.

Vre-o două-trei zile am brodit-o noi bine ș'am vândut mulțișor că era timpul iarmarocului. Intr'o după-amiază însă ne pomenim că dă Dumnezeu o ploaie ca cu cofa și ne murează tot până la piele. De apă s'o îngreuiat așa tare valurile că pe mine și azi mă doare mâna cu care le țineam. Nici nu pot face cruce cum trebuie că s'o dez bârnat pe semne atunci din umăr. Zău nu râde !...

Când am simțit noi că nu mai putem merge de greutatea ce ne dărma umerile, am intrat ghioalcă de apă într'o dughiană, am cumpărat doi metri de mușama, le-am cusut repede 'nainte acului și le-am pus în cap drept glugă. Din vâlătuci însă curgea șiroaie. După ce le-am lăsat oleacă jos să se scurgă, le-am mai stors, ne-am mai stors și noi pe la poale, că eram zorcăite tot, ș'am ieșit să ne ducem spre gazdă.

Cum mergeam noi așa, pedepsitele, prin mijlocul drumului, aproape de-aprinsu lumânărilor, numai iacă ne iese 'nainte un boier cu o căleașcă mare.

Noi, cum ț'am spus, încărcate cu vâlătucii, ude learcă și cu glugile cele de mușama'n cap. Nici nu sămănam a oameni; parcă eram dihanii de pe altă lume.

Boierul cu căleașca, ajungând în dreptul nostru, poruncește vizitiului să oprească iar el, plecându-se tare spre noi, ne spune bunășara și ne'ntreabă cine suntem.

Noi, proastele, să nu tăcem din gură și să ne căutăm de drum; ne oprim și răspundem :

— Ia niște ființe năcăjite, Domnule ! Am umblat toată ziua cu șeiag de vânzare și ne-a apucat ploaia asta.

— Da de unde sunteți de loc ?

— De la Văratie !

— Poate maici ?

— Maici ! —

Când a auzit el că suntem maici, o prins a se frământa'n caleașcă de parcă era pus cu pielea pe-un mușunoiu de furnici.

Mie pe loc nu mi-o mirosit a bine văzându-l sghihuindu-se așa tare, da maica cu care eram, bătrână și proastă, rămase cu gura căscată ș'aștepta vorbă. Boierul, șiret, prinde a ne ispiti mai de-aproape.

— Și unde sunteți la gazdă, măicuțelor sfinte ?

— La părintele Cozma, str. Sfinții Voievozi — răspunde tovarășa.

— Iiii... d'apoi știți că stați departe ? Când aveți s'ajungeți acolo că, uite, îi sară ? Să vă fac eu o înlesnire. Suiți ici să vă duc puțin cu trăsura, să mai scurtați din cale. —

Mie nici prin gând nu-mi trecea să mă suiu, da mocârca de maică, zăurdită la minte cum era, nu chitește mult, face țop în caleașcă, s'așează lângă boier și pe mine mă lasă crucită'n mijlocul drumului, cu olacar cu tot.

Boieriu striga mereu să vin și eu sus, da eu cum să vin ; nu'ndrăzniam și-mi era și frică. De la o vreme, n'am avut încotro și m'am urcat pe capră, lângă vezeteu, care muria de răs, bată-l amaru !

Boieriu, chita lui ! Cum m'o văzut pe capră, s'o rădicat în picioare ș'o început a mă trage la dânsul, și el și maica. N'o mai fost chip să mă țăpinesc locului, m'am rostogolit acolo peste dânsii, cu șeiag cu tot, că eu vălătucii nu-i slăbiam din umăr.

Și numai ce-am auzit : „Mână, Vasile, nu sta gură-cască !”.

Cum o pornit caii, eu m'am rădicat ș-am căutat un loc lângă maica. Boieriu nu, că să mă pun pe genunchii lui să nu-mi turtesc tovarășa. De ciudă că nu-mi dă pace, nu m'am așezat, nici lângă maica, da nici în brațele lui. Am găsit un scăuieș dinainte, la picioarele lor, ș'acolo m'am aciuat cum am putut. Nici nu-mi păsa că'noptase și-mi era bucuria c'ajungem degrabă acasă.

Olacariu nostru nu știu ce s'o făcut că nu l-am mai zărit. Pe dânsul, săracu, nimeni nu-l băgase în samă și, se vede, pornise'nainte singurel.

Mergând noi așa, fudulace, improșcând lumea cu ciurfuiala băltoagelor prin care sfârâiau roțile caleștii, ne simțiam tare mândre și mulțămite. Felinarele trăsुरii luminau ca ziua pe delături, c'aveau fețe de sticlă rotundă, cristal de cel bun.

Și noi parcă sburam pe deasupra drumului, nici nu ne păsa. Credeai că suntem înfipite acolo de când binele.

La un hop numai, așa ni-o svârilit în sus de pe osii că eu mi-am mușcat limba'n gură iar maica a tras un țipăt de ni-o făcut de răs. Boieriu o strigat la viziteu să bage de samă pe unde merge ș'o prins pe maică de mână, sfătuind-o să se ție de dânsu. Când m'am uitat și eu în ochii lui, părea că să mă mânânce de vie, așa de hulpav mă privia. Și doar nu era nici frumos, nici îmbrăcat până pe-acolo și nici tânăr. Ia un ghiuj bătrân ca de șeptezeci de ani; da noaptea nu se vedea bine.

Ca să nu dau de privirile lui, închideam strâns din ochi și mă gândiam : „Ce-ar să zică maica mea, ce mutră are să facă dânsa, când ne-o vedea că ne coborîm din calească boierească ? !”. Și parcă mă'nfioram la inimă. Pe urmă iar îmi șoptiam singură : „Zică ce-o zice, bine c'am scăpat de drum, de glod și de părdalnicii de vălătuci !”.

Când s'apucăm pe ulița Sfinților Voevozi, la părintele Cozma, numai ce văd că viziteul face hăisa ș'apucă de vale. Eu strig : „Maică-i !...” ș'o ghiontesc. Ea nici gând să răspundă. Sta așa'nfoietă, cu vălătucii între picioare, parcă era o cloșcă pe cuițar. Boierul se uită țintă la mine și-mi făcu din deget șoptind : „Sssă...t !”. Eu am închis ochii ș'am tăcut, închipuindu-mi că poate trecem pe altă uliță dar tot acolo ieșim, la părintele Cozma. Da ți-ai găsit ! Nu ne-am oprit decât cine-știe unde, la o curte mare, departe de unde stăteam noi, ca de-aici până'n ograda Schimbării. Inima'n mine tâcăia ca'ntr'un iepuraș de câmp, fugărit și prins prin iarbă. Maica, habar n'avea; sta ca o plamadă de mireasă cu zestrea supt dânsa. Boierul, sumeț ca un curcan cu coada răsfoietă, o strigat odată gros și poruncitor :

— Vasăli ! Vasăli ! Trage zăvoarele și deschide ! Aduc marfă vie ! —

Ce-o vrut să zică el cu asta, nu știu nici azi. Atâta mi-a-duc aminte c'am auzit huruind niște druci, scârțind niște plăși mari de scânduri, legate cu stinghii de fier, și ne-am trezit într'o ogradă plină de câni cari hămăiau din toate părțile.

Când ne-am dat jos la scară, dinaintea ușii celei mari, eram moarte-morticele de frică. Doi zăvozi chiar ne-o pus la bele'n piept ș'o prins a ne mirosi.

Nici nu era chip să ne-apărăm că ne temeam să punem mâna pe dânșii, să-i alungăm.

Spăimuliță ce-am tras noi atunci, oiu ținea minte și pe ceea lume.

Boieriu naibi însă nu mai putea de răs.

— Aiștia-s corcitură de lupi, maicelor ! Vă mânâncă tot dacă-ți ieși afară singure. —

Adevărat spunea că puteau să ne mânânce'n lege: aveau câte-o gurană cu colți de-o șchicapă, niște lăboaie mari și niște cozi flocoase, mă rog lupi sadea, nu mai erau ei corcitură. Noroc de-o jupâneasă de-acelea de odăi care-o venit repede și ne-o luat înăuntru.

— Catincă, să dezbraci maicile că-s ude tare și pune-le hainele'n cui să se scurgă. Pentru schimb dă-le alte haine dela noi și pregătește masa c'or fi flămânde preasfintele. —

De flămânde, ce să zic, eram noi flămânde, dar mie, una, nu-mi ardea de loc de mâncare. Mă gândiam că la gazdă părintele ne-așteaptă și noi... în vizită la boieri !

— Ce să vă dau, măicuțelor, de mâncare ? Carne vreți ? — ne'ntreabă și râde.

Noi am răspuns că „Doamne, ferește, nu mâncăm nicio-dată carne !” Ce era să spunem, că doar era Vineri. El o priceput îndată de ce nu voim să mâncăm de frupt — că doar nu era prost, bată-l crucea — ș'o poruncit numaidecât să ne facă ceva de săc.

Noi, după ce ne-am primenit cu alte haine, nu știu de pe unde le-o fi scos jupâneasa ceea, stam ca mutele și ne uitam una la alta spăriețe, cum se uită găinile la care le tai cozile și nu se mai cunosc între dânsele.

Boieriu însă umbra țațoș din odaie'n odaie și s'arăta vesel, vesel de tot.

— Pânăce vi s'or găti bucatele, haideti, măicuțelor, să vă arăt casa. —

Ne-am dus că n'aveam ce face.

Da drept să-ți spun, avea palat nu casă. Erau trei rân-

duri de odăi, una peste alta, mai ceva decât la arhondaricu nostru. Ce spun eu, nici nu se poate asemăna arhondaricu de la noi cu casa ceea.

În rândul de jos sta vătavul de ogradă cu femeia lui și treizeci de slugi ! În rândul al doilea am stat noi la masă. În al treilea rând te suiai sus, drept ca'n clopotniță. Acolo ne-o urcat nouă șeiagul. Nici nu știu câte odăi or fi fost de toate. Nici el cred că nu le știa numărul.

...Și'n odăi lăzi peste lăzi, toate pline cu haine. Și pe jos așternute covoare groase, iar pe dinaintea crivaturilor erau întinse piei de urs cu părul'n sus. Când călcai, ți s'afunda piciorul până la glesne, parcă era mușchiu de pe Ceahlău. Dacă te-ai fi culcat jos, acolo adormiai.

După ce ne-o purtat de ne-o amestit, am coborât la masă. Da ce masă ? Nici mitropolitului nu i-ar fi fost rușine să steie'n capul ei. Fețele și șervetele albe cum îi helgea, despăturate atunci, în ceasu ceala. Se cunoșteau dungile. Deasupra farfurii, clituri întregi, și cuțite nouă, neumblate. Tot așa și furculițele și lingurele. Te priviai într'însele de lucioase ce erau. La fiecare tacâm paliciu de vin tăiet în muchii de cristal și picior înalt. O frumuseță ! Făcea să stai numai să te uiți cum is așezate toate și să nu mai mănânci.

...D'apoi *bucături* ! Într'un blid erau masline murate, într'altul vinete'mpănate și'n salată. Alături sardele de cutie și drept dinaintea mea un moclic mare de icre vinete. Zicea că-s icre tescuite ! În mijloc pusese două boalfe de sticlă, pline cu vin : una cu alb, alta cu roșu. Cel roșu spunea că-i de cincizeci de ani, are și cămeșă. Era așa de groasă că putea sta'ntr'însa, chiar dacă luai doagele de la poloboc.

Și hoțul de boier, după fiecare fel de bucate, ne tot îndesa cu vin. Eu am gustat la început așa numai de-o unghie și pe loc am simțit că mă ia de cap. Dacă'm văzut cum îi croită treaba, am călcat pe picior pe maica Sofia, c'asa-i zicea tovarășitei mele, și i-am făcut semn să nu beie ca să se blegească. Da maica s'o strâmbat urât la mine că ea, pe semne, abia aștepta să beie.

Se vede că-i era frig și voia să se mai încălzească. Și eu aș fi băut, mai ales de cei alb, că era galbăn cum îi undelemanul ș'avea o miroznă dulce.

Mă temeam însă, mă temeam de ceasul ispitei ș'al păcatului. Oricât eram eu de proastă pe vremea ceea da tot mă gândeam în mine că boieru nu-și desface el masa și puna, așa pe degeaba...

Maica, după ce-o tras la repezeală vre-o două ciocane bune, văzând c'o proțăpesc mereu, s'o întors de la băutură la bucate. Mânca la icre tescuite cu lingura, ca la fasole. Dar și moșneagu șiret. Dac'o văzut că eu nu mânânc și că ea înfulecă tot, i-o șters icrele de dinainte și i-o împins maslinele.

Am stat noi la masă mai bine de-un ceas. De mâncat nu pot spune, am mâncat ce-am mâncat, dar de băut n'am băut nici cât vin la împărtășanie. Tot m'am ferit spunând că nu-mi place și că mă doare capu. Nici maica n'o prea băut, săraca, din pricina călcâiului meu. Boieru însă o mâncat ș'o băut cât șapte. Și-i umbra ochii în cap ca la ucigă-l-toaca !

La sfârșitul bucatelor ne-o dat câte-un felegean mare de cafea cu rum și pe urmă ne-o înhățat iar la primblare prin odăi. Toate lăzile ni le-o deschis și ni le-o arătat. Avea'ntr'însele blănuri scumpe de tot, care de cacom albe, care de samur roșcate, care de sângeap. Ba erau până și de tigru, vârgate roș cu negru și cu alb.

Cât se pleca și ne-arăta, tot fosăia ghiuju și se dregea de șăle. După ce-o așezat la locul lor lucrurile răscolite, numai ce-l văd că se răstignește în mijlocul casei, drept dinaintea mea, și-mi spune :

— Iaca, măicuță tânără, ți'am arătat tot, tot ce am. Dar știi de ce ? Pentrucă eu vreau să te iau la mine și dacă-i avea minte, toate aiestea au să fie ale sfinției-tale. Toate-ai să le moștenești, călugăraș drag, că eu de-acum îs bătrân, n'am să să mai trăiesc mult. Sfinția-ta, care ești tânără, ai să ai cu ce te libovi în urma mea.

Maicii, unde ești rânduită spre-ascultare, am să-i dau ce-a cere, iar șeiacul pe care l-o adus de vânzare i-l cumpăr cu tot și-i dau preț împătrit. La mănăstire am să-i trimet cele ce-i trebuie până la moarte, să nu-i pară rău c'o rămas singură.

Sfinția-ta însă ai să stai aici și n'ai să mai umbli prin glod și prin ploaie cu vâlătucii grei în spinare. La mine n'ai să ai altă treabă decât să poruncești. Am slugi câte vrei în ogradă și încă pe-atâtea la țară. De temut iar n'ai de ce te teme : am câni cu chiuța și cei doi zăvozi, pe care i-ai văzut, când se'nfurie, rup omu din picioare. Auzi, călugărașule scump ?

Și, dacă ne-a da Dumnezeu un băiețel, atunci te poleiesc toată cu aur și pe dânsul ți-l cântăresc cu argint. —

Hiclean om și stricat ! Abia-și trăgea sufletul și se gândia la copii.

Când o întins mâna ușurel să mă dezmierde pe supt bărbie, eu i-am dat peste degete. El o răs, o căscat gura, o scos limba, o'nchis ochii, da n'o spus un cuvânt.

Maica dealături numai, proastă rău, s'o uitat închiorcoșată la mine parcă mi-ar fi făcut muștrări că de ce nu primesc. Eu însă tremuram toată de groază. Norocul meu c'aveam în sin Visul Macii Domnului. Tot îl achipuiam prin polcuță și tot mă rugam să nu mă lese ci să mă lumineze și să mă ajute să scap din ghiara ursului, care mereu îmi toca :

— De-mi făgăduiești că vrei să fii soția mea, uite, chiar mâne mergem la tribunal și trec tot pe numele matală. Ce zici ? —

Eu, ce să zic ? Eram în laba lui, n'aveam nici o scăpare. Măicuța Domnului însă nu m'o lăsat. Mi-o dat așa un curaj ș'o putere de vorbă că m'am minunat eu singură ce-am grăit :

— Uite ce, cucoane ! Eu primesc bucuroasă tot ce spui mata, pentrucă te văd om milos și ne dorești binele, și mie și maicii mele. Decât în ia-sară să faci cum te-o sfătui eu. Să-mi dai drumul să duc acasă șeiagul, că bătrâna își sare din minți când o vedea că nu-s nici eu, nici parale, nici șeiagu. După ce i-oiu da tot în primire, m'a lăsa, nu m'a lăsa, eu nu mă uit, viu singură, că tare-mi place aici. Fug și vin, că loc mai frumos și mai bun ca la mata n'am să mai găsesc pe lume. —

Când m'o auzit hleabu de moșneag vorbind așa, o sărit în sus de bucurie și, bătând mereu din palme, striga :

— Bravo, măicuță ! Așa să faci. Acum îmi ești și mai dragă pentrucă te văd deșteaptă. Să-i dai tot în primire și să vii chiar mâni, înainte deamiaza. Eu te-aștept la masă. Nici nu

mănânc până nu-i veni sfinția-ta. Auzi ? Te-aștept, pușor sfânt !”.

De auzit auziam, cum să n’aud, că nu eram surdă, dar în gândul meu îmi ziceam : „De m’aș vedea scăpată de-aici, pe urmă Ț’oiu arăta eu ce-i cu pușorul cel sfânt !”.

Ș’am avut noroc. Visul Maici Domnului m’o ajutat. Prostu de moșneag ni-o adus hainele, pe care o slugă le uscaseră cu fieru, ni-o dat șeiagul sbicit, mi-o strecurat în sin un napoleon de aur — îl am și azi într’o cutie, am să Ți-l arăt — iar în mână mi-o numărat cinci bucăți de câte cinci, să-mi cumpăr bomboane și ce mi-a mai pofti sufletul. Maicii Sofici, tovărășitei mele, i-o dat și ei patru bucăți, tot de câte cinci, rugând-o să tacă din gură, să nu spuie la nimeni nimic.

La ducă eu i-am sărutat frumușel mâna, — făcea, doar îmi dăduse atâtea parale — și dânsul, pară-l văd, s’o șters îndesat la gură și mi-o lipit un pupoiu, măi badeole, drept în frunte, supt scufie, pe care-l simt ș’acum, c’avea niște buze reci ca ghiața. Pe tovarășă însă n’o pupat-o, pe dânsa a strâns-o numai în brațe și i-o dat drumul. Dar ea, ce crezi ? S’o *afanisit* rău de treaba asta, că, netoata, se aștepta și la pupoi după strânsoare. Să mori de răs, na ! C’ale noastre, când îs șui, apoi îs șui de tot, nu oleacă.

Ș’asa, cu făgăduiala mea, am scăpat. Ba încă boieriu, ca să nu ne fie greu cu șeiagul în spate, o rânduie ș’u. om să meargă cu noi, să ni-l ducă la gazdă.

Și omu, pe drum, tare se minuna că ni-o dat voie să plecăm, spunându-ne că stăpânul lui are obiceiul să prindă femei tinere, să le Ție închise cu cheia’n odăi și ele, săracele înnebunesc de urât și de scârbă. Așa ucisese până’tunci vre-o trei, ș’acum, se vede, pusese ochiu pe mine, dar eu l-am învățit, nu m’am dat.

Acasă cum am ajuns, am spus tot maicii mele și ea, sărmana, de ciudă, Țipa și blăstăma de-i ieșea foc din gură.

Dimineața nici n’am mai ieșit în târg de frică. După amiază însă ne-am dus în iarmaroc, da cu maica mea și cu neamurile ei. Invârtindu-ne puțin printre comediile și scrâncioburile celea, numai de-odată ne trezim nas în nas cu trăsura boierului. Cum o dat chiagu cu ochii de mine o strigat : „Vasile, stăi !”. Viziteul o strâns caii s’o oprit în loc.

„...Intunerecu tău de scufiță, m'ai tras pe sfoară, vasă-zică ! Stau eu flămând până la vremea asta și tu nicăieri ? Ei las că-ți arăt eu ție, satano !”... —

Și unde nu m'apucă de mână și de tot să mă urce'n trăsură. Eu, când am văzut, că nu-i de chip să scap, am început a țapa așa de tare că s'o strâns toți pompierii — vre-o sută — și cu marece i-o desfăcut mâna lui de pe-a mea, l-o răsturnat cu gaidele'n sus în poclit și l-o dus de-acolo cu nepus în masă. Pe mine m'o luat pe sus alți doi și m'o ascuns într'un cort de pânză, nuș-ce era. Țipa biata maică, țipam eu, țipau pompierii așa că lumea din iarmaroc s'o strâns toată'n jurul nostru și nu știa ce-i.

A doua zi am pornit pe furiș la gară și deatunci cam mai ba să ne mai ducem la Bârlad cu șelag de vânzare.

Tiberiu Crudu

DOINĂ ¹⁾.

*Munților dacă mă jălui,
numa 'n negură mă'nvălui,
Crângului dacă mă tângui,
svon umbrît de tângă crângu-i.
Vânturilor de mă plâng,
ele zariștea mi-o stâng.
Plâng pe mal de apă verde,
apa 'n pâcle unda-și pierde.
Văii verzi dacă-mi spun jalea,
vaiier veșted viue valea.
Mă plâng stelelor din cer,
stelele pălesc și pier.
Mă spovădui lunii bune,
luna, 'mpălidând, apune.*

*N'ai vrea, draga mea, să-mi spui :
cui să-mi mai plâng dorul, cui ?*

George Voevidca

1) Din volumul-manuscris : „Căntece pentru Lu”.

DORNEANĂ

Ep. Bucevski.

Acvarelă dintr'un carnet de schițe al lui Ep. Bucevski

SIMEON FLOREA MARIAN ȘI CEILALȚI...

Cinci ani de zile (1889 — 1893) am fost elevul profesorului de religie S. Fl. Marian, pe care cu drept cuvânt l-aș numi „omul lui D-zeu”, căci însuși bunul Dumnezeu ni l-a trimis la liceul din Suceava, unde ne-a fost duhovnic adevărat și strajă a românismului.

Orele de religie, erau pentru noi elevii adevărate ore de revelație sufletească ! S. Fl. Marian ne cerea să „învățăm religia” și nu odată s'a întâmplat, că elevi îndărătnici au rămas corigenți la religie, ba chiar au rămas și repetenți, la religie, fiindcă neuitatul nostru părinte sufletesc nu permitea să fie escrocat în bunătatea sa, ci cerea elevilor săi să-și facă deplina datorie, „ca să nu rămâneți de răsul străinilor” zicea dânsul.

Dar profesorul Marian supraveghia și de altfel învățătura noastră. Pare că-l văd răsfoind mereu catalogul și întrebându-l pe cutare, de ce nu învață latina, pe cutare, de ce are note rele la matematici, iar pe cutare îmbărbătându-l să-și deie ceva mai multă silință la limba elină, pentrucă-i lipsește un singur grad la distincție, și „de ce să fie numai străini eminentiști și ai noștri nu?”. Cu orice prilej, M. știa să ne îmboldească „orgoliul” național. Ne dicta apoi chestionare folclorice; în timpul din urmă îl preocupa mai ales botanica.

Ca elev de cl. 6-a sau a 7-a, colaboram la „Revista politică”. Mă duceam pe înserate la Păr. M. acasă și pe ascuns îi prezentam articolele despre răzeși și despre anumite cuvinte românești întrebuințate până astăzi de răzeșii rutenizați din satul Vilaucea, jud. Storojineț, unde tatăl meu a fost paroh. Profesorul M. mă tot încuraja să scriu, și se vede că i-a vorbit și neuitatului Ștefan Ștefureac de mine, căci și acesta mă chemă într'o zi la el acasă — distincție mare pentru un elev — unde-mi dădu caetul meu de „teze în clasă”, în care scrisesem prea multe despre „Răpirea Bucovinei”, și-mi spuse cu blândețe, că cele scrise de mine sunt adevărate, dar că nu se pot spune...

Bunul „Ștefurea” scoase filele cu pricina din caet afară și mă puse să scriu acolo, în casa lui, alte fraze în teza mea... lucrată în clasă. Eu eram în clipele acelea foarte stânjenit și

foarte mâhnit. Mâhnire care însă mi-a trecut îndată, când l-am văzut pe profesorul Ștefureac lăcrămând... Știu numai atât, că l-am apucat de mână, i-am săruta-o și am plecat...

Sunt fericit, c'am avut astfel de profesori ! Vorbind de acești apostoli să nu uit de blândul Vasile Bumbac și de unul care o ducea parcă într'o veșnică frică : profesorul de matematici Constantin Cosovici. Mă cutremur și astăzi de un fior de respect, când mă gândesc la Marian, Ștefureac, Cosovici, Bumbac și toți acei profesori Suceveni, cari, mai mult tăcând decât vorbind, treziau în noi sufletul românesc...

Să nu uit a mărturisi, că odată am fost obraznic față de Marian. La finele anului 1890 m'am dus la părintele Marian acasă și m'am plâns „mătușii" (dna Leontina Marian, vară primară cu mama mea, îmi era doar mătușă) că „d-l prof." mi-a dat *din* religie numai nota „lăudabil" pe când eu credeam a fi meritat nota „foarte bine". Mătușa Tina m'a mângăiat, punându-mă să beau o cafeluță bună cu lapte și cu cozonac, cum numai dânsa știa a-l coace, și numai ce m'am trezit, că mă lasă singur în sufragerie. Am băut cafeaua, m'am lins pe buze de bine ce mi-a ticnit și deodată mă trezesc cu d. profesor Marian, înăntea mea. Venise cu certificatul meu în mână; mă netezi cu mâna-i blândă pe cap și-mi spuse, că cineva a strecurat vorba, că dânsul ne protejează pe noi cei trei veri¹⁾ cari locuiam la mănăstire (măn. Sf. Ioan) și n'ar dori să se crează așa ceva, iar eu să știu un lucru : Nota *lăudabil* îi notă de distincție ca și nota foarte bine și dacă mă voi purta în lume totdeauna așa ca să fiu *lăudabil*, s'ar simți și el, profesorul meu, fericit și lăudat !

Să nu uit apoi de un episod istoric petrecut în vara anului 1891 sau 1892 !

În sufrageria Mănăstirii Sf. Ioan din Suceava (unde locuiam la chiar proistosul mănăstirii, unchiul Emanuil Ciuntuleac, frate al mamei mele) se adunase într'o zi (cred că de vară) o mulțime de oameni aleși, ca să ție sfat și să puie la

1) Ioachim Ciuntuleac, azi consilier la Curtea de Apel din Cernăuți, Dorimedont Cușnariuc, fost director al oficiului P. T. T. din Cernăuți, mort în 1931 și eu.

cale scoaterea unui ziar românesc. La această adunare au luat parte mulți intelectuali din Suceava și împrejurime, între dânsii mai toți profesorii români, dintre cari n'a lipsit profesorul Marian, redactorul „Revistei politice”. Boierul Modest Grigorcea sosise la Suceava și-l prezentase adunării ținute în mânăstire pe redactorul Pipoș, care fu viu aclamat. Bunul român Grigorcea a spus între altele : „Am stricat eu în viața mea multe parale; și am să dau acuma cu plăcere și pentru fondul gazetei !”. Au urmat exemplul lui M. Grigorcea, unchiul Ciuntuleac, profesorul Marian, și mai toți cei prezenți. Iar apoi s'a încins o masă mare, la care s'au rostit și multe neuitate voroave, dintre cari cea mai cu miez nouă ne-a părut a fi cea a lui Marian. Noi, cei trei veri, ne-am aținut și noi dela început până la sfârșit în sală și-am ascultat cu gura căscată vorbele adânci ale acestor oameni cu scaun la minte și cu cheie pentru inimă.. Țin minte că și eu îmi propusesem atunci să mă fac ziarist ! Nu-i vorbă, am colaborat și cu repăusatul Pompiliu Pipoș, și cu urmașul acestuia, Gh. Bogdan-Duică, și cu marele naționalist Constantin Morariu (la „Deșteptarea”), dar ziarist n'am mai ajuns să fiu...

Leonida Bodnărescu

IUBIRE

Gândiri și patimi, bucurii,
Tot ce ne mișcă, ne frământă,
Sunt toate ai iubirii soli,
Hrănesc văpaia-i sfântă.

Adesea'n visul meu deștept
Trăiesc iar ceasul fermecat
Când sus pe munte eu stăteam
La turnul ruinat.

Și îngânându-se cu-amurgul
Lumina lunii strălucia,
Și-acolo stam cu bucuria-mi,
Cu Genoveva mea !

Sta răzimată de-o statuie —
Străjeri de piatră-s cavalerii —
Ea sta și-mi asculta cântarea
Așa'n lumina serii.

Nădejdea-mi, scumpa-mi Genoveva
Puține griji în lume are,
Mai drag îi este dacă-i cânt
Un cântec de 'ntristare.

Cântam din gură și din harpă
Un cânt de jale bătrănesc —
Ruina și cu cântecul
Ce trist se potrivesc !

Ea m'asculta și rușinoasă
Roșia, ținându-și ochii'n jos,
Simția că eu priviam într'una
La chipul ei frumos.

Ii povestiam de cavalerul
Cu semn de fier pe scut și zale
Ce zece ani curță pe mândra
Stăpână-a țării sale.

Spuneam ce-a suferit, și vai!
Din inima-mi de jale grea,
Cântând a altuia iubire,
Spuneam iubirea mea.

Ea m'asculta și rușinoasă
Roșia, ținându-și ochii'n jos,
Iertând că prea 'ndrăgit priviam
La chipul ei frumos.

Dar când i-am spus disprețul crunt
Ce-a 'nebunit pe cavalier,
Cum rățacia neodihnit
Sub nemilosul cer;

Cum zi și noapte, 'n munți și'n codri
Acum în umbra 'ntunecată,
Șin valea verde, luminoasă,
Se arăta deodată, —

Venia și îi privia în față
Un inger alb, strălucitor;
Dar, bietul, el știa c'acesta-i
Dușman îngrozitor!

Cum neștiind se aruncase
Pe cei dușmani ieșiți în cale,
Și-a mântuit astfel pe mândra
Stăpână-a țării sale!

Cum ea plângea, l-îmbrățișa.
Și cum îl îngrija'nzădar,
Și cum îl mângâia să uite
Disprețul cel amar; —

Și cum, venindu-și iar în fire,
Credea de viață s'aibă parte,
Și'n peșteră, pe foi uscate,
Zăcea acum pe moarte; —

Cuvintele-i din urmă — însă,
Ajuns la locul dureros,
M'oprii și se topi de milă
Tot sufletu-i duios!

Fiori simți în trup și'n suflet
Iubirea mea nevinovată,
Și muzica, povestea tristă,
Și seara 'mbălsămată,

Nelămuritele dorințe,
Mult înfrânate și'ndrăgite,
Cutremurarea de nădejde,
Și temeri și ispite,

Și-a plâns de milă și plăcere,
Roși de drag și de rușine,
Și murmurând ca într'un vis
Ea mă chemă pe mine.

Și parcă presimțind privirea-mi
S'a dat deoparte și apoi
Plângând deodată speriată
Se'ntoarse înapoi.

Și îndreptându-se spre mine,
Blajin ea mă cuprinse'n brață,
Lăsându-și capu'ncet pe spate
Ea mă privi în față.

Și dragostea, rușinea, teama
Dup'a obrazilor văpaie
Eu le vedeam și le simțiam
Cu-a pieptului bătaie.

O liniștii, mi-a spus iubirea-i
Cu feciorelnică mândrie,
Și-așa a mea fu Genoveva
Frumoasa mea soție.

După S. T. COLERIDGE
traducere în forma originală

de P. Grimm

„ȘCOLARUL” — „BACCALAUREUS” DIN „FAUST” AL LUI GOETHE

În cadrul, cu dimensiuni cosmice, al lui „Faust”, camera de studiu și spiritul universității sunt factori esențiali pentru desfășurarea acțiunii în grandioasa poemă a lui Goethe.

Însuși Faust este figură universitară; nesățioasele lui năzuinți de a pătrunde în tainele naturii, și le-a alimentat în cele patru facultăți ale universității; fire titanică, el nu acceptă condițiile obicinuite ale cercetării științifice și nici limitele activității pedagogice. Faust reprezintă, cum indică însuși Goethe, în schițele sale pregătitoare pentru dramă: Năzuința ideală de pătrundere activă și de *însimțire* în întreaga natură („*Ideales Streben nach Einwirken und Einfühlen in die ganze Natur*”); însă cu această tendință, el depășește nu numai posibilitățile cercetării științifice ci chiar frontierele inteligenței omenești.

Wagner, asistentul lui Faust, de asemeni tip universitar, este contrastul lui Faust, în prima linie prin atitudinea sa științifică; el reprezintă metoda sobră științifică, spiritul normal al universității („*helles, kaltes wissenschaftliches Streben*”, după însemnările lui Goethe).

Prin două tipuri marcante din mediul universitar, Goethe prezintă oglinda profesorilor: Faust, cercetătorul care deschide orizonturi noi, trecând, uneori cu exagerată desconsiderare, peste metodele din uzul curent, iar Wagner e cercetătorul prudent, fidel metodelor încercate, scrupulos în utilizarea datelor și conștient de dificultățile inerente oricărei cercetări științifice.

Adânc impregnat de atmosfera universitară, Goethe l-a înfățișat și pe celalt factor constitutiv al vieții universitare — pe student, punând într-o interesantă lumină și laturea pedagogică a studiului universitar.

Apariția „școlarului” constituie un episod, chiar retardant pentru acțiunea dramatică, însă pentru aspirațiunile de cunoaștere care țin de fondul Faustului, scena „școlarului” aduce o lămurire importantă.

Faust a ajuns la o răspântie hotărâtoare; omul contemplației și al cercetărilor celor mai vaste, a căzut de pe urma eforturilor exagerate în anxietate și prostrație, cari îl umplu cu desgust față de orice năzuință în această direcție.

Cu atât mai puternică se anunță tendința spre des-tinderea forțelor comprimate până acuma, și Faust se hotărăște să se arunce, ajutat de mentorul Mefisto, în vâltoarea vieții, să încerce nu numai mulțumirile și plăcerile acesteia,

ci și toată amărăciunea și mizeria ei, urcând culmile și coborînd în adâncurile existenței omenești.

Faust stă să părăsească camera de studiu, simțind iluzoria satisfacție că s'a vindecat de „pofa cunoașterii”, și să dea năvală în lume.

Chiar în acest moment se anunță un școlar dornic de învățătură pe care însă Faust nu mai suportă să-l primească. Il primește deci Mefisto în talarul lui Faust, iar acesta se gătește între timp de călătorie.

Mefisto triumfează că Faust disprețuiește știința și rațiunea, „cele mai mărețe puteri omenești”, și că l-a ispitit să vie pe calea lui ; el face cu voe bună pe profesorul față de „școlar”.

Încă odată, înainte de ce Faust pornește să vadă, în tovrășia lui Mefisto, „lumea mică și apoi cea mare”, poetul ne evoacă atmosfera studiului și a cercetării științifice în imagini din cele mai vii.

„Școlarul” vine plin de modestie să vadă și să audă pe un om de care toată lumea vorbește cu adânc respect. În atitudinea „școlarului” Goethe pare că a reprodus starea sa sufletească și impresiile, pe care le-a încercat la Lipsca în fața profesorilor, cum le descrie și tatălui său într'o scrisoare latinească : „Nimic mai strălucit, mai impresionant și mai onorat decât aceștia. Autoritatea și faima lor mi-a umplut întru atâta ochii și sufletul (oculorum animique aciem ita mihi perstrinxit auctoritas gloriaque eorum), încât nici o onoare n'aș așeza-o mai presus decât cea de profesor”.

În încăperile închise și zidurile școlii „școlarul” care vine din mijlocul naturii libere, nu se simte bine, dar în puternica sa pornire către izvoarele științei, trece peste orice inconvenient și-l roagă pe Mefisto să-i dea îndrumările necesare: dorința lui este să ajungă foarte învățat, să înțeleagă tot ce este în cer și pe pământ, năzuința pe care Goethe a caracterizat-o în notele sale, de confuză, dar plină de căldură („Dumpfes, warmes wissenschaftliches Streben”).

Structura sufeletescă înfățișată de Goethe la „școlarul” însetat de știință, a relevat-o și Plato la firile „filosofice”.

Cultivarea acestei structuri sufletești în timpul de față este o necesitate pedagogică. Prefacerile radicale în întocmirile

sociale și valorile morale, într'un ritm precipitat, nu permit atașarea mai strânsă la lucruri și oameni, împiedică alcătuirea unei totalități sufletești, slăbește simțul pentru sensul vieții. O problemă a pedagogiei este să arate mijloacele de a realiza o legătură între domeniile și produsele culturii omenești și între ființa omenească, din care acele au izvorât. În acest fel se obține un conținut sufletesc, un sens al vieții cu orizont larg deschis.

Dar pornirea, oricât de ferventă, către cunoaștere, necesară pentru a susține efortul cercetării, nu este suficientă pentru pătrunderea relațiilor dintre lucruri sau oameni. Limitarea entuziasmului la obiecte și relații precise este tot așa de necesară.

Acest punct de vedere îl prezintă și Mefisto în îndrumările sale asupra rostului universității, cu toată ironia față de insuficiențele acesteia. Universitatea cuprinde reacțiunea totalității sufletești față de diferitele regiuni ale naturii și lumii; o strânsă coerență cu lumea organică și neorganică este o condiție esențială pentru rodnicia cercetării științifice cași activității practice. Goethe s'a rostit asupra acestei probleme și în enunțări teoretice de tot clare: „Man lernt nichts kennen als was man liebt, und je tiefer und vollständiger die Kenntnis werden soll, desto stärker, kräftiger und lebendiger muss Liebe, ja Leidenschaft sein". De această pasiune este stăpânit „școlarul"; el are însă nevoie de orientare metodică.

Plecând dela sistemul în vigoare, Mefisto îi recomandă „școlarului" mai întâi „collegium logicum", unde i se „mustrulește" mintea.

„Așa ca'ncet, cu grijă mare,
S'o ia pe a gândului cărare".

Filosoful îi desface aici și-i analizează ceea ce spiritul omenească nimereste dintr'o dată. Căci

„Cu fabrica de gândire
E ca și c'un țesut subțire
C'un pas pornești urzeala întreagă".

Goethe ironizează procedeele artificiale ale profesorilor în orientările lor metodologice, de altfel necesare și utile; el cu-

noaște concepția sintetică a lui Herder asupra spiritului omenesc, care vede în analiză numai o fază preliminară, impusă de necesitatea expunerii discursive. În versurile lui Goethe se resimte doctrina lui Herder : „Der Philosoph muss einen Faden der Empfindung liegen lassen, indem er den anderen verfolgt — in der Natur aber sind alle Fäden ein Gewebe” ¹⁾. Goethe respinge concepția atomistică a spiritului în favorul unei interpretări sintetice enunțate mai întâi de Herder și elaborate în zilele noastre de James și Bergson ca și de susținătorii psihologiei structurale și a sensului.

Cu aceeași ironie Mefisto îi recomandă „școlarului” alături de „collegium logicum” studiul metafizicei, prin care va încerca „cu profunzime” să cuprindă „ceea ce intră și ce nu intră în mintea omului”.

Aceste îndrumări Mefisto i le dă școlarului înainte de ce și-a ales o facultate și ele privesc materiile filosofice. Mefisto prezintă filosofia drept cadru pentru studiul universitar; ea este propedeutica pentru toate facultățile; în logică se deprinde spiritul metodic, iar metafizica cuprinde relațiile existenței omenești cu lumea.

Rolul acesta, disciplinele filosofice îl împliniau pe timpul lui Goethe într-o măsură insuficientă, însă ironizarea lor nu înseamnă că ideea centrală despre menirea lor ar fi nevalabilă.

Speculația metafizică a fost uneori îndrăzneată sau prea vagă în verbalismul ei, prezentând aspectul descris de Mefisto:

„Cu vorbe de minune se discută

Cu vorbe un sistem se execută”.

Însă tendința de a lămuri relațiile dintre spiritul omenesc și diferitele regiuni ale lumii este o funcțiune permanentă a filosofiei; necesitatea de a limpezi situația omului în mijlocul universului este astăzi simțită ca o problemă culturală din cele mai ardente, fiindcă omul actual s'a înstrăinat de natură și viață prin multiplicitatea ocupațiilor izolate cari au ajuns la o independență automatică, coplesind existența omenească și deformându-i sensul. Orientarea filosofică are menirea să trezească simțul de răspundere pentru soarta culturii, să ridice

1) Herder, *Ueber dem Ursprung der Sprache*, p. 60.

sentimentul cosmic confuz în lumina conștiinței și să-l prefacă în concepție de lume activă și reformatoare.

Această orientare de ansamblu nu o poate oferi nici o știință specială, oricât de avansată ar fi ea în cercetările ei. Orientarea filosofică devine însă chiar în vremuri de criză o busolă indispensabilă. Rar când s'a putut constata așa de vădit rolul și funcțiunea filosofiei pentru viața spirituală și cea practică, ca în curiozitatea și apoi reacțiunea tot mai intensă, deși deabia la început, față de apariția senzațională, dar de mult așteptată, a ultimei opere a lui *H. Bergson* asupra moralei. „Quoi qu'on en pense et quoi qu'il en soit”, scrie *Jacques Chevalier* în „*Revue des Deux Mondes*” din 15 Mai 1932, — „on ne peut quitter ce livre, et on ne peut le reprendre, sans éprouver au dedans de soi sa bienfaisance et sa grandeur... il élargit, dilate et élève notre expérience qui semblait nous river au monde de la matière et du mécanisme”. Iar criticul literar *Leon Pierre-Quint* face cu acelaș prilej între altele următoarele reflexiuni în „*Revue de France*” din 15 Mai 1932: „Il me semble que jamais une époque comme la nôtre n'aurait eu autant besoin de grands conducteurs pour l'éclairer et la diriger. C'est le drame de l'heure présente: les esprits les plus vigoureux sont unanimes à dénoncer le péril que court notre civilisation. Ils supplient l'humanité de prendre conscience d'elle même et lui montrent l'abîme vers lequel elle se précipite; ils dénoncent la folie du machinisme et de la guerre industrielle... contrairement à ce qu'on pense souvent, la philosophie, n'est pas un jeu d'idées, réservé à quelques spécialistes: toute grande philosophie a changé la face du monde... La philosophie est l'activité intellectuelle qui devrait toucher le plus directement chaque individu dans sa vie profonde... Je crois que tout jeune homme a besoin, arrivé à l'âge où l'on entre dans la vie, de quelques philosophies qui l'aideront à regrouper et à unifier ses connaissances. L'important, c'est, l'idée générale qui se dégagera d'un système, idée générale que le jeune homme confrontera aux idées nouvelles que lui apporte sans cesse le monde”.

Necesitatea filosofiei pentru „școlarii” noștri o proclamă spiritele alese care meditează asupra confuziei și desordinii morale din vremea noastră, — cu mai mare insistență decât *Mefisto* pentru „școlarul” său.

Deabia după orientarea asupra cadrului general pe care îl constituie filosofia, Mefisto trece la examinarea facultăților pentru a-i înlesni „școlarului” o alegere dintre aceste. Nu-i face nici o vină școlarului că nu se împacă cu studiul dreptului, care se ocupă mai mult de întocmiri învechite, dar nu se adaptează la conștiința dreptății. Când a ajuns la facultatea de medicină, Mefisto hotărăște să abandoneze tonul profesoral și, vorbind sceptic și de spiritul medicinei, îi arată școlarului perspectivele care le deschide această carieră în viața practică, pe care Mefisto în cele din urmă o preferă teoriei :

„Grau, teurer Freund, ist alle Theorie
Und grün des Lebens goldner Baum”.

Cu ironie și scepticism Mefisto a schițat rolul științific și educativ al universității, iar școlarul se îndepărtează plin de reverință, cerându-i încuviințarea ca să mai poată reveni pentru a se pătrunde de înțelepciunea lui.

În partea a doua a lui Faust, la începutul actului al doilea, Mefisto se găsește iarăși în camera de studiu a lui Faust unde îl întâlnește acum pe asistentul lui Wagner care, acesta, între timp a ajuns celebritate științifică; și aice apare din nou — un paralelism cu scena din partea întâia, vădit intenționat de poet — și fostul „școlar” — acum „baccalaureus”. Mefisto îl vede venind, îl recunoaște că este din „cei mai noi” și prevede că o să fie de o îndrăzneală fără măsură.

Și într’adevăr „baccalaureus” își amintește cu neplăcere cum înainte de mulți ani s’a încredințat învățaților „bărboși” pentru a le asculta „bazaconiile” în cari ei înșiși nu credeau „furându-i lui și lor înșiși viața”. Lui Mefisto îi declară cu aroganță că s’a schimbat, că-și dă seamă cum l-a purtat de nas, și-și exprimă disprețul față de experiența trecutului și față de bătrânii cari nu țin pas cu cursul vremii. Pe aceștia „baccalaureus” îi găsește pretențioși, când „vreau să fie ce nu mai sunt”. Căci „Viața omului stă în sânge și unde se mișcă sângele așa ca în vinele tânărului? Tinerimea are această menire nobilă! Lumea n’a existat înainte de ce-am creat-o eu”.

Mefisto observă cu ironie, că-și pare acum un prost, nici nu mai are ce obiecta la această grandilocvență a lui „baccalaureus”, știind prea bine că tânărul amețit de atâta incre-

dere în sine, rămâne surd la orice întâmpinare rațională. O comunicare de înțelegere reciprocă nu este posibilă, deaceia Me-fisto îl lasă pe „baccalaureus” în încântarea de sine : „Original, fahr hin in deiner Pracht !”.

El este însă om expert și știe că manifestarea nu e periculoasă, căci nu e definitivă ; „în puțini ani va fi altfel : mus-tul care fierbe de tot absurd, dă la urmă tot vin”.

Cetitorul simte părere de rău că simpaticul, modestul student din partea întâia a devenit bacalaureatul așa de plin de sine, lipsit de simțul valorilor și fără respect pentru nici o tradiție. Goethe n'a simțit trebuința să păstreze continuitatea în structura sufletească a „școlarului”. Acesta pare să reprezinte în partea întâia a dramei, începuturile lui Faust : „baccalau-reus” este prin îngâmfarea sa deșartă o caricatură față de nă-zuințele neîntrerupte ale lui Faust.

Crearea acestui tip de aroganță juvenilă i-a fost suge-rată lui Goethe de anumite manifestări ale tinereții de la înce-putul secolului al 19-lea. Mărturia lui Eckermann ne lămurește pe deplin în această privință : „Vorbiam — scrie Eckermann — „despre figura lui Baccalaureus: Nu se vizează cu dânsul” ob-servă Eckermann către Goethe „o anumită categorie de filosofi ideologi?”. „Nici decum” răspunde Goethe „el personifică aro-ganța pretențioasă care aparține îndeosebi tinereții, fenomen pentru care am avut, în deosebi în primi ani după războiul nos-tru de eliberare — așa de surprinzător de multe dovezi”.

Structura fundamentală a omului tânăr este în toate tim-purile aceeași ; în vremuri însă când firul tradiției se rupe prin mari prefaceri sociale, și ierarchia valorilor se răstoarnă com-plet, atunci vitalitatea expansivă a tinereții, lipsită de norme conducătoare, se complăce în afirmarea prezentului și a tenden-țelor momentane, disprețuind tradiția și trecutul, fiindcă ace-s-ta impune concentrare sufletească, mai cu anevoie de realizat decât dispersiunea în ademenirile prezentului. Treptele naturale ale vârstelor își pierde sensul, iar faza cea mai vitală, în sens organic, apare pe primul plan. În zilele noastre fenomenul este mai accentuat, fiindcă și prefacerile sociale au dimensiuni ne-cunoscute până acum. Astăzi poate că nici Goethe n'ar mai scrie față de diferitele excese în mișcarea tinerească :

„Doch sind wir auch mit diesem nicht gefährdet,

In wenig Jahren wird es anders sein”.

Simțul pentru ordinea valorilor fiind alterat, abdicarea în fața spiritului juvenil se extinde tot mai mult, responsabilitatea și pătrunderea pentru anumite situații complicate, cum sunt cele politice și sociale, este înlocuită cu atitudini extatice și cu înclinația tinerimii spre ideologii vagi, cea mai nepotrivită cale de a servi un ideal, de a-l pune de acord cu realitatea.

Goethe a personificat mișcarea tinerilor plini de confuzie juvenilă de pe vremea sa în „baccalaureus”, un student absolvent al universității. Alegerea este potrivită fiindcă tânărul intelectual combină tendința de a se afirma, predominantă în toată faza adolescenței, cu insuficiența în cugetare, cu asimilarea sentimentală de ideologii care dispensează de cercetare anevoioasă și eforturi încordate; prin însăși structura ei psihică, tinerețea nu dispune de idei bine încheiate. Iar când i se înfățișează o doctrină care declară chiar rațiunea, intelectul, de un instrument lipsit de vitalitate și de aceea născocitor de idealuri găunoase, atunci mișcarea: „Los vom Kopfe” devine mândrie și alunecarea înspre păturile inferioare din firea omenească nu tulbură conștiințele, căci: „viața omului stă în sânge”....

Goethe n’a voit să publice partea a doua a lui „Faust” când era încă în viață, fiindcă nu aștepta o primire favorabilă în opinia publică; „es herrscht verwirrende Lehre zu verwirrem Handeln” observă poetul — cași în zilele noastre....

Precum în ansamblul său „Faust” este o grandioasă revistă a existenței omenești — și episodul „baccalaureus” este plin de semnificație permanentă, și *indeosebi actuală*.

Al. Ieșan

PRIMĂVARĂ

*Toate visurile mele mi le strâng într'un mănunchi
Neînfrânta mea voință mi-o înfrâng, mi-o înghenunchi
Și privesc uimit, în sine-mi, neștirbitul meu tezaur,
Desvelit din mușchi sălbatic, învălit în vis de aur...*

*Picături de rouă albe, indiscrete, joac' avare
Consfințind Dumnezeirea ăstui răsărit de soare,
Iar din juru-mi, peste suflet, adiere se distramă
Nivelând înghenuncherea ultimului act din dramă...*

George T.-Haseganu

EMINESCU ȘI CLASICISMUL GRECO-LATIN (Câteva noi contribuții)

de D. Murărașu

Chiar de la începutul carierei literare a lui Eminescu, Maiorescu a remarcat dragostea acestuia pentru clasicism și a pus în evidență că'n această atitudine e unul din semnele distinctive ale marelui nostru poet. Mărturisirile celor ce l-au cunoscut, în special ale lui Slavici, Vlahuță și Ștefanelli, au întărit și mai mult convingerea că Eminescu a cercetat cu însetare literatura antică, iar o lucrare mai recentă a d-lui N. Sulică¹⁾ a coordonat diferite date și informații din care se vede că Eminescu nu numai s'a inspirat din antichitate, dar a studiat-o și prin contactul cu ea s'a format în parte spiritualicește.

Cercetarea manuscriselor poetului aduce la lumină noi date de deosebit interes, pe de o parte confirmă definitiv cele susținute de Maiorescu, Slavici, Vlahuță și Ștefanelli, iar pe de altăparte lărgeste posibilitățile noastre de inițiere în procesul creației la Eminescu.

Câteva celebre versuri din *Venere și Madonă* sunt pline de visare la antichitatea văzută de poet sub formă ideală și poetică; Eminescu intenționa însă să slăvească frumusețile Greciei într'un întreg poem, *Grecia*. Poemul n'a fost desăvârșit, strofele din manuscris au o formă pe care desigur poetul ar fi schimbat-o mult, dar oricum cuprind versuri interesante în legătură cu frumusețea pământului și mării Eladei :

Astfel Grecia se naște din întunecata mare
Poartă'n ceruri a ei temple ș'a ei sarcini de ninsoare,
Cer frumos, adânc-albastru, străveziu, nemărginit,
Din colanele de dealuri se întind văile pline
De dumbrave, de izvoare și de riuri cristaline
Cari lunec sdrumicate pe-a lor bulgări de granit.²⁾

Iată apoi cum cântă poetul idilica înfățișare a mării :

Mai albastră decât cerul purtând soarele pe față
Ea reflectă 'n lumea-i clară toată Grecia măreață.
Câte-odată se'ncrețește și se'ntunecă-al ei vis,
Nimfe albe ca zăpada scutur ap'albastră, caldă,
Se improașcă'n joacă dulce, mlădiindu-se se scaldă
Scuturându-și părul negru, înecându-se de ris.³⁾

Altădată Eminescu notează impresia la care-a ajuns :

Noaptea Greciei antice e o'nviere în Panteon,

și scrie următoarele rânduri din care de sigur că odată ar fi putut face câteva frumoase versuri :

O Grecie tot pământu-ți e un Panteon — o grădină
Unde florile acopăr potolind a lor lumină
Dulce-adânc mirositoare — delicatele cugetări
A țărânei tale sfinte.⁴⁾

Poetul nu s'a mulțumit cu exprimarea admirației pentru Grecia antică și cu reveria voluptoasă produsă de o lume pe care putea să o poetizeze; el voia să-și lărgescă orizontul cunoștințelor, și pe lângă artist apare și ca pasionat cercetător dornic să și cunoască aceea ce inima îl îmbia să iubească.

Pasiunea de-a cunoaște limba greacă ni-i clar mărturisită de Eminescu. El învață paralel limbile greacă și latină, având ca text de căpetenie *Iliada*. Ms. 2266 intitulat de Eminescu „Linguistică I” începe cu însemnări de pronunție greacă și cu citare de texte grecești, trecând apoi la exerciții de traducere din *Iliada*. Expresie după expresie e transcrisă cu răbdare, având alături corespondențul latin. Poetul ia hotărîrea să facă prin rotație lecțiile de lingvistică, înscrie programul : Româna 1, latina 2, greaca 3, și apoi își notează : „Să iau și Evanghelia lui Luther tot pentru grecește, dar îmi trebuie și biblia latină. De aceia biblia trebuie citită în textul ei original în școală și să aibă două traduceri alături latino-greacă. Așa se'nvață limbile clasice”. Dicționarul de expresii din *Invocația Iliadei* urmează, Eminescu notează cărțile de care are nevoie (*Gramatica* lui Zottu și Cihac p. I) și apoi ne lasă mărturie de serioasele preocupări care-l frământau : „Să traduc unele din traducerea metrică germană din care traduc mai ușor și apoi să compar șir cu șir cu textul grec. În 6 luni să fie gata cântul I. Limba română are cantitate. Horaz tratat ca Homer”.⁵⁾

De greutatea muncii întreprinse de sigur că Eminescu și-a dat seama. Proiectul de a traduce în șase luni primul cânt din *Iliada* e cutezător pentru un om care abea se iniția în tainele limbii elene. Piedici se ridică'n calea întreprinderii, Eminescu scrie odată „Ich brauche ein Lexicon zu Homer” și câteva rânduri mai jos își ho-

tărăște un întreg plan de lucru care ne arată și conștiința greutății muncii începute, dar și spiritul metodic al poetului. Eminescu scrie aci :

Sistemul de-aici înainte.

„Mai întâi cele cinci versuri scrise grecește.

Apoi fiecare picior sau câte două picioare împreunate și în dreptul [lor] traducerea latină.

În fine vocabule.

Regule gramaticale rezultând din vocabule" ⁶⁾.

Imediat Eminescu începe traducerea *Iliadei*, dar primul vers chiar e o piatră de încercare pe care poetul o simte. Pentru acest singur vers avem diferite forme pe care le transcriem, tocmai fiindcă ne arată aspirația către perfecțiune a lui Eminescu :

Supărul cântă-mi-l, zină, a lui Achill Peleidul.

Supărul cântă-mi-l, zină, ce-a prins pe Pelidul Achille.

Ura ne-o cântă, o zee, ce-au prins pe Pelidul Achille.

Turba ne-o cântă, tu zee, ce-au prins pe Pelidul Achille.

Ura ne-o cântă, tu zee, ce-au prins pe Achill Peleidul.

Frământarea textului continuă, poetul ajungând la această traducere a primelor patru versuri :

Ura ne-o cântă, tu zee, ce-au prins pe Achill Peleidul

Strașnica, aducând dureri fără de număr peste Achei

Sufletul multor viteji (de) eroi trimis-au în Hades,

Trupul lăsându-l urzit pentru câni și prădălnice paseri,

Primul vers nu-l mulțumește pe Eminescu, o nouă formă a lui este înscrisă :

Ura ne-o cântă, tu zee, ce-a resbuit pe Achill Peleidul. ⁷⁾.

Eminescu și-a dat seama de pedicile imense pe care trebuia să le înfrângă și poate că neîncrederea a încolțit în sufletul lui. În Ms. 2266 alături de încercările menționate, găsim exerciții de traducere din Horațiu, dar din *Iliada* nu mai găsim nici un vers. În schimb alt **manuscris** ne arată că Eminescu și-a mai continuat exercițiile, ajungând la următoarea formă a 18 versuri de la începutul *Iliadei* :

Cântă-ne, zină, a lui Ahil Peleidul mânie

Carea cumplită făcu Aheilor jale nespusă.

Suflete mii viteze de fiit de eroi în Ais
 Au trimis, pe ei înşii de pradă la câni lăsându-i
 Şi la paseri. Astfel se'implinî a lui Zeus voinţă
 Din acea zi când cearta făcu desbinare amară
 Între mult divinul Achil şi fiul lui Atreu
 Agamemnon, al neamului tot şi al regilor rege.

Care din zei aţîţă a lădestinului foc între dănşii?
 Fiul Latonei şi al lui Zeus. Mănios pe rege
 Ei a trimis pierzetoare boli şi moarte pe neamuri
 Pentrucă Atreidul mustrase pe preotul Chrise
 Când acesta veni la Achaiei mândre corăbii,
 Ca să-şi rescumpere fiica — aducând preţioasele danii
 Şi cu laurul nemuritorului Phoibos Apolon
 Ii era 'mpodobit toiaagul, tare rugă el
 Şi pre Achei dar mai [cu] seamă pe cei doi
 Fraţi Atreizi ce erau căpetenii a limbelor toate ⁸⁾

La atîta se reduce traducerea din *Iliada* al cărei început şi prim cânt l-au inspirat pe Eminescu şi într'o parodie ale cărei versuri sunt în parte greu de citit din cauza ştersăturilor şi grabei cu care au fost scrise ⁹⁾. Toate aceste preocupări ale lui Eminescu sunt din epoca războiului Independenţei. Din aceeaşi epocă e traducerea câtorva versuri din *Odiseia* pe care le găsim în ms. 2281 ¹⁰⁾.

Spune-ne, muză divină, de mult lăscusitul bărbat ce
 Lung rătăci după ce-au dăramat Troada cea sfântă,
 Multe cetăţi de oameni văzu şi datini deprinse,
 Multe'n inima lui supărări pe mare avut-au
 Chibzuind pentru sufletul lui, a lor săi înturnare,
 Dar pe tovarăşi el nu mântui cu toată a lui grijă.
 Singuri ei gătiră peirea prin fără de lege
 Căci, nebunii, ei boii-au tăiat lăminosului fiu al
 Lui Hyperion, încât le luă a întoarcerii ziuă.
 De asta vorbeşte-mă asemeni puţin a Cronidului fiică.

Toţi ceilalţi precăti de peire-au scăpat, pre acasă
 Ei erau, mântuiţi de resboaie şi de apele mării,
 Numai pre el, doritul de patrie şi de soţie
 Nimfa măreaţă-l oprea, minunata zină Calipso'n
 Peştera cea boltită, răvnind de bărbat ca să-l aibă.
 În rotitoare plinire de vremuri trecut-au un an azi
 De când zeii întoarcerea'n ţară îi rânduise
 În Itaka şi tot de nevoie el mântuit nu-i
 La iubiţii lui. Toţi zeii-l plâng. Poseidon
 Singur ţine mânia întru el lui Odisseus,
 Celui de-o samă cu zeii, nainte de-a ajunge'n ţară-i. ¹¹⁾

Eminescu nu și-a realizat gândul de-a traduce *Iliada*, n'a dus până la capăt nici măcar primul cânt, cu tot planul de lucru stabilit, cu toată pasiunea de la început. Felul lui de viață, activitatea-i diferită, munca istovitoare ca ziarist la *Timpul* nu-i puteau îngădui să îmbogățească literatura noastră cu traducerea completă a unui clasic ca Homer. Ii era dat d-lui George Murnu să aducă la îndeplinire o operă care aprinsese câțva timp dragostea de înfăptuire a celui mai mare poet al nostru. Dar din această muncă literatura noastră tot a câștigat. Eminescu îl cercetase pe Homer și ca artist și din contactul cu el și-a îmbogățit posibilitățile de creare. În afară de diferitele epiteze ori imagini care ne-ar face să ne gândim la e-popea elină avem însăși mărturia lui Eminescu înscrisă într'un manuscris. Aci Eminescu definește astfel „homerismul” și-l exemplifică : „Homerismul consistă în atribute. A homeriza va să zică a atribui unui substantiv un atribut care să-l izoleze de toate celelalte în toată frumusețea lui : luna resăritoare din valuri, luna stăpânitoare de ape, zorii prevestitori de zio, corăbii străbătătoare de ape, corăbii lunecătoare pe ape, corăbii împingătoare de valuri, luceafăr resăritor din noapte”.¹²). Câteva din aceste exemple le găsim în unele din cele mai desăvârșite poezii ale lui Eminescu, sub o formă apropiată dacă nu aidoma. Astfel în *Povestea Teiului* publicată în 1878 :

Iar izvorul prins de vrajă
Resărea sunând din valuri.

În *Luceafărul* se găsesc exemple de „homerism” și nu trebuie să trecem cu vederea că ciorna câtorva strofe din această poemă se găsește în ms. 2266 care cuprinde și exerciții de traducere din *Iliada*¹³). Astfel găsim în *Luceafărul* exemple ca acestea :

Cobori încet lucefăr blând
Alunecând pe-o rază

★

Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare

★

Dar un lucefăr resărit
Din liniștea uitării...

★

Resare luna liniștit
Și tremurând din apă.

•

Iată cum Homer a contribuit și el la dezvoltarea simțului artistic al lui Eminescu și-și are rolul lui în crearea capodoperei *Lu-ceafărul*.

★

Manuscrisele ne revelă de asemenea însemnătatea pe care o are Horațiu în activitatea literară a lui Eminescu. Ca un școlar sârguincios poetul nostru învață pe opera lui Horațiu a scrie versuri în forme noi și îmbogățitoare a posibilităților de creație ale limbei românești. Exerciții de metrică, traduceri, lucrări originale după modelul antic, toate acestea ne arată dorința lui Eminescu de-a transpune pe Horațiu în limba noastră și de-a rivaliza chiar cu el.

În vremea în care îl studia pe Homer și-și propunea să traducă *Iliada*, Eminescu era preocupat și de traducerea lui Horațiu. Și pentru aceasta el se gândea să utilizeze traduceri germane, urmând ca apoi să confrunte șir cu șir textul; pentru Horațiu poetul avea acelaș plan ca și pentru Homer. (Vezi nota 5). Din Horațiu Eminescu a tradus trei ode pe care le reproducem cu formele lor. Pentru înlesnire însemnăm, ms. 2277 care cuprinde câteva prime forme cu „A” și reproducem traducerea întreagă a odei *Ad Puerum* din ms. 2279 fol. 2 și ms. 2306 fol. 99.

Ad Puerum

(I, 38)

Lux persan urîu, băiete, și nu voi
Cu fâșii de teiu ca să leui cununa-mi.
Nu căta'n zădar să descoperi unde-i

Ultima roză!

- 5 Simplul mirt cu flori să mi-l mai adaogi
Nu te-ar prinde rău pe tine, paharnic,
Și nici mie rău nu-mi șade când beau la
Umbra de viță.

-
1. A. fol. 45. Datini persienești nu-mi plac; să nu legi
Nu-mi plac datini persienești, să nu legi.
— fol. 68. Datini persienești nu-mi plac și nu voi
2. A. fol. 45. Cu fâșii de coajă de teiu cununa-mi
Cu fâșii de coajă de lemn cununa-mi
— fol. 68. Cu cojiți de teiu să-mi diregi cununa
3—4. A. fol. 45. Nu căta'n zădar, copilandre-a toamnei
și fol. 68. Roză din urmă

Traducerea din ms. 2306 e foarte apropiată de aceasta, o reproducem însă pentru a evidenția cât de mult lucra Eminescu și câtă conștiinciozitate punea el în munca-i artistică, îmboldit de gândul de-a atinge perfecțiunea :

Lux persan urâsc copile și nu voiu

Cu fășii de coață să legi cununa-mă,

Nu cerca'n zădar să mă afli unde-i

Ultima roză !

Simplul mirt cu nimic să nu-l (mai) adaogi,

Bine-ți șade-astfel, paharnice, ție,

Rău nu-mi șade nici mie când beau sub

Bolta de frunze.

Tot în ms. 2306 (fol. 99) se află încercarea lui Eminescu de-a traduce oda celebră cu care Horațiu încheie cartea III a *Odelor* sale. Era firesc ca Eminescu să-și oprească atenția asupra acestei poezii. În încercările pe care le face până s'ajungă la *Oda* în metru antic, pe care le vom cerceta și noi, se vede la Eminescu înalta conștiință de talentul cu care transpune sentimentele lui în „graiul traco-roman”, având ca mentor literar pe Horațiu. Ori în oda pe care Eminescu o traduce apare tocmai simțământul adânc al lui Horațiu că operele lui vor înfrunta vremurile. Din nenorocire traducerea nu-i completă, dar redă fondul poeziei, e drept cu oarecare libertate de expresii, și-i desăvârșită în ce privește ritmul asclepiadului minor :

Mi-am zidit monument decât acel de fier

Mult mai trainic și nalt ca piramizi cerești,

Ploaia nu-l va muia, nici Aquilonul slab

Nici al anilor șir, vremile ca să frâng

Nu de tot voiu muri, partea mai bună a mea

Va scăpa de mormânt.

Muncă deosebit de intensă găsim în traducerea odei către Mercur.

Pentru oda *Ad Mercurium* (III, 11) avem două traduceri complete și una fragmentară. Reproducem în întregime forma din ms. 2282 fol. 96—99 (a mai fost reprodusă cu câteva uşoare greşeli de transcriere de către D-l. N. Laslo în Buletinul *M. Eminescu* nr. 6, pg. 90—91), și o adnotăm cu varianta fragmentară din ms. 2266 fol. 5 („A”) și cu cea completă din ms. 2277 ff. 65—68 („B”).

Ad Mercurium

O Mercur, a cărui povește deprinse-un
Amphion urnind după cântu-i pietre,
Și tu liră care'n avânt din șapte
Coarde suna-vei

- 5 Templilor, ospetelor mari amică —
Nu c'altădată fără de graiu — o spune-mi
Cântul cărui ne'nduplecata Lyde-i
Plece urechea ;

- 10 Ea ca mánza tretińă 'n câmp se joacă
S'o atingi chiar ne'ngăduind. Nu știe
Rostul nunții ; crudă remâne pentru-a
Șofului patemi.

Tigri după tine se iau și codri
Riul care fuge spumând opri-l-ai ;

-
1. A. O Mercur, cu-al cărui învăț deprinsul
B. O Mercur, a cărui povești pătrunse
2. A. Amphion urni după cântu-și stánca
B. Amphion urnind după cântu-i pietre
3. A. Și tu lira-mi care cu foc din șapte
B. Și tu liră care'n avânt din șapte
4. A. Coarde suna-vei.
B. Coarde resuni în
5. A. Templele ospetele mari resfeți în
B. Templuri și ospetele mari le farmeci
6. B. Nu c'altădată, fără de rost, o spune
7. A. Cântul ăa care ne'nduplecata Lyde
B. Cântul, cărui ne'nduplecata Lyde-i
8. A. Plece-și urechea
B. Plece urechea
- 9—12. B. Ea-i ca mánza tretińă'n câmp, se joacă
S'o ating chiar ne'ngăduind, nu știe
Rostul nunții, crudă remâne pentru-a
Șofului doruri.
14. B. opri-l-vei

- 15 Alintându-l, fere 'ndărăt portarul
Orcului groaznic..

Cerber ce cu sute de șerpi în creștet
Ca ș-al furiilor, exalează ciumă
Pe când spume fac și venin tustrele

- 20 Lămbile gurii.

Chiar Ixion, Tytios chiar în silă
Au zîmbit, deșartă remas-au urna
A lui Danau fiici auzind cântarea-ți
Fermecătoare...

- 25 Lyde-ascultă crimele-acelor fiice,
Căci pedeapsa lor e să umple vasul
Ce de-apururi fără de fund se scurge.

Soarta 'ndelungă

Urmărește crimele mari în iad chiar.

- 30 Căci păcat mai nelegiuit pute-s-ar
Decât moarte soților lor cu aspru

Fier să le deie ?

Una numai, demnă de a nunții faclă
Vicleni frumos pe cumplitu-i tată

- 35 Strălucind vestită de atunci prin secolii,
Nobila fiică !

„Scoli”, ea zise, tănărul soț trezindu-și,
Scoli să nu-ți dea somnul de veci de unde
N'astepti, fugi de socru tău, de surori ce

- 40 Fără de lege

15. B. Și'ngânându-l

- 17—19. B. Cerber care sute de șerpi pe creștet
Are-asemeni furiilor, ciurnatu-i
Duhul spumegând de venin tustrele.

- 21—24. B. Chiar Ixion, Tytios chiar încearcă
Să zimbească goală-i o chipă urna
Cât ascultă fiicele lui Danaos
Cântul de farmec.

- 25—26. B. Lyde-ascultă dar crimele acelor fete
Și pedeapsa lor...

28. B. Soarta târzie.

29. B. Urmărește fără de legi...

31. B. Decât moartea soților lor cu rece

- 35—36. B. Strălucind vestită de-atunci în lunga
Vremilor cale.

- 39—40. B. N'astepti. Fugi de vreme de-a mele surori fugi
Ce scelerate

- Ca leoaice cari surprind juncanii
 Mirii lor și-ucid... numai eu mai blândă
 Nici în tine dau, nici voiui a te ține'n
 Negrele ziduri.
- 45 M'o'ncărca părintele meu cu lanțuri
 Pentrucă 'ndurare avuiu de un biet om
 Sau pe un vas trimite-mă-va departe'n
 Câmpii numidici.
- 50 Fuși oriunde ochii te duc or vântul
 Până-i noapte, până veghează Venus
 Merși cu bine. Drept amintire sap'un
 Vers pe mormântu-mi.

42. B. Soții și-au ucis...

44. B. Temnița neagră.

49—51. B. Fuși oriunde te-o duce ochii, vântul
 Până-i noapte, până veghează Venus.
 Merși cu bine, spre amintire sap'un

Eminescu a tradus și una din epistolele lui Horațiu, aceea către Bullațiu. Pentru această traducere avem mai multe forme. Vom reproduce în întregime traducerea scrisă pe curat în ms. 2282 ff. 76—77 și o vom adnota cu variantele din ms. 2276 ff. 97—99 („A”) și 2260 ff. 72—74 („B”). Din această epistolă Eminescu a citat două fragmente, unul în articolul *Tendințe de cucerire* (*Timpu* 7 Aprilie 1878) după ms. 2282 și altul în *Polemica cu Steaua României* (*Timpu* 13 Iulie 1880) după ms. 2260 cu schimbările : „mai puțin decât Gabii” în loc de „mai puțin decât Gabii” (versul 7) care poate fi o greșală a culegătorului, și „minte și înțelepciune” (v. 26). Forma din ms. 2276 e mai apropiată de textul original dar unele versuri nu-s corecte. La scrierea formei din ms. 2282 Eminescu a ales unele versuri din ms. 2276 și 2260 dar altele sunt noi în întregime. În ms. 2276 și 2260 se găsesc și versuri comune.

Către Bullațiu (I, 11).

Cum ți se pare, Bullațiu, Chio, falnicul Lesbos,
 Samosul cel elegant, Sardes cetatea lui Croesu?

-
1. A. Cum ți se par o Bullațiu, Chio și insula Lesbos
 B. Chio cum îți place o Bullațiu, falnicul Lesbos.
 2. A. Chio, gingașul Samos, Sardes...
 B. Samosul cel elegant și Sardes...

- Smyrna ori Colophon? Mai mari, mai mici decât faima?
 Ori sunt nimic alături cu câmpul lui Mart și cu Tibrul,
 5 Ori preferi vr-un oraș din cele 'nchinat prin Attal?
 Ori de uritul mării ș-a drumului Lebedu-l lauzi?
 Lebedul știi tu ce e'mi răspunzi? Mai pustiu de cât Gabii
 Mai strimt decât Fidenii; și totuși aicea viața-mi
 Voiu s'o petrec, uitat de ai mei, uitându-i pre dâșii,
 10 Dintr'un mal depărtat privind la Neptun turburatul.
 Oare acel ce la Roma din Capua pleacă pe ploae
 Plin de noroi, pentru-asta viața-i în han va petrece-o?
 Oare cel degerat lăuda-va cuptorul și baia
 Ca pe lucruri ce singure dau fericire vieții?
 15 Pentru că Austrul puternic te bântue, vinde-vei oare
 Vasul în care-ai plecat, dincolo de valul Egeic?
 Pentr'un om așezat Rhodos, Mitilene frumcșea
 Par ca pânura grea în arșiță, par ca și haina
 Cea de câmp în timp vicolos, ca o baie în Tibru

-
3. A. Smyrna ori Colophon? mai mari, mai mici sunt decât faima?
 4. B. Ori par urite alături cu...
 5. A. ...închinat de Attal
 B. Sau preferi...
 6. A. Sau că Lebedu-l lauzi, sătul doar de mare și drumuri?
 A. și B. Sau de leamitea mării și-a drumului Lebedu-l lauzi?
 8. A. Ori târgulețul Fidenii...
 B. Sau orașelul Fidenii...
 9. A. Voiu s'o încheiu...
 B. Voiu s-o petrec...
 10. A. Să privesc departe de țărm pe Neptun turburatul (turbătorul)
 B. Și privind de departe pe țărm...
 11. B. ...din Capua vine...
 12. A. Plin de noroi, prefera-va...
 B. ...pentru aceasta viața-i...
 13. A. și B. Oare-acel...
 14. B. Ca și când numai ele-ar fi dând...
 15. B. ...te scutură, vindere-ai oare...
 16. A. Dincolo de marea Egee?
 17. A. Celui ce bine se simte, Rhodos, Mytilene frumoasa-i
 B. Pentr'un om cumințe...
 18. A. pe arșiță, par ca și șorțul
 B. Sunt ca pânura grea pe arșiță, sunt ca și haina
 19. A. Cel campestru'n timp vicolos, ca ș-o baie...
 B. Cea de vară'n timp vicolos, or ca baia în Tibru

- 20 Iarna ori ca un foc pe vatră în luna lui August.
Deci din Roma se cade, soarta fiind cu priință,
Să ferești depărtatele Samos, Chio și Rhodos.
Ia dar mulțumitor în mâni fericitele ore
Cari un zeu ți le dă: n'amâna cele bune pe alt an
- 25 Și te vei ști trăind fericit oriunde în lume.
Grijile noastre fug de cuvinte și'nțelepciune,
Nu de un loc ce resare domnind peste apele mării,
Cerul de-asupra schimbă, nu sufletul, marea trecând-o.
Oftul fără de-astâmpăr ne sbuciumă. Duși de corăbii
- 30 Și de trăsură căutăm bun traiu. Ce cauți aici e;
E'n Ulubra chiar, de păstrezi în inimă cumpăt.

-
20. A. Iarna sau ca un foc în sobă'n luna...
B. Iarna, un foc în cămin în luna...
21. B. Căci din Roma se cade, soarta-ți fiind cu priință
24. B. ...cele bune în alt an
25. A. Să te cunoști că trăești fericit...
B. Să te alegi trăind fericit pretutindene'n lume.
26. A. Grijile risipindu-le mintea și'nțelepciunea
B. Grijile noastre pier prin
27. A. Nu vr'un loc ce resare...
B. Nu prin vr'un loc ce resare domnind din apele mării
28. A. și B. ...nu inima...
29. A. Lenea fără de astâmpăr sbuciumă...
B. Harnica noastră lene ne sbuciumă...
30. A. bunul trai
B. mulțumire
31. E'n Ulubra chiar, dar aibi al inimei cumpăt.
A. E chiar în micul Ulubra — având în inimă cumpăt.
B. Chiar și'n micul Ulubra,...

Eminescu avea aspirații mult mai înalte decât de-a fi un simplu traducător al lui Horațiu. După cum din contactul cu Homer, îi veni într-o bună zi ideea să scrie *Mitologicele* cu însemnarea „Niște exametri dragă doamne” (v. Ms. 2259 fol. 283) iar altădată compuse două admirabile exametre :

Eos cu degete trandafirii la porțile serii
Thetis cu glesne d'argint și Here cu brațele-i albe.

(Ms. 2277 fol. 22 v.)

tot astfel din contactul cu Horațiu, poetul a rămas cu hotărîrea de-a scrie și el Ode în ritmul antic. Până s'ajungă însă la asemenea

lucrări, Eminescu a făcut o trudnică ucenicie despre care manuscrisele au lăsat mărturie.

Găsim în manuscrise preocupări de versificație antică. Eminescu scrie câteva exemple de versuri adonice : Filia solis, Murmura mării, Marmură rece-i, Undele sta-vor. Intuneca-voi, Singurătatea-i, Mare de lacrimi. Scutură lumea, Intunecând-o. Alături alte exemple de spondeie : sta-vor, da-vom, valea-i, unda-i, Caesar ¹⁴).

În alt loc Eminescu scrie titlul : „Ritmuri de Ode”, face schema unei întregi strofe safice și compune ca exerciții următoarele versuri :

Numai el fu singur, în mii de evi fu...
 Dar adânc trist zimbetul când pe buza-i...
 Când visând văd singură noaptea lumii...
 Care rănit fu... ¹⁵)

Alte și alte exerciții de safic urmează :

Stând aci n'aibi | tu || peritoare armă

 Singurătății

De asemenea :

Indrăgind a sa cântare din urmă.

și exemple de adonic : Pasărea Phoenix, Singurătății, Nemuritoare. Undele mării.

După câteva exerciții de asclepiadici, se notează noi versuri adonice : Stelele lucii, Undele mării ¹⁶).

Ms. 2276 după unele date precise (v. nota 12) e din 1878—1879. În exercițiile transcrise vedem apărând câteva din cuvintele care-l vor obseda pe Eminescu și i se vor impune în celebra-i Odă în metru antic.

Cea mai intensă muncă pentru ajungerea la *Odă* o găsim în ms. 2277. Aci Eminescu scrie trei versuri din oda *Ad Caesarem Augustum* (I, 2) arătându-le și metrica :

Grandinis misit pater et rubente.
 Vidimus flavom Tiberim retortis.
 Quo graves Persae melius perirent

și apoi după măsura safică compune :

Gândul meu n'au | fost || să te | uit pe tine
Singur tu e | rai || pe pă | mânt de jale.

De asemenea după metrica adonicului :

Re'ntine | rindu-l
Murmura | mării
Mijlocul | mării ¹⁷⁾

La fol. 21 v. Eminescu notează iarăși metrica saficului și adaugă noi exemple în limba română :

Alb trecea el intunecând cu totul
Vastul plan al singurătății mele...
Oare dulce-ai fost tremurând îndată...
Lună, dulce-ai fost în acea plăcută
Sfântă noapte când Cleopatra tristă...

Parcă nemulțumit de aceste versuri, Eminescu înscrie noi exemple din Horațiu și ne putem închipui de câte ori le va fi recitit el pentru a le pătrunde perfecțiunea și armonia interioară :

Mercuri facunde nepos atlantis. (I, 10, Ad Mercurium)
Sedibus virgaque levem coerces.
Cantaber, sera domitus catena. (III, 8, Ad Maecenatem)
Negligens, nequa populus laboret,
Parce privatus nimium cavere.
Mercuri, nam te docilis magistro. (III, 11, Ad Mercurium)

Eminescu desparte la fiecare vers unitățile metrice, apoi scrie câteva exemple de adonic : „Singurătății, Semiramidei, Intuneca-ta-i”. și noi exemple de versuri din care cităm :

Astfel trecea lin tremurând îndată
Murmura mării.

Imboldit de progresul pe care-l făcuse, Eminescu își mărturisese și ambiția nobilă și încântarea sufletească, scriind versurile :

Eu, legat-am coardele lirei pe graiul
Traco-romanice,

pentru ca imediat să ngăduie isvorirea spontană din adâncuri a unor șoaapte care-l vor urmări de-aici înainte până le va prinde în forme eterne :

pe mine însumi
Mie redă-mă ¹⁸⁾

Eminescu ajunge totodată la compunerea unei strofe care-și va lua mai apoi locul ei într-o variantă a *Odei* în metru antic, și care înfățișează acum transpunerea în forme antice a unor simțiri proprii:

Astfel ai al Semiramidei zîmbet,
Ție-ți dete brațele-i albe Here.
Numai ochii turburători ai tăi sunt
Marmură rece.

Se pare însă că Eminescu încă tot nu-i mulțumit de versurile scrise, încă tot stă laîndoială dacă va fi pătruns taina artei lui Horațiu. Iată-l din nou scriind versul din *Ad Puerum* „Persicos odi puer, apparatus”, arătând întreaga schemă a saficului și reîncepând exercițiile în limba română :

Singur plutea alb pe senin albastru
Discul Selenei
Dulce ochiul nendurător arunci tu
Marmură rece.
Tu ești visul meu ridicat din noaptea
Neagră a vremei.

Apoi două strofe complete :

Cum sunt eu un zeu, că nu sunt din lumea
Cea de azi, nici nu m'am născut pe țărmuri.
Ci-al meu leagăn fu așezat în luciul
Mijloc al mării,
Unei vieți abia începătoare stat-au
Martor măreț trist tremurând din valuri
Marea cu-al ei cer cu puterea trist-a
Singurătății ¹⁹⁾.

Exercițiile continuă, versuri anterioare sunt reluate, unele apar cu schimbări semnificative :

Marea cu-al ei cer, cu puterea sfânt-a
Singurătății.

În marginea exercițiilor găsim o strofă de mare însemnătate pentru cunoașterea sensibilității eminesciene :

Precum umbra-i soră luminii astfel
 Al meu suflet este înfrătit cu codrul
 Și cu-al mării cer și cu umbra sfânt-a
 Singurătății.

Alături de aceste versuri găsim emistihurile : „voluptatea morții întunecând-o”²⁰).

Eminescu începuse cu simple exerciții după modelul antic, dar ajunsese la exteriorizarea unor simțiri proprii. Înaintarea spre subiectivism original împiedecată la început de studiul versificației horatiene, se poate îndeplini de-acum înainte cu pași repezi. Poetul era pe cale să treacă din stadiul uceniciei în acela al creației.

Gândul la Horațiu persistă în oda pe care-o compune, poetul exprimă juxtapuse sensibilitatea-i proprie și atitudinea horatiană de „nil admirari” și de dispreț pentru vulg. Ca omagiu pentru poetul de care-i mărise posibilitățile de afirmare artistică, Eminescu își începe oda-i cu mărturisirea uceniciei la școala lui Horațiu :

Cum pe dulcea-i liră Horaț cântat-au,
 Astfel eu cercaiu să te cânt pe tine
 Incordând un vers tânguios în graiul
 Traco-roman.

Tie-ți dete Semăramda zămbet,
 Tie-ți dete brațele-i albe luno,
 Numai ochii turburători ai tăi sunt
 Marmură rece.

Căci în umbra gândurilor de noapte
 Suferința chiar voluptoasă-i, dulce-i,
 Viața mea era ca un vis de vară
 Visul o viață.²¹)

Suflete-al meu te-ai înfrătit cu dansa
 Ea prooroc fu al cărării tale
 Tie ți-a fost sor' îndelung cum umbra-i
 Soră luminei.

Trist am fost ș'adânc, dară trist prin sine-mi
 Nu de-a astei lumi pătimiri și lacrimi,
 Mă doream doar încununat de laurul
 Pururea verde.²²)

Și de nimic nu mă mirai în viață.
 Nu piramizi vechi împrejur de-a căror
 Stânci am văzut cum apăru din veacuri
 Jupiter Ammon,

Sau din Nord etern îmi venea suflarea
Vânt gemea adânc purtător de ghiață
Și de reci zăpezi ca gândirea trist-a
Zeului Wuotan.

N'admiraiu nimic... Fericit ca zem
Doară singur eu mă miraiu de mine
Până când trezit din uimire-adâncă
Singur remas-am.

Și din nou privii în acea ogîndă
In oceanul sfînit ce își mișcă apa-i
Indrăsneață, trist clocotind și mare
Indiferentă,

Nici credeam că pot ca să mor vr'odată,
Falnic, mândru înfășurat în manta-mi
Coborîu cu ochi nemișcați în gloată
Cutremurând-o.

Dar sătul de ea și de mine însumi
Am să urc din nou părăsita treaptă
Ochii nemișcați ridicând la steaua-mi
Nemuritoare. ²³⁾

Eminescu nu rămâne la această formă. Și nu numai grija perfecțiunii artistice îl frămîntă, ci și exteriorizarea cât mai adâncă a unor simțiri proprii. El face noi exerciții, scrie din nou scheme de safic și adonic, dă apoi exemple de versuri pe care le transcriem fiindcă mărturisesc îndreptarea întregii simțiri a poetului către ființa iubită și gândul gloriei de-a se vedea încununat de laur ca și Horațiu.

Ochii mândri ne'ndurători a cui sunt
Marmură rece.
Astfel stat-am re'ntinerind sub laurul
Pururea verde.
Ochii tăi cei ne'ndurători ai cui sunt
Marmură rece?
Dulce zimbet fermecător cum fuse-al
Semiramidei.

Tot odată Eminescu vrea să creeze și versificație originală după modelul antic. Sub titlul „*Propriu*”, poetul scrie versurile :

Ochii ne'ndurători de unde-î ai tu
Marmură rece?

arătându-le și schema grafică.

$\angle$ — | $\angle$ $\cup$ $\cup$ — | $\cup$ $\angle$ — | $\angle$ —
 $\angle$ $\cup$ $\cup$ | $\angle$ $\cup$ ²⁴⁾

După aceste exerciții, poetul e preocupat de altă odă în care voia să exprime smulgerea lui din singurătate și suferința pricinuită de sentimentul dragostei. În această odă amintirea horațiană persistă.

Exilat aci pe pământ de jale
 Viața-mi pare ostrov resărind din valuri,
 Un pribeag mă văd dominând pustiul ²⁵⁾

Mijloc al mării

Dar de-odată tu resăriși în viață-mi
 Mai frumoasă-ai fost decum este Venus
 Prin dureri mi-ai dat voluptatea morții

Neîndurătoare !

De-al meu propriu foc mă topesc de-atuncea,
 De-al meu propriu cânt mistuit mă mântui,
 Oare mai renasc luminos din el ca

Paserea Phoenix ?

De la Here s'aibi răpitoare brațe,
 De la Thetis aibi argintie glesne...
 Ochii mari și turburători ai tăi sunt ²⁶⁾

Marmură rece,

Cum pe dulcea-i liră Horațiu cântă
 Astfel eu să'ncerc să te cânt pe tine ? ²⁷⁾
 Cum s-o fac eu barbarizând în grațul

Traco-roman ? ²⁸⁾

Fol. 29 al aceuiași manuscris ne mărturisește din nou obsesia horațiană. Poetul nu e numai conștient că'n oda sa cântă după modelul antic, dar face chiar noi exerciții de versificație. El scrie aceste două strofe :

Trist fiind adânc dară trist prin sine-mi
 Nu de-ale astei lumi pătimiri și lacrimi,
 Mă visam doar încununat de laurul

Pururea verde.

Cum pe dulcea liră Horațiu cântă
 Îndoind în versul adonic limba-i
 Încercat-am, barbarizând în graiul

Traco-roman,

În afară de această compoziție, el scrie versul lui Horațiu „Mercuri facunde nepos Atlantis”, îl desparte în unități metrice și face și schema grafică a întregului vers.

Toate exercițiile de până acum sunt întrunite într'o nouă formă a *Odei*. Alături de partea subiectivă găsim încă amintirea lui Horațiu.

Exilat aci pe pământ de jale
Viața-mi pare-ostrov, resărind din valuri;
Un pribeag mă văd dominând pustiu!

Mijloc al mării

Precum umbra-i soră luminii, astfel
Al meu suflet e înfrățit cu codrul
Și cu-al mării cer, cu puterea sfânt-a

Singurătății.

Trist fiind adânc dară trist prin sinemi
Nu de-a astei lumi pătimări și lacrimi,
Mă doream doar încununat de laurul

Pururea verde.

Cum pe dulcea-i liră Horațiu cântă
Îndoind în versul adonic limba-i
Încercat-am barbarizând în graiul

Traco-roman.

Iar în umbra gândurilor de noapte
Suferința chiar voluptoasă-i, dulce-i
Viața mea-mi părea ca și vis aievea

Visul o viață.

Înșiram legendele vremii'n minte-mi

Transpărea în vis piramida veche

Iar din ea vedeam apărând din veacuri

Jupiter Ammon.

Sau din Nord etern îmi venea suflarea,

Vânt și vicol greu, purtător de ghiață

Și de reci zăpezi ca gândirea trist-a

Zeului Wuotan.

N'admiram nimic... Fericit ca zeli

Dcară singur eu mă miram de mine

Până când trezit din uimire-adâncă

Singur remas-am.

Nici credeam că pot ca să mor vr'odată

Falnic, tânăr, înfășurat în manta-mi

Coborât-am fost de pe trepte sfinte

Intru mulțime.

Dar sătul de ea și de mine însumi
 Voiu să urc din nou părăsita piatră
 Ochii să-i rennălț visători la steaua-mi
 Nemuritoare. ²⁹⁾
 Când de-odată tu resăriși în cale-mi
 Suferință tu dureros ³⁰⁾ de dulce
 Și prin chin ³¹⁾ mi-ai dat voluptatea morții
 Neîndurătoare !
 Ai răpit al Semiramidei zîmbet
 Ție-ți dete brațele-i albe Here,
 Numai ochii turburători ai tăi sunt ³²⁾
 Marmură rece.
 De-al meu propriu chin mistuit mă vaiet,
 De-al meu propriu foc mă topesc de-atuncea,
 Pot să mai reînvii luminos din el ca ³³⁾
 Paserea Phoenix ?
 Oh ! te rog dă-mi iar nepăsarea-mi tristă
 Umbra sfânt'a gândurilor trecute
 Redispari pe veci și pe mine însumi
 Mie redă-mă ! ³⁴⁾

Oda suferă noi și mari prefaceri ca să devină pură expresie a sensibilității eminesciene. Dar pentru aceasta se cerea ca însuși poetul să trăiască o experiență care să-l sguđuie și să-i determine atitudini sufletești. Manuscrisul ne dovedește tocmai această experiență.

Înainte de-a trece la o nouă formă a *Odei*, Eminescu scrie în manuscris câteva poezii revelatoare pentru sentimentele care-l însuflețeau. Experiența dragostei tulburată de gelozie, a dragostei pricinuitoare de suferință e pe deplin încercată de poetul nostru. Una din poezii începe cu aceste versuri :

Când te-am văzut pe tine, am zis restit în sine-mi,
 N'ai să pătrunzi vr'odată camara tristei inimi,
 Zăvor voiu pune minți-mi și ușei mele lacăt
 Să nu pătrundă'n casă-mi zîmbirea ta din treacăt,
 Căci nu voiam ca ochi-ți cu dulce vicleșug
 S'ajungă'n al meu suflet al patimilor rug... ³⁵⁾

Poetul reia poezia sub titlul *Gelozie* și ne mărturisește că deși a căutat să evite iubirea și vicleșugul femeiei, e învins de pasiune. Câteva versuri arată puterea sentimentului și sguđuirea produsă în sufletul poetului.

Dar m'ai învins... Pătruns-ai a inimei cămări
 Și-acum lucești ca steaua fatală peste mări
 Pe gândurile mele... căci a fost voia sorții
 Ca tu să-mi dai durerea și voluptatea morții,
 Știi tu... poți să-ți închipui cât te iubesc... O nu...
 O oarbă gelozie puterea mi-o pierdu
 Să-ți spun cu dulci cuvinte, cu sufletu-mi, cu plânsu-mi
 Că sunt gelos de tine, de toți, de mine însumi.³⁶⁾

Expresiile „al patimilor rug” și „voluptatea morții” sunt deci pline de semnificație. În mod firesc poetul ajunge la imaginea lui Nessus și Hercul chinuți de focul care-i arde. În adevăr poetul înseamnă în manuscris, reîntorcându-se la preocupările de *Odă în metru antic* :

Ard de viu pe trup semănând lui Nessus
 Ori cu Heracles.

*

Astfel ard de viu chinuit ca Nessus
 Or ca Hercul înveninat de haina-i,
 Focul meu să sting nu mai pot cu'ntregul³⁷⁾
 Apelor mării.³⁸⁾

O nouă strofă ia deci infiripare în mintea poetului. Eminescu caută să o prindă în ansamblul Odei și de-aceea reia o bună parte din strofele scrise, la schimbă ordinea, prefăce unele expresii și ne dă o nouă formă a poeziei.

Nu credeam că pot ca să mor vr'odată
 Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
 Coborîu, păru de pe-un stâlp în gloata
 Murmurătoare
 Dar sătul de ea și de-a mea frîntă
 Voiu să-mi urc din nou părăsita peatră
 Ochii să-i renalț visători la steaua
 Singurătății
 Cum pe dulcea-i liră Horațiu cântă
 Infrîngând în versul adonic limba-i
 Merit fruntea-mă s'o 'nconunez cu laurul
 Pururea verde,
 Când de-odată tu resăriși în cale-mi
 Suferință tu dureros de dulce,
 Și prin chin mi-ai dat voluptatea morții
 Ne'ndurătoareo !

Ai răpit al Semiramidei zimbet
 Tie-ți dete brațele-i albe Here
 Numai ochii turburători ai tăi sunt
 Marmură rece !

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus
 Ori ca Hercul, înveninat în haina-i
 Focul meu să sting nu mai pot cu fluxul ³⁹⁾
 Apelor mării.

De-al meu propriu chin mistuit mă vaiet
 De-al meu propriu foc mă tolesc de-atuncea,
 Pot să mai re'nvii luminos din el ca
 Paserea Phoenix ?

Ah ! te rog redă-mi nepăsarea-mi tristă
 Umbra sfânt'a gândurilor trecute
 Sau dispari pe veci și pe mine însumi
 Mie redă-mă ! ⁴⁰⁾

Din aceste strofe Eminescu alege pe cele mai semnificative
 și mai capabile de-a-i exprima simțirea proprie. Oda în noua-i for-
 mă tot mai păstrează ceva din atitudinea horatiană :

Nu credeam să'nvăț a muri vr'odată
 Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi
 Coboriu, păru-mi, de pe-un stâlp în gloata
 Murmurătoare.

Dar sătul de-a ei și de-a mele pășuri
 Voiu să-mi urc din nou părăsita peatră
 Ochii să-i rennalț, visători la steaua
 Singurătății.

Când de-odată tu resăriși în cale-mi
 Suferință tu dureros de dulce
 Până'n fund beui voluptatea morții
 Ne'ndurătoare !

Ai răpit al Semiramidei zimbet
 Tie-ți dete brațele-i albe Here,
 Numai ochii întunecoși ai tăi sunt
 Marmură rece !

Jalnic ard de viu, chinuit ca Nessus
 Ori ca Hercul, înveninat de haina-i,
 Focul meu să-l stingă nu pot nici toate
 Apele mării

D-al meu propriu vis mistuit mă vaiet
 Pe-al meu propriu rug mă topesc în flacări
 Pot să mai re'nvii luminos din el ca

Paserea Phoenix ?

Piară ochii turburători din cale-mi
 Vino iar în sin nepăsare tristă...
 Ca să pot muri liniștit pe mine

Mie redă-mă.⁴¹⁾

Aceasta-i forma penultimă a *Odei*. O parte din ea încă nu-l mulțumește pe poet. Opera de simplificare a fondului și de selecționare a versurilor continuă. Poetul suprimă deci ultimele două versuri din strofa I, primele două din strofa II, taie în întregime strofa IV, introduce încă unele mici prefaceri a câtorva versuri și ajunge astfel la ultima formă a *Odei* pe cari o trece pe curat în manuscris :

Nu credeam să 'nvăț a muri vr'odată

Pururi tânăr înfășurat în mantă'mi

Ochii mei națam visători la steaua

Singurătății.

Când de-odată tu resăniși în cale-mi

Suferință tu, dureros de dulce...

Până'n fund beui voluptatea morții

Né'ndurătcareo !

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus

Or ca Hercul înveninat de haina-i,

Focul meu a'l stinge nu pot cu toate

Apele mării

De-al meu propriu vis mistuit mă vaiet,

Pe-al meu propriu rug mă topesc în flacări.

Pot să mai re'nvii luminos din el ca

Paserea Phoenix ?

Piară-mi ochii turburători din cale,

Vino iar în sin, nepăsare tristă.

Ca să pot muri liniștit, pe mine

Mie redă-mă !⁴²⁾

Cercetarea manuscriselor ne arată așadar munca intensă a lui Eminescu de-a cunoaște și traduce din literatura clasică, de-a-și

asimila chiar **tehnica artistică** a doi din marii reprezentanți ai clasicismului. **Ce-l va fi îndreptat pe Eminescu spre literatura antică?** Sforțările cele mai intense de-a învăța grecește și de-a traduce din Homer și **Horățiu cad în epoca 1877—1880**, epocă frământată pe deoparte de războiul Independenței, pe de altă parte de luptele politice interne la care și Eminescu are un rol însemnat ca apărător și desvoltător al concepției conservatoare la *Timput*. Eminescu exprimă de câteva ori desgustul pentru meschinăria luptelor noastre politice și sila cu care lucra la *Timput*. Să-și fi căutat refugiul spiritual în studierea clasicilor care-l puteau atrage ca un liman în-sorit?

Lăsând însă la o parte această simplă supoziție, să ne oprim la explicări pe care ni le dau faptele controlabile.

Eminescu e în această epocă ajuns la maturitate artistică. Cercetările lui literare îl făcuseră să-și dea seama de rolul în-oiitor pe care l-a avut clasicismul antic în toate literaturile naționale ale popoarelor culte. Prin studierea anticilor el era sigur că va ajunge la o în-oiire a artei lui prop-rii.

În afară de aceasta, Eminescu cercetase mai de mult și încă-l avea ca autor de predilecție pe Schopenhauer. În acest autor găsia însă în afară de o mare admirație pentru clasicism, o adevărată antologie de versuri și cugetări frumoase din literatura și filosofia antică, și **apoi analize adânci a câtorva mari opere literare**. Înfluența probabilă a lui Schopenhauer în această direcție asupra spiritului lui Eminescu a fost deja remarcată de d-l N. Sulică⁴³).

Mai e încă o chestiune care merită să fie pusă. *Convorbirile Literare* nu-și **restrângeau activitatea** la publicarea de opere originale care realizau formula maioreșciană a adevărului în artă și a perfecțiunii formale, ci încurajau traduceri din marii scriitori ai omenirei. În vremea preocupărilor lui Eminescu cu literatura clasică, în *Convorbiri* apă-ruseră diferite traduceri. Astfel din Aristotel, Caragiani publica *Pasiunile* (anii XI și XII), după ce cu câțiva ani înainte tot în *Convorbiri* publicase traducerea cântului VI din *Iliada* și *Batrachomimachia*. Tot Caragiani publicase în 1876 traducerea în proză a *Odisseiei*. Deasemenea D. Ollănescu-Ascanio începuse să-și publice în *Convorbiri literare* traduceri din Horățiu (din 1878 înainte). Mai menționăm traduceri din Schopenhauer ale lui

Maioreescu, și acelea din diferiți autori francezi și germani datorite lui V. Pogor, N. Scheletti, Anton Naum.

Eminescu găsia la *Convorbiri* chiar imboldul de-a traduce din clasici și va fi avut poate și nobila ambiție de-a transpune în limba noastră unele poezii, cu mai multă măiestrie decât puteau să-o facă alții.

Și ca reprezentant al curentului sănătos de la *Convorbiri* și-a făcut Eminescu ucenicia la școala antică. Pornind ca un modest școlar, el face mici traduceri și numeroase exerciții de versificație, dând atenție deosebită exametrului și strofei safice. Deodată-l prinse în mod firesc gândul de-a scrie și el după modelele antice. De la cunoașterea lui Homer trecu la compunerea de exametri originali și astfel se'mbogăți literatura noastră cu *Mitologicele*. Versurile safice și adonice îl duseră la alcătuirea de strofe pe care le orânduie în poezii în care amintirea lui Horațiu e la loc de cinste.

În acelaș timp însă Eminescu își trăiește propria lui experiență sufletească. Sensibilitatea personală triumfă umbrind atitudinile Horațiene, strofele compuse își capătă noi prefaceri și noi orânduiri. Fostul ucenic la școala poetului latin devine un desăvârșit asimilator al tehnicei maestrului și odată cu originalitatea sufletească a lui Eminescu triumfă în limba noastră și arta antică în una din formele ei cele mai pure.

NOTE

1) *Clasicismul greco-roman și literatura noastră (În special Eminescu)*. Extras din Anuarul liceului „Al. Papiu Ilarian” Tg. Mureș 1930.

2) *Grecia* strofa 3. Ms. Ac. Rom. 2259 fol. 190. Il. Chendi în *Eminescu Literatura populară* citează o variantă la această strofă, pe care Eminescu a su-primat-o.

3) *ibid.* strofa 5. Ms. fol. 188.

4) *Acelaș* ms. fol. 278.

5) Ms. Ac. Rom. 2266 ff. 1—4 v.

Gramatica I Etimologia lui G. Zotu apare în 1877. *Dicționarul* lui Cihac p. I, e din 1870. Deci nota lui Eminescu și preocupările de limba greacă sunt din 1877 înainte, anterioare însă anului 1879, când apare dicționarul lui Cihac p. 2 de care Eminescu nu amintește.

6) *ibid.* ff. 5—6.

7) *ibid.* ff. 6—7.

8) *Ms. Ac. Rom.* 2308 fol. 1. Primele versuri sunt traduse și'n ms. 2306 fol. 96.

9) *Ms. Ac. Rom.* 2289 ff. 34—37; 39—41. Parodiarea *Iliadei* e și'n ms. 2306 ff. 90 v. — 91.

10) La sfârșitul ms. 2266 sunt note din 1878, restul ms. e din epoca anterioară. Pe foaia penultimă fol. 163 v. găsim scris de mâna lui Eminescu: „M. E. Redactor șef al ziarului conservator *Timpu*!”, Eminescu n'a fost aci redactor șef decât de la 1878 înainte.

Ms. 2308 cuprinde câteva din primele exerciții ale lui Eminescu în legătură cu *Luceafărul*.

Pentru ms. 2289 se poate ușor stabili o dată. La fol. 55 găsim note în legătură cu mergerea lui Kogălniceanu la Viena spre a se întâlni cu lordul Buchanan ambasadorul Angliei și cu Andrassy ministrul de externe austro-ungar căroră Kogălniceanu avea să le dea lămuriri despre participarea României la războiul ruso-tur.

În ms. 2281 fol. 74 avem *Sonetul satiric* în care Eminescu atacă pe V. A. Ureche și Pantazi Ghica. Atacurile mai vehemente împotriva acestora datează din 1877—1878. Traducerea din *Odiseia* urmează la două pagini după *Sonetul satiric*. *Ms.* 2306 (primele fol.) e din 1875—76; restul are însemnări din 1877—78.

11) *Ms. Ac. Rom.* 2281 ff. 76—77. O parodie a începutului *Odiseei* se găsește în ms. 2256 ff. 48—50. Din aceasta câteva versuri care reproduc fidel textul originalului, vezi în *Din Eminescu inedit* de N. Laslo (*Buletinul M. Eminescu* nr. 6 pg. 89). Primele versuri din *Odiseia* sunt traduse și'n ms. 2306 fol. 96.

12) *Ms. Ac. Rom.* 2276 fol. 231. *Ms.* e un caet complet care la fol. 13 are însemnate titlurile *Noaptea furtunoasă* și *Claponul*. De *Noaptea furtunoasă* Eminescu nu putea lua cunoștință decât prin preajma lui Oct. 1878 când piesa a fost citită la *Junimea*. Putem stabili ca dată a notiței despre „homerism” anul 1878 sau chiar 1879. *Claponul* e din 1877—78.

13) Exercițiile de traducere la ff. 1—7, ciorna din *Luceafărul* la fol. 20.

14) *Ms. Ac. Rom.* 2308 fol. 85.

15) *Ms. Ac. Rom.* 2281 fol. 75.

16) *Ms. Ac. Rom.* 2276 ff. 113 v. — 115. Găsim un exercițiu de odă safică și'n ms. 2306 fol. 76. Cuprinde emistihuri care vor reveni în încercările din ms. 2277. Exercițiul după cum reiese de la fol. 18, e anterior lunei Mart. 1876.

Ms. 2277 e vădit posterior lui 2276.

17) *Ms. Ac. Rom.* 2277 ff. 13 v. — 14.

18) *Ms. Ac. Rom.* 2277 fol. 22 v.

19) *ibid.* f. 23.

20) *ibid.* fol. 24.

21) Aci urmează sub o formă imperfectă o strofă pe care Eminescu schimbând-o puțin, o va transcrie ca strofa 6-a. Iat-o :

Înșiram legendele vremii'n minte'mi
 Transpărea-mi în vis piramida veche
 Iar din ea vedeam apărând din veacuri
 Iupiter Ammon.

22) În ms. e încă o variantă a strofei :

Trist și adânc sunt dară trist prin sinemi
 Nu de-a astei lumi trecătoare lacrimi.
 Indiferent stam nemișcat cu recea-mi
 Frunte de marmor.

Această variantă exprimă mai puternic atitudinea horațiană.

23) *ibid.* 24 v. — 26.

Această variantă a *Odei* e reprodusă de Nerva Hodoș în ediția de *Poezii postume* Buc. 1902. Corectăm greșeala de citire de la strofa 7-a : „Și de reci zăpezi...”, nu „Și de veci zăpezi...”

24) *ibid.* fol. 27.

25) Variantă : Un Ullis mă simt împărțind pustiu.

26) Variantă : Ochii mari și ne'ndurători...

27. Variantă : Infrângând în versul adonic limba-i

Indoind în versul adonic limba-i

28) *ibid.* ff. 27—28.

29) Variantă : Singurătății.

30) Variantă : veninos de dulce

31) Variantă : Și'n dureri mi-ai dat...

32) Variantă : ochii cei ucigași, ochii ucigători

33) Variantă : Oare mai renasc luminos...

34) *ibid.* ff. 30—32.

35) *ibid.* f. 32 v.

36) *ibid.* fol. 39.

37) Variantă : n'o să pot cu'ntregul

38) *ibid.* fol. 44.

39) Variantă : Focul meu să-l stingă nu pot nici toate

Apele mării.

40) *ibid.* ff. 44—45.

41) *Ms. Ac. Rom.* 2260 ff. 270—271.

42) *Ms. Ac. Rom.* 2282 ff. 91—92.

43) *O. cit.* pg. 22—24. Observații interesante privitoare la paralelismul între clasicismul greco-latin și opera lui Eminescu, în aceeași lucrare pp. 59—68.

CONST. I. EMILIAN : „ANARHISMUL POETIC”

de I. E. Torouțiu

II. *)

După constatările *generale*, s'ar impune un contact mai apropiat cu studiul d-lui Const. I. Emilian. Din el se poate observa nu numai erudiția și opiniile critice ale autorului ci și temperamentul de scriitor, echilibrul moral, sensibilitatea estetică și luciditatea inteligenței. Scurtele citate nu vor reuși să înlocuiască o atentă lectură personală, dar vor fi, poate, un îndemn la aceasta.

Iată un tablou al diverselor tendințe din literatura modernă :

„Cubismul înclină spre rațional, dadaismul spre irațional; expresionismul declanșează forțele *pasiunii*, suprarealismul pe ale *imaginațiunii*, constructivismul militează spre *ordinea abstractă*, dadaismul spre *disordinea primitivă*” (pg. 18).

În acest haos, d-l Emilian caută să descopere cele câteva dominante spirituale, pe care le-am amintit. Reliefarea lor e făcută pregnant, concentrat și totuși luminos. Astfel, în ce privește procesul de disoluție al personalității umane :

„Dacă facem o aplicație sumară la lirica noastră, observăm aceeași *pulverizare a stărilor sufletești*, aceeași *predilecție* pentru contradictoriu, excepțional, aceeași indiferență pentru fondul constant psihologic. Întâlnim, de pildă, *sensaționalismul decorativ* al d-lui *Voronca*, *nevroza disolvantă* a d-lui *Bacovia*, *tendința de evaziune spirituală* a d-lui *Blaga*, *excesul de abstractizare* al d-lui *Barbu*, *aspirația spre serafism* a d-lui *Baltazar*, *amestecul de pur și imund* al d-lui *Arghezi* etc. Stările sufletești și-au pierdut consistența și unitatea. Ele se prezintă numai cu câte-o *ecrescență specială*, ce se multiplică, producând doar arabescuri psihologice” (pg. 22).

Spre verificare, indicăm stabilirea raporturilor de dependență și supremație între materie și spirit, în lumea antică și cea contemporană, dela pag. 24. E o punere la punct, complexă, într'o pagină.

*) v. pag. 77 — 79.

Este demn de relevat o caracteristică a „Anarhismului poetic”, care ar părea paradoxală, la început. D-l Emilian studiază materialul în mod metodic, sistematic. Ar urma să ne indisponă această notă de didacticism. Dar ea nici nu se observă, pentru că autorul trece totdeauna natural dela un capitol la altul. Și apoi stilul său nu este prea sentențios. Dincolo de atitudinea critică a d-lui Emilian se străvede un suflet care vibrează, o inimă pasionată, tânără. D-sa este un *raționalist* dublat de un *emotiv*. Luciditatea d-sale nu e rece, gravă, ci secundată de vii pâlپări sensitive.

Fără cruțare în judecata poeților, când aceștia simulează sau diformează rostul poeziei, D-l Emilian devine entuziast, când descopere o undă emoțională, un străfulger de aur. Să se citească paginile, cari evidențiază poeziile valoroase, ale d-lor Maniu, Davidescu, Blaga, Barbu, Bacovia sau ale d-lui Tudor Arghezi, cu care este în general destul de aspru :

„In *Creionul* d. Arghezi a izbutit să închidă, printre liniile elegante și svelte ale descrierii, o discretă simțire erotică. Aceste versuri ne arată, ca într-un „*racourci*” toată evoluția liriceii noastre contemporane dela Alecsandri și până astăzi. Senină și grațioasă era și Rodica, dar câtă depărtare dela ea și până la diafana siluetă schițată de d-nul Arghezi. Una se distinge prin sănătatea rustică a simțirii, cealaltă prin distincția aristocrată a atitudinii. Prin această notă de noblețe d-nul Arghezi e mai aproape de picturile similare ale lui Grigorescu, decât Alecsandri și Coșbuc. Motivul idilic și poporan în *Creion* este stilizat dar stilizarea nu i-a răpit nici freschețea, nici farmecul” (pg. 174).

Cât privește poezia d-lui Barbu, pe când toți ceilalți critici s’au mărginit s’o combată ori s’o laude excesiv, printr’o retorică sonoră și absurdă, d-l Constantin I. Emilian este singurul care senin și limpede a căutat s’o înțeleagă, și să-i lămuirească esența. Poate ca cineva să prețuiască mai mult pe d-l Barbu decât criticul nostru, poate ca altcineva să-l prețuiască mai puțin, însă nimeni nu se va putea dispensa de exegeza liriceii hermetice a d-sale, făcută în paginile „Anarhismului poetic”. Mai toată cercetarea este situată în cadrul literaturii europene. Criticii au socotit producția d-lui Barbu ca o aderare la formulele suprarealiste. D-l Emilian constată și dovedește că ea este tocmai opusă acestora :

„Acest ciclu este exact la antipodul școalei lui A. Breton. În adevăr, ceea ce constituie esența suprarrealismului este *subordonarea vieții spirituale stărilor onirice*. Visul e stăpânul suveran al zodiei suprarrealiste. Dar la d. Barbu, *viața spirituală este în funcție de intelect*, de rațiune. D-sa poate spune ca P. Valery: „o ma mère, Intelligence...”. Deaceea noi am denumit această frază *cerebrism*... Dacă Maillarmé tindea spre poema-melodie, d. Barbu tinde spre poema-ecuație; dacă Valery tinde spre o transpunere a ideii în domeniul sensibil, d. Barbu tinde spre izolarea ei de acest domeniu” (pg. 139 și 143).

Cu toată reținerea d-lui Emilian față de poezia d-lui Barbu, numai din aceste frânte citate, se vede în ce plan înalt îl situează criticul pe poet. Deaceea am spus la începutul articolului că d-l C. Emilian are o atitudine științifică față de obiectul studiat. Aceasta se observă și în predilecția d-sale de a examina totul sub un punct de vedere general. Astfel, într'un anumit sens, „*Anarhismul poetic*” devine o *lucrare de literatură comparată*. Lirica românească este cercetată în cadrul liricei universale și în acela al întregii vieți spirituale moderne; dela fizica lui Einstein la 75 HP, dela pictura lui Cezanne la aceea a lui Maxy, dela muzica lui Strawinsky la aceea a jazzului, dela sculptura lui Brâncuși la aceea a sălbaticilor.

Studiul d-lui Emilian este mai mult de estetică literară, dar dacă rămânea exclusiv în acest domeniu ar fi greșit. Nu se poate izola cu totul o operă literară de viața spirituală integrală a unei epoci. Există o interdependență și afinitate electivă în toate manifestările. D-l Emilian a îmbinat estetismul cu istorismul, coordonându-le rolul și valoarea. Ar putea spune un estet pur că întreg capitolul *Originile* ar fi de prisos? Sau este oare lipsit de interes studiul inițierilor moderniste la noi, tendințele manifestate de Petică, Săvescu, Macedonschi, Minulescu, de reviste ca „Linia dreaptă”, „Revista celorlalți”, „Insula”, „Farul”, „Absoluție” etc.? Dar relevarea traducerilor lui Vasile Pogor din *Baudelaire* din anul 1870 — observați bine, 1870 — și unde? în tradiționala „Convorbiri Literare”. Această singură dată de istorie literară, remarcată de d. Emilian duce la începutul modernismului cu 60 ani în urmă. Alt critic etala interpretarea faptului pe câteva pagini. Discret, d-l Emilian trece în umbră, printr'o simplă înregistrare. Și acest mod de a lucra, caracterizează adevărata atitudine științifică.

Cu toate meritele deosebite ale acestei cărți, poate una dintre cele mai bune care s'au scris în acest domeniu dela războiu încoace, nu este exclus ca reputații noștri critici să privească pe d-l Const. I. Emilian cu indiferență sau chiar cu ostilitate. În realitate, ar trebui să recunoască apariția unui confrate, care cinstește și înalță breasla.

I. E. Torouțiu

DIMINEAȚA

În fiecare dimineată vin

În fața soarelui,

pământului

și cerului

să mă închin ;

Potirul de petale să-l desfac,

Așa ca nufărul cel galben de pe lac,

Sau ca rochița rândunicii,

Ca ochii cei mirați de basmele bunicii..

S'adun în fiecare dimineată

Din seva care circulă 'n verdeață,

Din roua presărată 'n buruieni,

Din liniștea ascunsă în bușteni,

Din zgomotoasa veselie

Din gingășia fragedă a unei căprioare

Și din lumina răsăritului de soare...

Și peste negru zbucium de infern,

Zăpada păcii albe să o cern...

Aurel V. Sânger

RĂSPUNS LA O „RECENSIE” !... ¹⁾

În „Adeverul literar” de Duminecă 20 Martie 1932 pag. 3, un... anonim semnează articolul *Un plagiat*, „Arheologia biblică” de Dr. Vasile Tarnavski, în care caută să arate că Ar-

1) Recte : la o calomnie jidovească ! (Nota redacției).

heologia biblică publicată de mine ar fi un plagiat (!) făcut după Arheologia biblică în limba latină de Dr. F. K. Kortleitner ! Se citează chiar trei locuri din Arheologia lui Kortleitner, punându-se în paralelă cu locurile corespondente din Arheologia mea. De sigur, în două locuri traducerea e evidentă. Locul al treilea însă (K. p. 240, T. p. 649) nu justifică de loc părerea **anonimului meu critic** că ar fi cazul unei traduceri literale; e numai o simplă utilizare ! Cât despre traducerea literară a celorlalte două locuri și marea asemănarea a altor locuri din Arh. lui K., anonimul arheolog biblic dela „Adevărul” să nu treacă cu vederea faptul că, tratând despre antichitățile sociale ale Ebreilor (cari cele mai multe sunt scoase, din Sf. Scriptură) aproape toate operele de Arh. bibl. vădesc o mare asemănare întreolaltă în expunerea antichităților acestora, dat fiind că trebuie să le descrie astfel cum sunt expuse în Sf. Scriptură ! Dovadă paralelele scoase din unele opere de Arh. :

Benzinger Hebr. Arh. ed III 272 : Die beiden Frauen Jakobs erklären (Ga 31, 16), dass eigentlich von Rechtswegen der Reichthum ihres Vaters ihnen und ihren Kindern gehören würde. Das israelitische Recht kennt weder ein Erbrecht der Tochter noch die freie Verfügung der Frau über ihr eingebrachtes Gut und dessen Vererbung auf ihre eigenen Kinder, wohl aber regelt das babylonische Erbrecht diese Frage (Cod. Hamm. 162, 167, 171).

Bez. 117 : In hochzeitlichem Schmucke von seinen Freunden und Verwandten begleitet, holte der Bräutigam die Braut am Abend des Hochzeitstages ab, mit lautem Jubelruf geleitete die Schaar der Gäste die festlich geschmückte, die von den Gespielinnen begleitet wurde im Hause des Bräutigams.

Benz : Dass Syrien im 16 Jahrhundert v. Chr. das babylonische Gewichtssystem gebrauchte, geht daraus mit Sicherheit

Kortleitner 756 : Uxores patriarchae Iacob, Rahel et Lea ipso iure divitias patris sui suas suorumque liberorum esse affirmant (Gn 31, 14—16). Iuri quidem Mosaico et hereditas et uxoris potestas res privatas suis liberis hereditate relinquendi alienae sunt, Babyloniorum autem iure hereditario eae res ad normam diriguntur & 162, 167, 171.

Kortl. 560 : Circa vespeream vel nocte imminente domo egressus festivo apparatu et adolescentibus eiusdem aetatis stipatus ad domum sponsae accedebat eamque virginibus sodalibus cinctam resonantibus canticis et musicis instrumentis in domum suam deducebat.

Kortl. 650 : Iam sexto decimo a. Ch. n. saeculo in Syria pondus Babyloniorum usurpabatur. Quod inde apparet,

hervor, dass die Tribute, welche die Pharaonen in Syrien erheben nach babylonischem Mass berechnet sind.

Keil, Handbuch der bibl. Arch. ed. II 90: Im Allerheiligsten stand die Bundeslade mit dem Gnadenthron, im Heiligen vor dem Vorhange in der Mitte der Rauchopferaltar, gegen Süden der Leuchter und gegen Norden der Tisch für die Schaubrode, im Vorhofe der Brandopferaltar und das Waschbecken in gerader Richtung vor dem Eingange in die Wohnung, so dass das Waschbecken zwischen dem Brandopferaltar und der Wohnung seinen Platz erhielt.

Keil 550: Zum Familienbestand eines Hauses gehören Diensthofen und sonstige Hausgenossen.

Keil 557: Ein Hauptzug der israelitischen Geselligkeit bildete endlich die im ganzen Altertume und noch heutigen Tages bei den Arabern in hohem Grade gepflegte Gastfreundschaft.

Keil 90: Die Bundeslade oder Lade des Zeugnisses war ein Kasten aus Akazienholz, 2 1/2 Ellen lang, 1 1/2 E. breit und ebenso hoch, in- und auswendig mit Gold überzogen, mit einem um alle vier Seiten sich herumziehenden, goldenen Kranze geschmückt und an den Eckstücken oder Füßen zu beiden Seiten mit goldenen Ringen versehen durch welche vergoldete Tragstangen gesteckt wurden.

Keil 594: In der nächsten Folgezeit machten zwar die Israeliten in den mechanischen Künsten keine Fortschritte sondern während der Kämpfe der Rich-

quod, tributa quae Pharaonibus a Syria redibant ex ponderis Babylonii ratione computata sunt.

Künzler, Die bibl. Altertümer ed. 7, 33: Im Allerheiligsten stand die Bundeslade mit dem Gnadenthron, im Heiligen unmittelbar vor dem inneren Vorhang in der Mitte der Rauchopferaltar und weiter nach vorne an der südlichen Wand des Heiligen der goldene Leuchter und ihm gegenüber an der nördlichen Wand der Schaubrottisch. Im Vorhof stand vor dem Eingange der Stiftshütte natürlich in einiger Entfernung der Brandopferaltar und zwischen diesem und der Stiftshütte etwas seitwärts das kupferne Waschbecken.

Künzler 356: zum Bestande eines grösseren Hauswesens gehörten Leibeigene, Sklaven und andere Hausgenossen von abhängiger Stellung.

Künzler 361: Gastfreundschaft ist im ganzen Altertume verbreitete und noch im Orient besonders unter den Beduinen eifrigst geübte Tugend.

Onciul 403: Chivotul legii sau sicriul mărturieii, un sicriu de lemn de acatie de 2 1/2 coți de lung, de 1 1/2 de lat și tot atâta de înalt, pe din lăuntru și pe din afară îmbrăcat în aur, pe împrejur cu o cunună. Ca ambele altare și masa pâinilor feței, așa avea și sicriul legii pe laturile lungimii câte două verigi de aur prin cari erau petrecute două rude aurite.

Onciul 176: In timpurile următoare, după ce adecă se așezaseră în Canaan, nu numai că nu făcură nici un progres, dar din cauza neconținutelor lupte pe

terzeit eher Rückschritte und gerieten zuletzt so unter den Druck der Philister, dass kein Schmied mehr im Lande zu finden war und ganz Israel zu den Philistern gehen musste, um dort seine Ackergeräte und Werkzeuge zu schärfen.

timpul Judecătorilor uitară și cele ce știură mai înainte așa încât în toată țara nu se afla nici un faur de fer și întregul Israel era necesitat pe timpul aratului de a merge la Filistenii spre a-și ascuți ferele.

Deci : autorii de Arheologii (manualele didactice), fără să se refere unul la altul, spun aceleași lucruri cu aproape aceleași cuvinte !!!

Este apoi un sfruntat neadevăr — vrednic de curajul anonimului ! — când anonimul meu critic mai afirmă că orce capitol, orce paragraf din ed. mea își găsește corespondentul în textul latin, și-i o îndrăzneală ¹⁾ care depășește orice limită a buneii credințe omeneste în **calomnia** : „Aș putea pune toată lucrarea pe două coloane. Mă mărginesc aci” ! Neadevărul acesta, patronat de „Adevărul literar” ²⁾, îl **dovedesc** cu următoarele : Prima secțiune din Arh. mea (pag. 52—115) tratează despre Palestina și locuitorii lei. Ei bine ! Despre aceste materii K. nu face nici o mențiune ! Apoi : § 13 al Arh. mele, intitulat *Literatura Arh. biblice*, e alcătuit sistematic, după diferitele direcții în teologie, pecând K. aduce numai o simplă înșirare a operelor de Arh. ! La fel și paragraful 10 al Arh. mele care tratează despre literatura rabinică !

În partea a doua a Arh. mele articolul despre îmbrăcăminte (Arh. mea 128 ș. u.) diferă *fundamental* de acelaș art. la K. (464 ș. u.) ! La fel art. următor (Arh. mea 144), care tratează despre comerț (Arh. mea 159 — K 530) ! Deasemenea și secțiunea care tratează despre măsuri, greutate și bani (Arh. mea 164) e cu totul altă decât secțiunea de aceeași materie la K (643—650) ! În această a 2-a parte (Arh. mea 180) tratează (§ 58) despre starea socială a femeii la Ebrei chestiune despre care K. nu suflă nici un cuvânt ! Și desfid pe oricine să arate că articolul privitor la viața socială (Arh. mea 192) ar fi o reproducere a artic. resp. din K. (587) !!!

1) Dată fiind proveniența ei semitică, această „îndrăzneală” din... tufiș, pe noi nu ne uimește de loc ! (Nota redacției).

2) Care de atâtea ori s'a dovedit a fi numai meschinărie iudaică ! (Nota redacției).

În partea a treia a Arh. mele (p. 253), un paragraf special arată importanța profetismului pentru statul teocratic, ceea ce K. n'o face decât în treacăt (la p. 715) ! Paragraful intitulat *Caracterul general al dreptului penal* (Arh. mea 390) și paragraful *Despre crimele contra legilor fundamentale ale teocrației și naturii* (Arh. mea 317), K. nu-l are de loc ! Într'un paragraf special intitulat *Pedeapsa răstignirii* (Arh. mea 314) dau descrierea răstignirii, aceasta fiind o chestiune de specială importanță pentru creștini ! Iar paragrafele următoare ale Arh. mele, cari tratează despre crimele contra averii, paragrafele despre dreptul particular (§ 100 Arh. mea 330), despre dreptul personal (§ 101 Arh. mea 331), despre sacrificiul zelotipiei, despre divorț, despre dreptul împrumutului, dreptul moștenirii (Arh. mea 350), apoi dreptul internațional și chestiuni militare (Arh. mea 352—370) sunt altfel expuse decât la K. !

În partea a patra a Arh. mele (pag. 393—457), unde e vorba despre locașurile cultului, — descrierea cortului mărturie și a templului lui Solomon, Zerubabel și Irod cel M., în afară de chestiunile privitoare la lăzile sfinte și chipurile Kerubimilor, întrebuintate la popoarele păgâne, e alta decât cea dela K. ! Secțiunea care tratează despre personalul cultului (Arh. mea 457 — 517) e, deasemenea, din alte puncte de vedere tratată decât la K (139 ș. u.) !

La pag. 517 a Arh. mele se arată originea și însemnarea sacrificiilor, chestiune de care K. nu amintește nimic ! La pag. 683 a Arh. mele articolul despre partidele religioase, politice (pe cari K. *pe nedrept* le numește *secte* !) e altfel alcătuit decât la K. ! Să se compare apoi și paragrafele dela începutul Arh. mele, cele dela începutul părții a doua și a treia, cari deasemenea sunt altfel tratate decât la K. !

Anonimul arheolog biblic al „Adeverului” să nu uite apoi că, mai cu seamă pentru antichitățile sfinte, K. face un studiu comparat între instituțiile sfinte ale Ebreilor și cele ale păgânilor ; în absența altor izvoare, am trebuit deci să utilizez mai adese cartea lui K., ba chiar să traduc multe locuri cuvânt de cuvânt ! Deaceea, nu numai în prefață, am semnalat că, pe lângă alți autori, l-am utilizat și pe K., ci și la pasagiile mai mari am repetat indicarea acestei utilizări și chiar și'n note subli-

niare, d. p. la pag. 294, 683... Și, oare faptul că'n aceste note subliniare mă refer și la Dr. Babeș (pag. 239) sau la Onciul (pag. 315) constituie și el o dovadă că l-am plagiat pe K. !?!?...

O altă deosebire între Arh. mea și cea a lui K. consistă și'n tehnica formală, Arh. mea fiind împărțită în părți, secțiuni, capitole, articole și paragrafe, pecând K. are numai o împărțire în părți, capitole și secțiuni mai mari (notate cu cifre romane) și apoi subsecțiuni (indicate cu cifre arabe) fără de nici o diviziune în paragrafe.

Considerând toate acestea, lucrarea mea nu e o simplă traducere literală, ci, atât cu privire la cuprins cât și la sistem, ea este și rămâne o lucrare *originală* !

Aceasta pentru lămurirea viteazului anonim dela „Adeverul” care calomniază în cea mai perfectă „necunoștință de cauză” (vorba d-sale) ! „Satana m'a îndemnat că comand pe Kortleitner” — mărturisește d-sa; dar ceea ce nu mărturisește e că acelaș duh necurat l-a îndemnat să-și debiteze în... „Adeverul...” anonimului, cele mai patente neadevăruri !

Dr. Vasile Tarnaschi

Profesor la Facultatea de teologie

din Cernăuți

EPILOG

Vasăzică, îngrijorat de prestigiul teologiei ort.-orientale..., foarte orientalul „Adever literar” se pretează la un act de cea mai patentă calomnie ! Nu vă emoționați ! In publicistica iudaică, procedeul calomniei e cât se poate de firesc ! — Ba nu ! Viteazul anonim A. C. din „Adeverul literar” e gelos de... buna reputație a.... facultății teologice dela București ! Ne-o spune net, cu cea mai serafică dintre toate candorile naivității și cu cea mai vădită virtuozitate a stilului talmudic ; d. p. : „Pentru a pune capăt unei stări rele, creată între studenții dela Facultatea de Teologie din București, — prin svonul câtorva dintre ei, fără cea mai mică aparență de realitate, că profesorii dela București sunt inferiori celor dela Cernăuți și cum, pe vară, Satana m'a îndemnat să comand pe Kortleitner — deci nu pot fi acuzat că vorbesc în necunoștință de cauză — m'am hotărât

să spun câteva cuvinte despre cartea p. Tarnavski... Aș putea pune toată lucrarea pe două coloane. Mă mărginesc aici... Și acum să nu se mai spună că profesorii dela Cernăuți sunt superiori celor dela București. Că nu au opere ca cei dela Cernăuți, nu e adevărat. Să se cerceteze și se va vedea că au. Mai au încă mândria și mulțumirea sufletească de a nu fi copiatori răi, cum e cazul de față" !!! — Dată fiind această „*stare reală*” a d-lor „*studenți teologi dela București*”, nu rămâne alta decât — opinăm noi — ca d-nii profesori dela Facultatea teologică București, în frunte cu Păr. I. Popescu-Mălăești, să-și producă manualele lor de *Arheologie biblică*....

Leca Morariu

DE-ALE CIREBIRILOR III

TEXTE ISTROROMÂNE DIN JEIÂN

Continuăm *) seria textelor cirebire culese în 1927, cu aceste 5 texte jeioante. Idiomul izolatului Jeiân fiind atât de puțin cunoscut (cf. Leca Morariu, *Pe marginea cărților II* 1929 capitolul *Jeioanta lui Glavina*), vom face de data aceasta din belșug uz de obișnuitele noastre *Note*.

1. Hlapătu ce-au preutu criianție ănvețat ¹⁾

O vota ²⁾ a fost un siromah. Ceta siromah av avut ³⁾ uri șase fecior. Ni ⁴⁾ iel' n-av avut ce mînca ⁵⁾ niciur. Atunce a vlat ⁶⁾ secura și vlat ⁶⁾ -ăși-a păre și apa ²⁾ cu sire ăn codru, che va mînca. În ⁷⁾ cale, când av ie ăn codru mes, av âniurbat un tirer fecior de petnaist let (ali: an'). Ceta fecior av zis: — Vlat ⁸⁾ voi mire za hlapța ⁹⁾ ! —

Gospodaru zice: — Io am dosta fecior acasa ³⁾ ! Înca ¹⁰⁾ alor ¹¹⁾ n-am ce da mînca ! —

*) Vezi Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor II, Texte din Birdo, Sucodru și Grobnic*, Cernăuți 1932.

— Vlaṭ-me, vlaṭ-me ! Io-i fi bur hlapăṭ; voi fi de a voastră ¹²⁾ corist ! —

E gospodarul ăl'-av odgovorit : — Aşa ³⁾ ămna cu mire ! —
Iel'a verit ăn codru. E hlapăṭu zice : — Ari ceva de mînca ?
Rem ¹³⁾ poidi manche nego îi lucra ! —

E gospodarul : — Tu ver fi de dracu hlapăṭ ! —

Şi iel' av poidit ce-av avut ³⁾ şi av zadurmit ¹⁴⁾.

Hlapăṭu vlaie ⁶⁾ secura lu gospodarul şi meje ¹⁵⁾) codru ¹⁶⁾ tal'a...

De cînd gospodarul av se sproberit ¹⁷⁾, vezut-au che-i codru posecitu, înca previşe. Şi av zis : — Acmo mejem ¹⁸⁾ (ali: pòimo) acasa. —

Iel' a la craiu de selişte verit.. E prevtu a fost cu a lui mul'are ¹⁹⁾ ăn casa...

Prevtu zice : — Vezi, a tev om ă-vire ²⁰⁾ şi cu un feciorina ²¹⁾ ! Iuva me voi io acmò ascunde ! —

Mul'ara av zis : — Ămna ăn ştala ; cia ie un cup de fajoliṭa ²²⁾ şi tu bol'e ²³⁾ (ali : ămna) sup cea fajoliṭa. Cînd fure şcuro, tu ver acasa scapa, neca nu te vedu omiri.. —

Omu şi hlapăṭu verit-a ăn casa la mul'are. Mul'ara fost-a iadna pre om şi vicheit-a : — Ce che te av dracu acasa ³⁾ adus ³⁾ ? —

Omu av zis le ²⁴⁾ mul'are : — Tacî ²⁵⁾ ! Nu te mîn'a ²⁶⁾ (ali : nu te iadi), che-i ceasta ²⁷⁾

bur hlapăṭ ; am lucru facut ! —

Atunce mul'ara l-av dat merinda (samo) îns ²⁸⁾ cumpir şi verze. Hlapăṭu ăntreba : — N-aveṭ ²⁹⁾ niş fajò ? —

Mul'ara fost-a iaco ³⁰⁾ iadna pre hlapăṭ şi nu l'-av niş zis. Gospodarul av zis : — Avem ²⁹⁾ o mărva, pac noi nu rem ¹³⁾ cuheî acmo che-l şpareim ¹³⁾ de seminṭa. Cole-i un cup de fajoliṭa în ştala; samo acăta fajo am avut.

Hlapăṭu zice : — Cînd voi mesêreṭ durmi, io voi îi cu un par mlati cea fajoliṭa... Veṭ vede che voi io do-trei bîrse namlati ³¹⁾ de fajo ! —

Mul'ara iadna : — Ce ver tu mlati ? ! Ce stiî ²⁵⁾ tu ce-i fajo ? —

Cum se cară apa în Jaiân

Vlat⁶⁾)-au hlapătu paru și mes-av mlati.. Do vote av bușit ; prevtu n-av niș zis. A treia vota cînd av bușit, prevtu a vezut che-l va preste cap, — pac l-av pârva vota preste picioare bușit, a dova preste fole... A treia vota... prevtu s-av oglasit³²⁾: — Nu abate³³⁾! Io-ț voi da do-trei bîrse de fajo ! —

Atuncî hlapătu av stat cu paru : — Cire-i acia ?

— Io-sm, prevtu !

— E ce lucrî ancea ?

Cum se toarce în Jeiăn

— Verit-am ancî... Ma a mel' hlapți ăț vor aduce senoci trei bîrse de fajo... Ma nu spure tu niș omirlor..³⁴⁾ —

Scapat-a prevtu chia...

Ata domareța³⁵⁾ s'au hlapătu sculat, și la ușe fost-a trei bîrse de fajo !

Pac s-av gospodarul sculat și zis-av le mul'are: — Vezi tu che-i bur hlapăț ! Asera³⁶⁾ te-ai³⁷⁾ iadit pre ie... —

A dova zi av mes purta ceale lemne la cale (ali: la țesta). Iel' a znesit, pac a mes acasa. Și a dova zi a fost prevtu cu mul'ara în casa! Prevtu s'av pristrașit și zis-av : — Vezi, vezi, și astez ăț³⁸⁾

omu vire și cu cela de dracu hlapăț! Iuva me voi io acmo ascunde?—

Iel' a avut o preșe³⁹⁾; și mul'ara l'av zis: — Țmna-te tu ascunde⁴⁰⁾ ăn cea preșe! —

Prevtu s'av mes⁴⁰⁾ ascunde³⁾ ăn preșe. Hlapățu și gospodaru av verit acasa. Mul'ara iadna: — Ce-aț și astez așa rano verit?

Povestașul Mate Doricici Martinina

— Tacă, nu te iadi! Noi am tote lemne⁴¹⁾ znesit la cale! —
Pac l'av dat merinda cumpir și verze și fajo... E hlapățu ăntreba gospodaru: — Nu aveț²⁹⁾ voi niș vir? —

— Avem²⁹⁾ o mărva, ma șpareim¹³⁾! O mărva drope⁴²⁾ ăn preșe-i înca! —

Hlapățu l'-v zis: — Cînd voi durmi mesêreț, io voi la preșe îi și voi înca do băcîvi de vir napravi (ali: face). —

E gospodarița: — Dracu t-a vla⁴³⁾! Ce ver înca napravi! —

Hlapățu meje la preșe și vîrte⁴⁴⁾ cu cola. Cînd av ie vîrtit, prevtu av mai jos cadaveit și viche: — Hop! Ustave! Ce lucrî?

— E cire ie acia ?

— Io-sm, io, prevtu !

— E ce ver acia ?

— He ! Am verit ancea..

— Nu me brighes ⁴⁵⁾ ! Io am urdinu dela gospodaru che neca facu do băcivi de vir...

— Davu-ț trei ! Las-me chia ! Nu me umori ⁴⁶⁾ ! —

Domareța, trei băcivi de vir la ușe ! Hlapățu au gospodaru cl'emat : — Gospodare, vezi tu che am facut trei băcivi de vir din ceale drope ⁴²⁾ !... —

Și hlapățu văvăc ⁴⁷⁾ mirno ⁴⁸⁾ facut-au o sale stvar.

A treia zi a mes traje lemnele acasa. Cînd a iel' de acasa chia mes, prevtu nazat la mul'are ! E ie zice le ²⁴⁾ mul'are : — Ce-icea, dracu, de ⁴⁹⁾ un hlapăț, che ie more tot ști ! Părva sera m-a cu bătu abatut ; asera ³⁶⁾ m-a în preșe stisnit ⁵⁰⁾... Io-sm bolăn ! Nu poc vișe niș face ! Ni vechi nu voi cu zia ⁵⁴⁾ la tire veri... Asara ³⁶⁾ cînd iel' din ⁵²⁾ lucru veriru, de-la cira și zi neca se raspol'u ¹⁴⁾ din cea blatna roba, che la ver tu vo spela ; e iel' neca megu durmi. Atunce voi io la tire veri... Și rem ne amindoi... spela... —

Verit-a cea ura de „spela”... E hlapățu zice : — Io-sm hlapăț ! Io voi spelavei ! Voi bol'eț ²³⁾ durmi ! —

E mul'ara : — Asirule ⁵³⁾ — zice — tu moreș ⁵⁴⁾ măre îi lucra ! E acmo moreș îi durmi ! —

Ma hlapățu av-o așa prisilit ⁵⁵⁾ și zmontit ⁵⁶⁾, che „gospodarița” moreit-a îi cu omu a sev durmi !...

Atunce hlapățu ăș-av aflat un cosirici ⁵⁷⁾... și roba, che va spelavei... Verit-a la ușe nuștire tuci. Hlapățu av din casa zis : — Cire-i la ușe ?

— Io-sm, io ! Ăș ⁵⁸⁾ tu, l'uba me ? —

Prevту l'-a poșoptit : Rascl'ide ¹⁴⁾ ușa ! —

Ma cînd av gospodarița mes durmi, hlapățu ș-a fațolu pus pre cap e ăn jensche roba s-av ănveștit ¹⁾ și ș-av cosiru ăm măr vlat. Atunce prevtu s'av la „ia” dat ⁵⁹⁾ ; ali cea fost-av hlapățu!... Și și-av bragheșile razlegat ¹⁴⁾. E... hlapățu ăl'-av oțecit pōtriba !...

Deatunce ⁶⁰⁾ av prevut acasa scapat... Ma far de potriba !

Tcț omiri din seliște av mes la prevtu vede che-i bolăn. Cînd a toț omiri dela prevtu chia mes, atunce-av mes alui ⁶¹⁾ cea fraie-rița. Pac ăl întreba : — Gospodine, ce-ț fale ? —

E prevtu : — Ȃmna chia dintr-a mel' ocl'i ! Ce mn-ai asera facut ? !... Şi potriba oţecit ! ? —

Atunce av zis alui cea fraieriţa : — N-am io, gospodine, nego cela de dracu hlapăţ ! —

Atunce av ia întrebat ca şi ie prevtu ⁶²⁾ : — Veţ ceva mînca ?

— Reş ceva... —

— Io va ⁶³⁾ voi pure o gal'ira cuhei... —

Atunce cea jensca dela ie chia mes... Ucide ⁶⁴⁾ ia gal'ira şi pure-vo în ola pre şparghêt ⁶⁵⁾ cuhei.

Gal'ira s-au cuheit... Omu şi hlapăţu av acasa verit cu lemnele. Dat-l-av mînca. Jensca av silit neca vreda merăncu c-a fost frica al'ei ¹¹⁾ che se va gal'ira pricuhei ⁶⁶⁾. Omu întreba ⁷⁾ mul'ara : — Ce cuheş ⁵⁴⁾ ? —

Ia zice : — Botra nostra — zice — s-av obabit şi mores ăl' zema scuhei... — Vişe che nu va salata ⁶⁷⁾ mînca...

Cînd av iel' poidit, av mul'ara zis che neca megu chia. Hlapăţu av zis : — Gospa, aşteptaţ ³⁾ o mîrva; rem ¹³⁾ pocini... —

Cînd av ia afara mes, vle ⁶⁸⁾ hlapăţu gal'ira din ola; ăñ jep av-o pus... Şi ăñ locu (ali: na mesto) de gal'ira pure în ola potriba lu prevtu...

Gospa vire nazat şi vlaie ⁶⁾ ola sub firtu ⁶⁹⁾... Şi chia tîrle la prevtu...

— Adus-ăţ-am ! Iuva vo-i pure ?

— Ancea-ţ ie ⁷⁰⁾ un pladen ⁷¹⁾ şi strese-m ancî. —

Cînd av jensca din ola stresit, tot l'-a puţa adus im pladăn' !

Atunce prevtu : — Maia ăţ ia dracu vla ⁷²⁾ ! Anti-ai ⁷³⁾ zis che n-ai tu oţecit ! Şi înca mn'-ai vo adus poidi de merinde !... —

Mul'ara av acasa mes iadna; ala ⁷⁴⁾ se iadi pre brişanu hlapăţu. Atunce av zis hlapăţu lu pospodaru che meje chia dela ie, che nu-l va vechî sluji. Gospodaru av zis : — Che ⁷⁵⁾ ?

— Aveţ tămna ⁷⁶⁾ mul'are ; se pre mire iade... Şi acmu mai bire pripaziţ pre ia. Domnu cu voi ! —

Şi chia av mes...

Auzită în 5 Septemvrie 1927 dela *Mate Doricîci* zîs şi *Martinina* (de 47 ani vîrstă) din Jîăn (N-rul casei 96).

NOTE

BIBLIOGRAFIE

„aceeași din Leca Morariu, *De-ale Ciribirilor* II 1932, 12 cu adaosul: Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor*, II 1932 — citat Mor., D. C. II pag...

*
* *
*

1) Fonologie: Evoluția uicără a lui *nv* latin > *nm* (*ămnefa*, *ănmești*) — deși în domeniul uicăresc ni-i atestată și păstrarea lui *nv*: „ănvestit-s-a” Pop. II 75 — necunoscută în Jieiă! Cf. Mor., P. m. c. 24; și: „noi te rem... ănvești” Mor., L. fr. n. 152; „totile svitu ănvește” Mor., L. fr. n. 155. Forma citată de Bartoli (Pușc. III 115) „mușat ănmeștița” e suspectă.

2) Fonologie: Pentru evoluția jeioantă e final > *a* cf. Mor., D. C. II 12.

3) Fonologie: Păstrarea lui *a* inițial neaccentuat în idiomul jeioant! Cf. și Pușc. II 69; apoi Notele 33 și 3.

4) Semnatică: *Ni* în ce fel de accepțiune? Autenticitatea acestui *ni* am verificat-o repetându-i povestășulul meu fraza.

5) Fon.: Deci „mînca” nu „mânca”!

6) Fon.: În Jieiă verbul *la* (= a lua) se prezintă cu aspectul fonetic al unui *v* inițial. Cf. Mor., P. m. c. II 19.

7) Fon.: Deci *în* (cf. Mor. „Făt-fr.” 1928, 174 Nota 1), nu *ăn*! Cf. Mor., P. m. c. II 20.

8) Morfologie: Pentru conjugarea jeiăneană *vlam*, *vlaț* — la fel *dam*, *daț*, *siam*, *staț*, *bem*, *beț*, *știm*, *știț* (deci nu: *daien*, *daietș*, *beien*, *beietș*...) cf. Mor., P. m. c. II 21 — 22.

9) Morfologie: Aspect morfologic slav? Cf. Mor., D. C. I 97 Nota 218.

10) Fon.: Deci *înca* (nu: *inche*, *inca*!)! Cf. Mor., P. m. c. II 24.

11) Fon.: Pentru *a* protetic la pronumele personal cf. Pușc. II 157—158 și Mor., D. C. I 97 Nota 219. Alte atestări: „alui meje tămno” Bartoli la Pușc. III 130, și Mor., L. fr. n.: „al’ei a frica fost” 124; „Al’ei av ghrevo verit” 127; „au atunci zis al’ei che...” 131—132; „pac alui potriba hibeit” 127; „alui a frica fost” 149; „alui... l’i s-a poșnit pișă” 149; „av vezut che-i alui (nu: a lui!) fil’u negru sub ocl’i” 161; „șesaru alui zice” 166; „nu s-a dat alor ști” 120. — Cf. și Notele 3 și 33.

12) Morfologie: Acest *vostra* (deci nu *vostru*!) fiind verificat de sub-semnatul, substantivul *corist* e feminin.

13) Morf.: Pentru terminațiunea *-m* la pers. 1-a plur. în Jieiă cf. Mor., P. m. c. II 22. Cf. și Bartoli la Pușc. III 110: „mejem durmi”.

14) Fon.: Prefixul *ze-* apare în Jieiă cu fonetica slovenă *-za* cf. Bartoli la Pușc. III; *zaiesdit*, *zaci’ide* 116, *zacopei* 135 — și Mor., L. fr. n.: *zabudit* 116, *zacaleit* 118, 168, *zacepit* 148, *zaci’is(a)* 174, 175, *zaci’it(a)* 117, 122, 123, 128, *zacopei(t)(a)* 119, 130, 170, *zadenit* 144, *zadurmit* 128, 148, *zagradi* 131, *zagubi* 153, *zagușit* 117, *zaide* 111, *zaimit* 159, *zaijdriml’e* 130, *zajdriml’it*

(îndreaptă greșala de tipar: *zjdriml'it!*) 154, zamajita 154, zapazit 166, zapel'ei(ți) 131, 134, 138, 157, 174, zapel'es 175, zapischei 122, zapovedeit 136, zariavire 116, zariavit 120, zaruzinire 116, zaruzinit 120, zasramit 158, zasvirir 122, zatacheit 130, zatisnit 112, zavadi'ei 139, zavecheit 137, 156, zavucit 148, zazideit 151. — La fel, în loc de prefixul *ne-*, jeioanta are *-na*, și'n loc de *res-*, varianta *ras-*.

15) Morf.: Pentru flexiunea jeioantă *me(r)g(u)* și *megh* (*meh* Mor., L. fr. n. 157), *meji* și *mej*, *meje*, *mejēm*, *mejēŝ*, *me(r)gu* cf. Mor., P. m. c. II 23 (și Bartoli la Pușc. III: „alui meje tāmno” 130; „mejem durmi” 110).

16) Semantică: „În bine împăduritul Jeian, cuvântul *codru* își păstrează înțelesul de *pădure*, *codru* (pe când, în pleșuva regiune ucicăre, *codru* înseamnă *munte*); cf. și Mor. „Făt-fr.” 1928, 174 Nota 6.

17) Lexicologie: Etimonul? Cf. „Atunci ia s-av sproberit” Mor., L. fr. n. 131; „Și când nu s-a sproberit dorme înca și astez” Mor., L. fr. n. 157.

18) Morf.: Pentru terminațiunea *m* la pers. 1-a plur. cf. Mor., P. m. c. II 22.

19) Fon.: Deci la Ucicari *mul'ere*, iar în Jeian *mul'are*. Cf. și Mor., „Jun. lit.” 1928, 55 Nota 29.—La fel, în Jeian *pl'arde* (Mor., „Jun. lit.” 1927, 275 Nota 21, Mor., L. fr. n. 117), iar la Ucicari *pl'erde*.

20) Fon. Acest *ă-* epenteic, pe lângă verbe (cf. Mor., „Jun. lit.” 1928, 275 Nota 24), e foarte frecvent în idiomul jeioant; cf. Mor., L. fr. n.: „Gorfu *ă-viche* ale *mul'are*” 107; „*ăntre* om *ă-meje renche*” 128; „*Ăn* atu *ă-meje*” 129; „*Acmo* mușat *ă-live*” 132; „*Cela* capitan *ă-zice*” 138; „*pac* *ă-sfires*” 142; „*E* *cela* at *ă-zice*” 143; „*Și* oia *ă-cocu*” 149; „*Carne* *ă-merănc*” 149; „*Și* *dupa* cel'i *ă-viche*” 149; „*fraiarița* carl'a *ă-pristanire arêlu*” 151; „*pârla* *ă-muriri*” 155; „*che* *ă-viru* trei lup” 157; „*La* susedu *ă-crescu* grozdi” 157; „*atunce* *ă-chiches*” 165; „*vedu* *che* *ă-staie* în *ca*” 165; „*Și* *ă-misle*” 167; „*E* *mul'are* *ă-zice*” Mor., „Făt-fr.” 1929, 157. — Ba acest *ă-* poate fi smuls din sintaxa sa verbală, prin intercalarea altor elemente; cf. Mor., L. fr. n.: „*Și* *astez* *ă* postolaru *jive*” 111; „*Cinci* fraț *ă* casa *zides*” 126; „*Ă* tu *ști*.—*Ă* *știvu*.—*Ă* tu te domiseleş ce-ai spus” 137; „— *Ă* tu *ști*i ce-ai *zis*...? — *Ă* *știu*! —” 137; „*Și* *astez* *ă-scupa* *jives*” 164. — O variantă fonetică: „*Atunce*-au ...*vezut* *che* *i-vire* în *protivnic* *alui*” ibid. 166. — Un caz izolat (cu *ă+* substantiv) se prezintă în: „*Atunce* au *pisait* (nu: *pissait*!) *cral'u* *alu* *fil'u* *ă-oste*” ibid. 153. — Dar acest *ă-* ni-i atestat și pentru istroromâna de sud: „*și-l' zife*: — *Ă* te dore?” — Pușc. I 41/72.

21) Derivație: La fel, cu sufixul *-in* (Pușc. II 208), „un feciorina” Mor., L. fr. n. 145. În textul (care va urma în seria *De-ale Cirebirilor III*) Cind au *prevtu* *vaca* *foșt*: *pretin*. Cunosce apoi și derivat. *fetina*.

22) Derivație: *fajolița* = fasolele cu băle cu tot.

23) Lexicologie: Etimonul croatul *bolje* = repede, fuga! La plural horativul *bol'eș* = mergeți, haideți — analogie perfectă a evoluției dacoromâne *haide* — *haideți*, *haidați* (cf. Mor. „Jun. lit.” 1927, 275 Nota 22). Cf. Mor., L. fr. n.: „și hitro (ali: *vreda*) *acasa* *bol'e*” 134; „*E* *bol'e* *se* *ie-n* *șcrin'e* *cuca*” 143; „*Bol'e* *ia-n* *butiga* *cumpara*” 161; „*Bol'e* *pecl'ei*” 171; „*vle-l* tu și *bol'eș* *șpan-*

țirui" 113; „pac ămnaț (ali: bol'et) po svitu" 116; ămnaț (ali: bol'et) chia" 139.

24) Morf.: Articolul pronominal feminin e în jeioantă *le, ale* (nu *lu!*); cf. Mor., P. m. c. II 20.

25) Morf.: Pentru pers. a 2-a sing. (indicativ prezent și imperativ) cu terminațiunea *-i* redusă la non-silabă cf. Mor. „Jun. lit." 1929, 207, Nota 28. — Cf. și „cotro mej?" Mor., L. fr. n. 109; „ni nu poț... ămna" Mor., L. fr. n. 156 (dar: „Lucra cum poți" Mor., L. fr. n. 165).

26) Lexicologie: Subliniem păstrarea în istroromână a verbului *a se mî-n'a* (= *a se mânia*).

27) Sintaxă: Am verificat la fața locului surprinzătoarea întrebuințare a acestui neutral *ceasta* (cf. Mor., D. C. I 111 Nota 387 și 72 Nota 5), — unde am aștepta acordul masculin: „*che-i cesta bur hlapăt*".

28) Fon.: Pentru aspectul fonetic jeioant *îns* (nu *âns!*) cf. Mor., P. m. c. II 20.

29) Morf.: Pentru flexiunea jeiăneană *avem, aveț* deci nu: *aren, sau arem, areț*) cf. Mor., P. m. c. II 20—21.

30) Lexic.: Corespondent jeioant pentru uicicarescul *chiaro* = foarte, e *iaco* (cf. Mor., P. m. c. II 18).

31) Lexic.: Etimonul croat *namlatiti* = a îmblăți vârtos, din gros, a răsimblăti; a îmblăți țol, a bate.

32) Lexic.: Etimonul croatul *oglasiti se* = a vesti; a se răspunde. Cf.: „Atunce che s-av cela oglasit; zice..." Mor., L. fr. n. 156.

33) Fon.: Iarăși deci proteza unui *a-*! Cf. Notele 3 și 11. Dar și forma *bate* e atestată în Jeiăn.

34) Morf.: Declinarea enclitică e încă destul de frecventă în Jeiăn (cf. Mor., P. m. c. II 24). Cf. și: „Cum av mul'ara omului potriba ociuveit" Mor., „Făt-fr." 1929, 157; „E ie zice mul'erlei" Mor., „Făt-fr." 1929, 157; „Și-l' zice omului" Mor., „Făt-fr." 1929, 158.

35) Fon.: În Jeiăn *domareța* (nu *demareța*). Cf. Mor., P. m. c. II 25.

36) Sintaxă (semantică): Deci, la fel ca'n dacoromână, *asera* = aseară, ieri seara. Dar în Jeiăn *asera* = și *de seară*: „Asera voi io ramare cuhei" Mor., L. fr. n. 163!

37) Fon.: Pentru menținerea lui *e* al pronumelui conjunct și reflexiv înaintea verbului auxiliar cf. Mor., D. C. I 96 Nota 212.

38) Sintaxă: Pronumele personal conjunct în funcțiune de posesiv! Cf. Mor., D. C. I 81 Nota 69 și ibid. 87 Nota 122.

39) Lexic.: Etimonul croatul *preša* = presă, teasc; grabă, urgență.

40) Sint.: Analiza sintactică e: *ămna tu ascunde-te* (cf. Mor., D. C. I 84 Nota 90).

41) Sint.: Deci iarăși (cf. Mor., D. C. I 73 Nota 7) substantiv nearticulat după pronumele nehotărît *tot!*

42) Lexic.: Etimonul croatul *drop* = tescovină.

43) Sint.: Viitorul cu funcțiune de conjunctiv! cf. Mor., D. C. I 113, Nota 413.

44) Lexic.: Cf. și'n croată *urtjeti* = a învăti. Cf. apoi: „cînd io navinit (ali: virtir)” Mor., L. fr. n. 175.

45) Lexic.: Cf. croatul *briga* = grijă și slovenul *brigati* = a se îngriji, a se sinchisi. Deci *nu me brighes* = nu-mi pasă.

46) Lexic.: Pentru Pușcariu (Pușc. II 169) repet din nou (cf. Mor., Not. 6) că verbul *umori* e destul de uzat!

47) Fon.: Corespondentul jeianean al ucicarescului *vavic(a)* e deci *văvăc* (cf. Mor., P. m. c. II 25). Cf. d. p. și Mor., L. fr. n. 118, 126, 128, 168.

48) Lexic.: Pentru etimologia adverbului *mirno* = în pace cf. adjectivului croat *miran*, *-rna*, *-rno* = liniștit, pacinic.

49) Sint.: Cf. la fel „ce-i za ur” Mor., D. C. II 10.

50) Lexic.: Etimonul croatul *stisnuti* și slavonul *stisniti* (Pop. II 152) = a tescui, îndesa, ghemui, apăsa, a sili.

51) Locuție: *cu zia* = ziua. Analog: *cu nopta* Mor., L. fr. n. 159.

52) Semant.: Prepoziția *din* = dela (cf. Mor., D. C. I 87 Nota 118).

53) Morf.: În idiomul jeioant vocativul masculin în *-le* e atât de frecvent încât s'a putut propaga chiar și'n analogizarea *fratelule* Mor., L. fr. n. 139 (cf. și Mor., „Jun. lit.” 1929, 207 Nota 27).

54) Morf.: Pentru flexiunea simplificată *io misles, tu te smiluș, tu te domisleş, se iel' ascundaves, iale se naziruis...* din Jeian cf. Mor., P. m. c. II 21.

55) Lexic.: Etimonul slovenul *prisiliti* = a sili. Cf. Mor., L. fr. n.: „Ie av-o prisilit” 154; „țesaru che și-av zetu prisilit” 170.

56) Lexic.: Etimonul și accepțiunea acestui *zmuntî*? Cf. Pop. II 168!!

57) Derivație: Diminutivul lui *cosiru* = secere curbă, mai ca securea, cu leafa groasă și voinică, de poți zbura dintr'o singură tăitură — ca și cu un satâr — mlăzile și crucii tufanilor.

58) Morf.: Pentru forma pers. a 2-a sing. a verbului auxiliar *săm*, redusă în istroromâna de Nord la (ă)ș. cf. Mor., P. m. c. II 22.

59) Locuția „s-a la ia dat”: cf. daco-rom.: *s'a dat pe lângă dânsa; s'a dat la mîncat; cănele ista dă la om*.

60) Lexic.: Semnalăm dubletul *deatunce* atestat și cu varianta *datunce* Mor., „Făt-fr.” 1928, 175 Nota 21 și Bartoli (Pușc. III 103).

61) Semant.: Înțelesul acestui *alui* n'o fi oare *la el*?

62) Semnat.: Înțelesul acestui *ca si ie prevtu* n'o fi: *ca și când ar fi preut, ca toți preuții*.

63) Fon.: Pronumele personal conjunct *ne, ve, le* apare în Jeian cu fonetica *na, va, la*; cf. Mor., L. fr. n.; dativul „O brenta na dăn na daie” 132; „na va spure dende-l' ie” 136; „neca na în prevt tremeteț” 160; „Tot na va dracu vla” 166; — acusativil „Când che na nazat turnarem” 116; „neca na stare” 126; „noi na rem vla” (îndreaptă greș. de tipar: *ne rem vla*!) 135; „Lăhco na rem pogodi” 157; „Noi na rem vâl'e ânsura” 171; — dativul „che va maia vire” 126; „Io va meh ajuta” 157; — acusativil „mușat va rugam” 160; — dativul „la va da” 110; „nu la va niș vla” 110; „la va fi fome” 143; „și... che la zuce” 157; și: „va voi potriba zvadi” Mor., „Făt-fr.” 1929, 157; „Io nu va cred” Mor., „Făt-fr.” 1929, 158; „Ceasta va va tămno... zagoi” Mor.,

„Făt.-fr.” 1929, 158. Ba, izolată, ni se prezintă chiar și la pers. I-a sing.: „*ma va din păcāl zvadi*” Mor., L. fr. n., 131 — față de: „*io me ufes*” Mor., L. fr. n. 166.

64) Semant.: Pentru această nuanță semantică a verbului *ucid* cf. Mor., D. C. I 117 Nota 485.

65) Lexic.: Etimologia lui *șpargêt* duce, evident, la germanul *Sparherd*. — De fapt *șparghetu*, deci *plita*, „*mașina*” de fiert e general răspândit în Jeliân, — Jeliânții fiind sub acest raport mai civilizați decât Uciarii, la cari strămoșeasca vatră cu focul deschis (vezi Mor., „Făt.-fr.” 1928, 167) e foarte, foarte căutată.

66) Lexic.: Etimonul slovenul *prekuhati* = a răsfierbe, a răsfrige.

67) Lexic.: Etimonul (de întregit la Pop. II 146!) croatul *sa'ata* = salată.

68) Morf.: *vle* în loc de *v!aie* ??? Sau, poate, aice formă a imperativului plasticizant: „*vle hlapățule gal'ira...*” ???

69) Lexic.: *Firtu* și *firtuh* (Mor., L. fr. n. 114) cu etimonul german *Vortuch*=șorț. De altfel și *tarversu* Pop. II 157, Mor., L. fr. n. 87.

70) Sint.: Pentru *ăm'n'-ie* = latinul *mihi est* = *am* cf. Mor., D. C. I 115 Nota 443.

71) Lexic.: Etimonul, croatul *pladanj*, *-dnja* și slavonul *pladenj* = farfurie, talger.

72) Locuție — tradusă de povestașul (știutor și de nemțească) cu: „*Der Teufel soll deine Mutter holen!*” Incât acest *ia* pare a fi pronumele personal care-și dublează subiectul (cf. Mor., D. C. I 107 Nota 344).

73) Lexic.: Etimonul și înțelesul acestui *anti*? Cf.: „*Ante maia a zis c-a vezut...*” Mor., L. fr. n. 158; „*Anti sām io dracu*” Mor., „Făt.-fr.” 1929, 158.

74) Sint.: Pentru interjecția *ala* cu infinitivul cf. Mor., D. C. I 81 Nota 73.

75) Lexic.: Etimonul acestui *che*, cu accepțiunea *de ce, pentru ce, din ce pricină*? Cf. Mor., L. fr. n. 123 și: „*Che, che pandari abatu omîri?*” Mor., L. fr. n. 133.

76) Lexic.: Pentru înlocuirea uciărescului *rev* cu *tămăn* în Jeliân cf. Mor., P. m. c. II 23. Cf. și: „*alui (nu: a lui!) meje tămno*” Bartoli la Pușc. III 130: „*ce se tămno face*” Mor., L. fr. n. 148; „*Aru tămăn gospodar*” Mor., L. fr. n. 159; — Și nuanța: „*Ceasta va va tămno... zagoi*” Mor., „Făt.-fr.” 1929, 158.

77) Lexic.: Etimonul croatul *pripaziti* = a lua seama, a veghia, a păzi.

LECA MORĂRIU

NU UITAȚI DE FONDUL „ANDREI GLAVINA”
FONDUL CULTURAL ISTROROMÂN!
DARURILE LE ADRESAȚI REVISTEI „FĂT-FRUMOS”!

OPERA LUI ALEXANDRU CEL BUN

Insemnătatea ei istorico-universală *)

Locul pe care un popor sau o personalitate știe să și-l cucească în marea galerie a istoriei universale, e în funcție de soliditatea, trăinicia și rostul operei înfăptuite.

Sunt oameni ca și popoare care o clipă pot atrage atenția unei lumi întregi asupra lor, dar al căror nume dispăre, în felul cometelor ce apar câțva timp pe imensa întindere a cerurilor, dar cari se sting pentru totdeauna în vecinicia neantului.

Vom încerca deci să vorbim despre trăinicia și rostul operei lui Alexandru cel Bun. A fost această operă trecătoare, a dispărut ea cu moartea înfăptuitorului ei, sau a știut dânsa să reziste ca o stâncă tuturor vijeliilor și uraganelor unor vremi bânuite de cele mai înspăimântătoare furtuni, slujind nu numai ca un adăpost sigur poporului pe care l-a stăpânit Alexandru cel Bun, dar salvând chiar o întreagă veche și glorioasă civilizație, civilizația bizantină?

Iată întrebarea la care vom stăruia să răspundem.

Acum șase veacuri, când toată câmpia Europei răsăritene a fost străbătută în lung și lat de sălbatece oarde tătărești, când în urma unui interregnum, marele regat al Ungariei cade pradă anarhiei, o minune istorică face ca în acest timp, în mijlocul unui întins ocean, biciuit de furtunile anarhiei, să se ridice deasupra, o puternică insulă clădită de blocuri tari de piatră, care astfel durată, a putut să înfrunte cele mai năstrușnice valuri.

Această insulă a ordinii, locuită de un popor cuminte cu moșteniri din cele mai frumoase, a fost țara românească înfăptuită de bătrânul Basarab.

Un veac mai târziu se naște în aceleași grele împrejurări, puțin la nord a doua țară românească: voevodatul Mușatinilor. Cel care i-a pus acestei țări temelia definitivă a fost înțeleptul și bunul domn Alexandru, pe care-l comemorăm anul acesta. Lunga și priceputa lui domnie i-a permis să dea Moldovei acea organizație puternică și sănătoasă fără de care o țară nu poate trăi. O țară

*) Cuvânt rostit în Teatrul Național din Cernăuți întru prăznuirea a 500 ani dela moartea lui Alexandru cel Bun (1400—1432).

bine încheată, iată opera lui Alexandru cel Bun! Țară care alături de cea a Basarabilor n'avea numai menirea să fie moșia neamului nostru, dară care avea să și dețină un rol uriaș și măreț în toată Europa răsăriteană.

Astfel fiind, Alexandru cel Bun n'a fost un simplu ctitor de țară, ci un mare om de stat care, prin opera sa, a știut să influențeze mersul istoriei în această parte a Europei.

Trăind câteva veacuri în legătură cu Italia, supuși la început bisericește Papei dela Roma, prin așezarea Slavilor în Balcani am fost ruși dela latinismul apusean, ca după un mileniu de cele mai cumplite vicisitudini istorice, să ne reclădim țările noastre după felul împărăției bizantine, a cărei civilizație greco-latină, cu adaosuri foarte puternice trace, de ale noastre, am adaptat-o prin mijlocirea noilor noștri vecini bulgari.

Oricât de dureroasă pentru noi a fost această separare a noastră de Italia și de latinismul apusean, numai dânsa ne-a pus în posibilitatea de a obține frumosul rol istoric în această parte a Europei, căci numai în cadrele civilizației bizantine ne-am putut îndeplini frumoasa dar greaua noastră misiune civilizatoare în această regiune a Europei.

De două feluri a fost misiunea noastră istorică.

Înainte de toate am știut să ne apărăm împotriva puhoiului turcesc nu numai pe noi dar și pe vecinii noștri apuseni, cari sub scutul nostru au ajuns în fericita situație, de a se desvolta în liniște pe toate tărâmurile.

Basarabul **Mircea este primul mare** erou creștin care i-a biruit pe Turcii, socotiți până la el neînvingibili. Timpurile tulburi cari după Mircea și Alexandru cel Bun slăbesc cele două principate românești, fac imposibilă din partea acestora o reacțiune mai puternică împotriva Otomanilor.

Deaceea era necesar ca în acest scop să se ridice un Român transilvănean, Iancu Corvin, împotriva barbarilor de răsărit pentru a pune stavilă puternică înaintării lor.

Puțin mai târziu se năpustește asupra păgânismului din ctitoria lui Alexandru cel Bun, nepotul acestuia. Ștefan cel Mare, pentru a uimi prin faptele sale eroice o întreagă lume.

Iar la sfârșitul veacului al XVI-lea, șirul marilor eroi Ro-

mâni îl isprăvește Mihaiu Viteazul, prin luptele sale hotăritoare dela Călugăreni și Giurgiu.

Astfel au știut marii noștri înaintași să lupte veacuri întregi împotriva Turcilor, într'o vreme în care aceștia erau poporul cel mai rășboinic al lumii, într'o vreme în care aceștia conduși de orbul lor patriotism înaintau împotriva civilizației creștine, pentru a o răpune, într'o vreme în care creștinii apuseni, socotindu-i neînvingibili, nu-i puteau lovi cu tot dinadinsul.

Numai, având toate acestea în vedere, ne putem da seama de marele rol pe care l-am deținut ca apărători ai creștinătății în această parte a Europei. Și am putut rezista ca popor mic — în vreme ce popoare mai mari (mă gândesc înainte de toate la marea și trufașa Ungarie) au trebuit să suporte stăpânirea turcească, adevărata stăpânire, nu suzeranitate turcească.

Luptând trei veacuri împotriva Turcilor am înlesnit mai târziu creștinilor apuseni biruința asupra lor. Fără Ștefan și Mihaiu victoriile lui Eugeniu de Savoia ar fi fost imposibile; și ar fi fost imposibile dacă lipsia vitejia soldaților români ardeleni, cari alcătuiau majoritatea oștirilor acestui mare general austriac, care, de neam latin, cu brațe latine, a continuat opera lui Mihaiu Viteazu, **el, latinul**, nu împăratul neamț Leopold, căruia o istorie nedreaptă i-a dat răsunătorul atribut de **gloriosul**. Gloria adevărată a fost de partea geniului latin : a Italianului Eugen și a brațelor de vitejie română, izvodită de Români ardeleni.

Opridu-mă aci, cred că pot trece la tratarea pe scurt a celei de a doua misiuni istorice a poporului nostru, care ne pare și mai frumoasă și mai măreață, căci aci va fi vorba de rolul civilizatoriu pe care am știut noi să-l avem în aceste cumplite vremi când eram covârșiți de lupte fără de sfârșit.

Am zis înainte că, reveniți la viață națională, am ajuns sub influența marei civilizații bizantine.

Țarigradul plin de slavă pune stăpânire spirituală pe toate popoarele din răsăritul Europei. I se supun spiritualicește nu numai Slavii din Balcani cu Bulgarii, dar puțin mai târziu și Rușii din Kiev și cei din Moscova. Iar în veacul al XIV-lea se ivesc două centre noi de cultură bizantină pe pământul nostru, Târgoviștea și Suceava, înlocuite mai târziu prin București și Iași. Și ele se ivesc după cum vom vedea îndată, foarte la timp, nu numai pentru a

lărgi cercul de activitate al acestei civilizațiuni, dar pentru a ajunge în veacul al XVI-lea singurele focare ale bizantinismului, stânjenit în acțiunea sa de evenimentele istorice neprielnice în toate celelalte regiuni ale Europei răsăritene.

În statele rusești create de Normanii germanici, cultura bizantină nu se poate desvolta multă vreme, căci bătălia dela Calca din 1224 supune toate stepele întinsei Rusii Tătarilor năvălitori. La sfârșitul veacului următor un alt popor mongol, Turcii, pun stăpânire pe cele două state slave din Balcani, făcând capăt dezvoltării culturale bizantine în Serbia și Bulgaria. Constantinopolul slăbit de lupte interne și de boala bătrâneții își așteaptă sfârșitul, când pe pământul nostru, vigurosul neam românesc pornește la întemeierea și închegarea celor două state, care numai ele singure putându-se desvolta în oarecare libertate, devin astfel păstrătoare ale civilizației bizantine, iar poporul românesc devine dela veacul al XVI-lea încolo, timp de trei secole, singurul conducător al ortodocsiei bizantine, singurul purtător al civilizației bizantine cu toate diferențierile ei naționale, singurul element civilizatoriu în toată Europa răsăriteană.

Cărturarii, Sârbi și Bulgari, ne mai având ce căuta în țările lor robite de Mahomedani, se refugiază la noi și ne ajută la așezarea dregătoriilor noastre lumești și bisericеști.

Căzând Constantinopolul în mâinile Turcilor, mulți învățați Greci trec în apusul Europei unde prin cultura lor superioară ajută la renașterea civilizației apusene, pornită încă de refugiații bizantini din timpul mișcărilor iconoclastice și de stăpânirea bizantină destul de îndelungată în unele părți ale Italiei.

Dacă acești cărturari Greci, trecuți în apus, au putut numai să influențeze înspre bine mersul unei culturi încă tinere — contopindu-se însă complet cu viața civilizației latine apusene și pierzându-și deci individualitatea națională, cărturarii Greci din Constantinopol cari și-au găsit adăpostul în țările românești, au contribuit la intensificarea civilizației dela noi, chiar fără să-și renege, nici ortodoxia și nici neamul lor. Au putut deci să-și păstreze intactă originalitatea civilizației lor.

Și în acest fapt consistă marea însemnătate a țărilor românești. Fără ele vechea civilizație bizantină s'ar fi pierdut cu totul, cu toate diferențierile ei naționale, omenirea rămânând lipsită de

mai multe civilizații naționale, nu din cele mai neînsemnate, căci pentru menținerea acestora era nevoie de o ocrotire binevoitoare, care în timpurile acelea a putut s'o dea numai un popor ortodox. Și acest popor ortodox nu putea fi altul decât poporul român, toate celelalte popoare ortodoxe fiind robite de necredincioși. Țările învecinate, Ungaria sau Polonia, n'ar fi putut îndeplini atuncea această misiune, din motive confesionale.

Noi Românii avem deci meritul de a fi păstrat civilizația bizantină, adăpostind-o în țările noastre, create și apărute de noi. Dar afară de aceasta am fost în stare să ocrotim și dincolo de granițele noastre, acolo unde stăpâniri străine de legea noastră împiedicau desvoltarea liniștită a civilizațiilor ortodoxe.

Românii din Ardeal n'ar fi putut trăi ca ortodocși și Români fără sprijinul dat de voievozii noștri. Singurul sprijin pe care-l primesc din afară Ortodocșii ruși din Galiția polonă, este cel românesc. Biserica cea mai mare a Rutenilor din Leov, azi uniți, este o frumoasă ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu și a lui Barnovschî. Iar singurul institut de cultură superioară a Rușilor, atunci încă ortodocși, din Lemberg, este institutul stavropigic din acel oraș, creat din daniile domnilor noștri. Institutul stavropigic este și azi cea mai de seamă instituție culturală a Ucrainenilor Galițieni, azi uniți.

Biserica grecească de sub stăpânirea turcească a putut trăi numai grație mărinimoaselor danii ale Domnilor români.

Tot ce s'a creat ca artă, arhitectură în acest timp al hegheonomiei culturale românești, în sfântul Munte sau oriunde în răsăritul ortodox, e datorit neamului românesc. Am trimis cărți religioase până'n depărtata Georgie. Ba, în urma cercetărilor recente făcute de d-l Beza în Palestina, cele mai frumoase comori ale bisericilor ortodoxe de acolo (primite de ele în răstimpul veacului al XVI până'n veacul al XVIII-lea) sunt cele venite din voevodatele noastre și mai ales din Moldova.

Am fost deci pe lângă păstrătorii acestei culturi în țările noastre și singurii ei ocrotitori afară de granițele noastre, timp de trei veacuri. Am ajuns astfel conducătorii spirituali ai unei lumi pentru sine, nu numai păstrând civilizația acestei lumi, dar dându-i printr'o intensă activitate culturală și mult din sufletul nostru.

Am apărat prin Ștefan cel Mare nu numai crucea creștinis-

mului nostru dar și pe cea a celui apusean; l-am dat bisericii noastre pe Mitropolitul Movilă, care-i autorul mărturisirii ortodoxe recunoscută de toată lumea dreptmăritoare. Am dat prin Constantin Brâncoveanu pe cel mai mare mucenic ortodoxiei mai noi. Am dat prin Neagoe Basarab literaturii slave din veacul al XVI-lea pe cel mai bun scriitor al ei. Am dat printr'o mulțime de meșteri și artiști de ai noștri cele mai frumoase comori artistice cari sunt azi nu numai mândria noastră, dar care se bucură și de cinstirea străinilor înțelegători ai frumosului. Vă amintesc dintre aceștia numai pe profesorul universitar din Viena Dr. Strzygowski, care, vizitându-ne înainte de războiu, a rămas uimit de frumusețile comorilor văzute în mănăstirile noastre. Mai ales l-au impresionat picturile în miniatură ale cărților noastre religioase. A afirmat că mănăstirile din apusul catolic nu au astfel de miniaturi și că numai manuscrisele mănăstirii din St. Gallen se pot pune alături de cele ale noastre. Dar marele cunoscător al artei orientale d-l Strzygowski a recunoscut și originalitatea acestei arte, ba mai mult decât atâta, D-sa a afirmat că arta răsăritului grecesc a fost chiar influențată de arta principatelor noastre.

Dar vorbind de acest învățat și simpatic Vienez — anul acesta D-Sa împlinește 70 de ani, cu care ocazie îi dorim și noi de aici o viață cât mai îndelungată — fără să vreau trebuie să mă gândesc la un alt „austriac” mai puțin simpatic. Este acel „artist și estet sui generis” care în ultimul timp, jucând rolul unui mare Ucrainian, a avut îndrăzneala să nege civilizația noastră românească, ba chiar să-i ia Moldovei noastre caracterul ei național, reducând-o la simplă noțiune geografică. Acest domn care neagă chiar naționalitatea românească a lui Ștefan cel Mare, merge atât de departe în șovinismul său (și'n ignoranța sa istorică!) încât nu numai că nu vrea să ne recunoască trecutul, dar nici chiar existența noastră ca neam în acel Nord al Bucovinei, unde, încă înainte de stăpânirea moldovenească, am avut voevodatul românesc al Șipenițului, nu vrea să ni-l recunoască!

După teoriile istorice ale d-lui Zaloziețchi — căci de el e vorba — Francezii, Italienii sau chiar Românii ar avea dreptul să revindică pentru ei de exemplu Viena, Varșovia sau Praga pentru că toate inscripțiile vechi ale acestor orașe sunt scrise în limba latină și nu în cea germană, polonă sau cehă. Pentru d-l Zalozieț-

chi faptul că Ștefan cel Mare știa să vorbească și ucrainește, înseamnă că Moldova nu mai era națională-românească. Ce se face atunci d-l Zaloziețchi „mare și tare în materie de occidentalism european” cu împăratul german Frederic al II-lea care nici nu știa nemțește și cu regele Prusiei Frederic al II-lea care nici nu cunoștea bine ortografia germană, scriind însă perfect franțuzește? Li socotește D-Sa pe cel dintâi Italian iar pe întemeietorul Prusiei Francez? Sau poate Petru Șchiopul al nostru era Italian pentru că ținea cursuri de medicină la o universitate din Italia, sau e neamț pentru că ne-a lăsat însemnări scrise de el în nemțește, sau Italian era și Petru Cercel care nu numai că știa să facă curte în limba italiană frumoaselor din aristocrația venețiană sau în limba franceză celor din Paris, dar le mai trimitea și frumoase versuri scrise de el în italienește?

Domnul Zaloziețchi ar face bine ca atunci când face istorie românească, să nu se gândească la „istoria” ucraineană!

Domnii noștri au fost domni culți, deștepți, cunoșteau mai multe limbi, nu ca Timuș Hmelnițchi al domnului Zaloziețchi, care la nunta nenorocitei noastre Ruxandra trebuia îndrumat în cele mai elementare cunoștințe ale bune-conduite sociale. Acest Timuș desigur că nu cunoștea altă limbă decât limba d-lui Zaloziețki și doar pe lângă ea cea tătărească, pentru care fapt sunt convins și d-l Zaloziețchi poate să fie liniștit în privința aceasta, un Zaloziețchi al Tătarilor nu-l va revendica pentru neamul tătăresc! Și știți pentru ce toată truda de mare învățat a acestui Zaloziețchi, ajuns prin inconștiența cluburilor noastre politice deputat în parlamentul românesc? Pentru a lucra într-o a doua răpire a Bucovinei!

Dar în privința aceasta d-l Zaloziețki să fie liniștit! Bucovina va rămâne a noastră, căci numai noi singuri avem dreptul asupra ei. Un pământ aparține acelei națiuni, care timp de veacuri l-a locuit, l-a cultivat, l-a civilizat. Or toate urmele de civilizație și anume de-o civilizație superioară, superioară chiar celei austriace, care i s'a suprapus pe scurtă vreme, sunt românești!

Or loviturile de topor ale haidamacilor din stepele ucrainiene ce se văd și astăzi pe porțile de fier ale mănăstirilor noastre, lovituri date pentru ca acești fii de stepă intrând în aceste mănăstiri să le prade comoriile, sunt singurele urme istorice ale civilizației u-

crainiene în Bucovina ! Dacă crede d-l Zaloziețchi că aceste urme istorice îi îndreptățesc pe Ucrainenii D-Sale să revindică Bucovina pentru ei, treaba D-Sale ! Dar noi îl sfătuim să fie puțin mai precaut, căci dacă reprezentanții cluburilor noastre politice rămân pasivi în fața insolențelor D-Sale — ne miră că n'a fost încă decorat la propunerea acestora cu „Regele Ferdinand” acest domn care pentru împrejurările de azi ar fi bun chiar de... ministru al Bucovinei — adevăratul românism al acestei străvechi regiuni românești ar putea reacționa într'un fel care să nu-i fie tocmai plăcut noului reprezentant al poporului ucrainian din Bucovina !

Civilizația noastră căreia unii îi zic și neobizantină, a fost românească, pentru că noi primind civilizația bizantină am păstrat-o, am dezvoltat-o înainte, dându-i mult din sufletul nostru.

Dar neamul românesc a mai avut de îndeplinit un mare rol istoric. Noi n'am fost numai păstrătorii, ocrotitorii și continuatorii civilizației bizantine, dar le-am ajutat și tuturor vecinilor ortodocși la renașterea lor națională.

Rușilor cărora Germanii le-au făcut statele, iar Bizantinii le-au dat civilizația, noi le-am ajutat să renască după robia tătarească. Petru Movilă a refăcut civilizația rusă și sunt unii învățați Slavi care-l apreciază în privința aceasta, mai mult decât pe Petru cel Mare.

Fără Petru Movilă cine știe dacă ortodocsia malo-rusă nu s'ar fi prăbușit și n'ar fi fost înlocuită cu catolicismul care, în părțile acestea fiind polonez, ar fi știrbit și caracterul național al poporului malo-rus ? Spătarul Milescu, părintele geografiei rusești și primul cercetător european serios al Extremului Orient, a fost unul din cei mai erudiți oameni ai Rusiei de atunci. Antioh Cantemir este primul poet clasic al Rușilor, obținând — în literatura rusă rolul de îndrumător, rol pe care Lessing l-a avut în cea germană. Herescul, primul rector al universității din Moscova e înființatorul teatrului rus. Am pomenit aci numai câteva nume...

Dar cum am contribuit la renașterea poporului rus, am lucrat mai târziu și pentru refacerea celorlalte națiuni ortodoxe. Toate mișcările naționale, culturale și politice ale Sârbilor, Grecilor, Bulgarilor și Albanezilor, din țara românească au pornit.

Am schițat deci în câteva cuvinte marele rol pe care neamul

românesc l-a avut în istoria universală. Vă întreb acum : Puteam oare să avem acest frumos rol dacă tocmai în timpul cel mai critic al civilizației bizantine nu s'ar fi ridicat un Basarab în Țara românească și un Alexandru cel Bun în Moldova, pentru a înjgheba cele două organizații de stat care și-au îndeplinit în chipul cel mai minunat greaua sarcină ? Desigur că nu !

După prăbușirea imperiului roman apusean, civilizația latină s'ar fi pierdut dacă nu s'ar fi ridicat Carol cel Mare, părintele su-fletesc al celor trei mari națiuni din apusul Europei. El este ctitorul civilizației latino-medievale care prin contactul cu superioara civilizație bizantină, rămasă clasică până'n veacul al XV-lea, se perfecționează apoi la marea civilizație a Europei noi.

După prăbușirea imperiului roman de răsărit, la 1453, când Sfânta Sofia trebuia să înlocuiască crucea cu semiluna, civilizația bizantină s'ar fi pierdut, dacă și în acest răsărit nu se ridicau oameni, nu dintr'un neam barbar dar sănătos ca în apus, ci dintr'un neam nobil, dar barbarizat sau mai bine zis primitivizat prin năvălirea barbarilor, din neamul nostru românesc, oameni cari au fost în stare să creeze organizații de stat viabile. Or dintre toți aceștia Alexandru cel Bun e cel mai de seamă. Iată de ce la începutul articolului am zis că Alexandru cel Bun nu-i numai simplu ctitor de țară, ci mult mai mult...

Fără el la noi, ca și fără Carol cel Mare în occidentul Europei, ar fi fost imposibilă acea civilizație medievală, care aci, la noi, în răsărit începe cu sute de ani mai târziu decât în apusul Europei, acea civilizație pe care am susținut-o sute de ani și care va deveni civilizația noastră modernă, nu printr'o simplă imitare a formelor exterioare ale civilizației apusene. Noi prin noi și din noi vom înjgheba aci în pământul nostru adevărata noastră civilizație.

Nu vreau să încheiu fără a răspunde încă unei întrebări. Dece anume am avut acest mare rol tocmai noi, aci în răsăritul Europei, noi, un neam mic și nu un alt popor. Răspunsul nu e greu de dat. Coborâtori din două rase mari și puternice, eram cei mai indicați ca misiunea aceasta să ne revie nouă.

Alexandru cel Bun care a creat prin cuceririle sale în Orient civilizația elenistă, a fost trac după tată și get după mamă-sa. Mamă-sa vorbea limba noastră, limba lui Decebal.

Iar cei mai de seamă stâlpi ai culturii bizantine în începuturile ei, tot dintre-ai noștri au fost.

Constantin cel Mare, trac romanizat născut la Niș ; Iustinian nepot de cioban ilir.

O atât de veche rasă, care a știut să reziste tuturor furtunilor, care a putut naște oameni de seamă ca cei pomeniți mai sus, o astfel de rasă a putut să se mențină și să mântuiască de pieire o întreagă civilizație atunci, când în veacul al XV-lea o catastrofă istorică primejduia întreaga lume a răsăritului european.

În vreme ce măslinul sădit de zeița Atena nu mai poate rezista uraganului, vremece sălciiile stepelor slave se îndoesc până la pământ în urma ciclonului venit cu fulgerătoare repezeală din răsărit, stejarul nostru românesc cu rădăcini adânci de tot (căci suntem o rasă de milenii) a rezisat tuturor vijeliilor și fulgerelor aruncate de zei distrugerii.

România veche și glorioasă, slăbită în timpul epocii fanariote pentru scurtă vreme, în urma atâtor lupte și în urma unei activități atât de grele și îndelungate, renaște în veacul al XIX-lea.

Oamenii cei mari ai neamului nostru de ieri și de azi durează România modernă. Întâmplarea vrea ca această durare să se facă în aceleași vremi tulburi și grozave ca cea a României vechi. Civilizația Europei apusene, cătră care ne-am îndreptat în ultimul timp, trece azi printr'o boală foarte grea. Materializarea vieții de azi periclitează bazele întregii civilizații.

Bolșevismul internațional și marea finanță tot internațională și-au dat mâna pentru a nimici din temelie o veche lume cinstită și întemeiată pe bunuri spirituale de vecinică viabilitate. Simpatia Rusiei lui Lenin pentru America lui Capone nu e simplă întâmplare istorică.

Folosindu-se de cele mai ademenitoare și urâte mijloace, atât unii cât și alții, caută să ademenească mulțimile pentru a le robi apoi și a le exploata. Sunt aruncate de ei în circulație cuvintele cele mai răsunătoare (**democrație, libertate, pacifism, internaționalism, liberalism**) și alte gogorițe, pentru ca, derutând astfel masele, să-și facă în tihnă mendrele.

Tovărășii întregi, cumpărate de acești cămătari ai plutocrației internaționale, stăpânesc azi în formă de partide democratice

popoarele Europei pentru a le robi și jefui sub iluzia unei suveranități naționale abstracte și de fapt inexistente.

Mecanizarea și mașinizarea vieții de azi, propagată cu atâta asiduitate, amenință să ruineze alcătuiri sociale nu numai străvechi dar și indispensabile unei vieți sănătoase. Mașinile agricole puse în mișcare de jefuitorii capitaliști distrug mai rău decât lăcustele, Avarii, Hunii sau Tătarii, roadele muncii a sute de milioane de țărani, crescuți în frumoase idei tradiționale. Balaurul plutocrat e pe cale să nimicească și clasa mijlocie, acea mică burghezie, care a dat omenirii cele mai frumoase bunuri. Intelectualii au ajuns ca pe timpul Grecilor și Romanilor simpli sclavi, cu deosebirea numai că sunt mai exploatați de acești haiduci ai plutocrației internaționale. Viața sufletească a acestor monștri e hrănită de cele mai abjecte produse ale așa numitei civilizații moderne. Acești neoameni cari distrug grâne, cafea, bumbac, totul, totul, numai în interesul buzunarelor lor fără fund, într'un timp în care milioane de oameni n'au ce mânca...

Acești vampiri nu-și pot găsi mulțumirea sufletească decât într'o literatură scrisă de imbecili, decât în muzica și jocurile sălbaticilor introdusă din pădurile Africane sau Americane, dansuri pe cari le joacă nevestele și fetele lor în saloanele împodobite din banul furat al mulțimilor cu o nerușinare de care nu erau capabile nici cele mai desfrânate cocote ale liniștitei și fericitei epoci burgheze.

Societatea aceasta materialistă lipsită de credință și ideal, a produs starea haotică a prezentului. Această societate are azi toate semnele unei degenerări și ale unei iminente prăbușiri.

Și ea se va prăbuși! Ea dar nu civilizația omenirii, căci popoarele sănătoase încep a reacționa. Materialismului lipsit de suflet, începe să i se opună un frumos idealism. Credința, patria, iubirea de oameni și dreptatea socială, sunt cuvintele cu care răspund muribunzilor de azi conducătorii societății de mâine.

Un popor mare și de tradiții culturale milenare își întocmește acum viața sa după normele noilor concepții de viață omenească.

Sunt Italienii, cari conduși de providențialul Mussolini au știut cei dintâi să reacționeze împotriva puterilor internaționalizate ale capitalismului și ale bolșevismului distrugător.

Impotriva New-yorkului, această babilonie modernă, împo-

triva Genevei, acel balamuc internațional unde repăusatul Briand căuta, ca acum o sută de ani Metternich, să se opună duhului vremii, împotriva Moscovei descrierate unde s'a instalat de-a-binelea Antichrist, acel copil născut din materialismul unei Europe degenerate, se ridică în timpurile noastre **eterna Romă**, chemând popoarele întregului glob la viață nouă, la viață frumoasă.

Iată în ce timpuri de furtună suntem nevoiți noi Românii să ne construim noul nostru stat. Influențați de societatea bolnăvicioasă a apusului european, am ajuns și noi într-o situație grea. Dar aceasta nu înseamnă că România va peri. Ea va renaște mai sănătoasă și mai puternică.

România de mâine, bazată pe toate clasele muncitoare ale ei, condusă nu după principiile utopice ale unor paraziți interesați, ci de către **clasele ei producătoare**, ne-o va da acela, care sfărâmând statul politicianist, în care hoția se răsplătește cu un scaun de ministru iară trădarea națională cu cele mai înalte decorații, va deschide calea pentru înjghebarea adevăratei Românii, sănătoasă și viguroasă, care va putea să reziste marelui uragan ce va porni foarte încurînd, pentru a purifica atmosfera stricată de o societate care n'a știut să-și înțeleagă rostul...

Iată ce așteptăm noi Românii de azi, 600 de ani după bătălia dela Posada și 500 de ani după moartea lui Alexandru cel Bun! Și sunt convins că așteptarea noastră nu e zadarnică, fiindcă din neamul nostru s'au ridicat în toate timpurile grele **oameni**, oameni care știu să ne ducă pe calea cea adevărată!

Ovid Topa

RECTIFICĂRI PENTRU ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

Alexandrinism util. — Vasile Conta.

Cu vre-o câți va ani în urmă, d. M. Dragomirescu se resvrătea, prin „Falanga”, împotriva „noului alexandrinism”, de origină germană, care ar tinde să adune toate mărunțișurile din laboratorul scriitorului, inutile pentru valorificarea operei sau caracterizarea personalității sale.

Cum însă nu totdeauna istoricul literar poate prevedea.

dacă de cutare sau cutare informație biobibliografică interpretatorul estetic al realizărilor ar avea nevoie să se sprijine sau nu, desigur că adunarea acelor mărunțișuri nu trebuie condamnată a priori. Cu prilejul sărbătoririi centenarului goethean, s'a constatat ce valoare istorico-literară are însemnarea unei singure date, însemnare care redă unui poet român paternitatea creațiunii sale, contestată aproape unanim, în istoria literaturii române, timp de peste 60 de ani. Fi-rește că între hala de vechituri și muzeul de antichități, privirea limpede va face o severă distincție.

Știm că estetismul d-lui M. Dragomirescu se găsește în crâncenă luptă cu istorismul, dar iată că tocmai acest oropsit istorism vine și înțeapă cu un vârf de ac balonul critic al supra-evaluărilor d-sale estetice, și ne trezim deodată că din volumul rotofei, umplut cu aer, nu rămâne decât o peliță sbârcită, întregul cuprins evaporându-se...

De pildă, Goethe-Ienăchiță Văcărescu în monografia d-sale „Văcăreștii”, și aiurea. D-lui M. Dragomirescu îi este indiferent, dacă Nicu Gane, Volenti, Naum, ș. a., s'au născut mai târziu sau au murit mai devreme. Așa se întâmplă că unii autori, după astfel de date, deși morți de mult, continuă să scrie și să se agite — de dincolo de mormânt... Poligrafia criticismului estetic a stabilit oarecare consacrare și deci o întinsă utilizare a manualelor de istorie literară, datorite autorilor de prestigiu. Ori tocmai aceștia neglijează date elementare și astfel cărțile de școală și cele scrise de oameni cu spirit critic și discernământ și mai puțin pronunțați, având însă la bază lucrările celor dintâi, difuzează erorile și produc acel haos științific din care nu mai știi cum să ieși.

Și fiindcă veni vorba de date biografice, ar fi de făcut unele precizări sau rectificări și în legătură cu recentul semicentear al lui V. Conta :

D. P. V. Haneș, (în „Istoria literaturii românești” ed. III București, f. d. pag. 288) dă ca an al nașterii 1864 și cel al morții 1884. Dacă în jurul anului de naștere s'a menținut o controversă (1846 sau 1845), în ce privește anul morții este indiscutabil 1882, ziua 21 Aprilie.

Eroarea dela d. P. V Haneș se repetă în *Minerva*, enciclopedia română dela Cluj, care dă aidoma: „n.(ăscut) 1846. † 1884” (ed. 1930. pag. 236).

Chiar și în „*Contribuțiune la bibliografia românească*” a d-lui Gh. Adamescu (F. I. pag. 121) se dau greșit anii nașterii și morții: 1846 și 1884!

D. Gh. Adamescu fiind însă colaborator și prim semnatar al celor două volume de „*Literatură Română*” (București 1931 Cartea Românească), împreună cu d-nii M. Dragomirescu și N.I. Russu, dă alte date, cele corecte: n. 1845, + 1882.

Originea erorilor pare a fi „*Dicționarul Contimporanilor*” de Dimitrie C. Rosetti (Buc. 1898), în care se arată (pg. 55) că Vasile Conta s'a născut la Ghindăoani, în Moldova „la 1846” și că „a încetat din viață la 1884”! Am mai semnalat și altă dată, pentru alți autori că această publicație mișună de erori, care trec apoi cu duiumul în lucrări științifice. Cu cât cercetezi mai multe izvoare, cu atât se îmbulzesc mai numeroase mistificări. Unde e corectă data nașterii, acolo cea a morții — dată atât de apropiată de noi (1882), se denaturează.

La 1914, apărrea la Sfetea volumul „*Opere complete*”, îngrijit de d. Octav Minar. Aci se dă ca dată a nașterii 1845, corect, însă se produce o nouă digresiune, afirmându-se că V. Conta s'ar fi născut în Basarabia... Cine era s'o mai ia în serios și pe aceasta?

Cea dintâiu și cea mai veche biografie asupra lui Conta, pe lângă necrologul lui Iacob C. Negruzzi din Iunie 1882, este a lui D. Rosetti-Tescanu, la 1895, în l. fr. din vol. „*La théorie de l'ondulation universelle*” (Paris, Alcan). Ea apare și în l. rom. în *Conv. lit.* 1895 XXIX 923—937 și tot după dânsa se orientează lexico-grafia germană.

După războiu, prof. univ. Nicolae Petrescu făcând să apară o nouă ediție a operelor lui Conta (Cartea Românească 1922), dă o schiță biografică asupra filosofului român și admite anul 1846 ca an al nașterii, citând ca sprijin pentru acest an, între alții, și pe Iacob C. Negruzzi. Ori, tocmai Iacob C. Negruzzi nu are anul 1846. ci de două ori 1845:

I. În necrologul dela 1 Iunie 1882, *Convorbiri Literare*, pag. 79—80: „În ziua de 21 Aprilie 1882 a murit în București, Vasile Conta, unul din cei mai activi colaboratori ai revistei noastre. El s'a născut în satul Ghindăoani, din județul Neamțul, în 15 Noembrie 1845. a murit prin urmare cu mult înaintea vremii: în vârstă abia de 37 ani”.

II. În „Dicționarul Junimii” al lui Iacob C. Negruzzi din „Convorbiri Literare” 1924 LVI pg. 624 : „*Conta Vasile*. Născut în Ghindăoani (jud. Neamțu), în 15 Noemb. 1845. În Junimea dela 1873, filosof pozitivist... (Mort 21 April 1882, în București”).

III. La 1878 s'a înființat *Albumul societății Junimea*, în care membrii ei și-au scris cu mâna proprie numele, pronumele, data și locul nașterii, precum și cea a intrării în societate. V. Conta notează : Anul nașterii : 1845. — Ziua : 15. — Luna : Noemvrie. — Locul : Ghindăoșani, Neamț. Albumul s'a reprodus în volumul „La centenarul lui Vasile Alecsandri 1821—1921” de Sever Zotta (Iași 1921), iar originalul, donat de Nicu Gane, se păstrează în muzeul din Fălticeni.

Semicentenarul morții lui *Vasile Conta*, a readus în discuție controversa în jurul anului de naștere. În dorința de a ajuta câtuși de puțin la descurcarea itelor, am analizat și scrutat unele date în „România Literară” și ziarul „Cuvântul” din București, opinând pentru anul de naștere 1845.

Printr'un ziar din capitală d. colonel Conta, fratele filosofului, ne-a răspuns în contradictoriu cu anul 1846 și cu un argument pe care-l cunoaștem din „Biografia lui Vasile Conta”, (Iași 1916) de Ana Conta Kernbach : „Tatăl meu mi-a spus în mai multe rânduri că adevăratul an al nașterii e 1846”. Această frază urmează însă imediat după afirmația : „*Toate actele oficiale îl arată născut în 1845*” (pg. 13).

I. E. TOROUȚIU

S. FL. MARIAN ȘI SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ DIN CERNĂUȚI

Inițiințarea „Asociațiunii transilvănene” a sugerat câtorva români bucovineni ideia de a creia și'n Bucovina o smilară citadelă culturală. Ideia aceasta porni dela I. G. Sbiera, urmașul lui Aron Pumnul la catedra de limba română dela liceul statului din Cernăuți ¹⁾, ajutat de câțiva tineri energici și cu tragere de inimă pentru obijduita națiune „valahă” din înstrăinata

1) I. G. Sbiera, *Familia Sbiera* pag. 172.

„Țară a fagilor”. Astfel la 1 Mai st. nou 1862 se inaugurează la Cernăuți, fără pompa și asistența oficialității străine, sub președinția celui mai entuziast naționalist Alecu Hurmuzachi „Reuniunea română de lectură din Cernăuți” care avusese la început modesta menire „de a fi o sală de lectură..., un loc de întâlnire pentru acei Români, cari vreau să citească gazete și reviste românești, să cunoască producțiunile literare românești, precum și să discute diferite chestiuni culturale românești¹⁾. În Mai 1863, cadrele acestei reuniuni se largesc, transformându-se dânsa într-o societate culturală și literară, cu numele „Societatea pentru literatura și cultura română din Bucovina” și cu scopul de „a promova pe toate căile și în toate direcțiile cultura națională...” „Societatea” se străduia mai ales să publice cărți românești, didactice și beletristice, să încurajeze pe autori prin acordarea de premii, să editeze cărți bune, să acorde burse pentru elevii merituoși; cu un cuvânt să promoveze și să dea mână de ajutor oricărui umil început cultural și literar. De fapt „societatea” a reușit să polarizeze în juru-i cugetarea și simțirea românească din Bucovina, iar faima faptelor ei trecu peste stâlpul de piatră dela Țțcani și peste „Măgura calului” dela Dorna, cimentând temeinic legăturile spirituale dacoromânești, cari, la drept vorbind, n’au cunoscut nici odată graniță.

Acestei „societăți” deci i se adresează, în Faur 1868, Simeon Florea Marian, elev de clasa a VI-a liceală cu rugămintea, destul de umilă, de a i se tipări 100 de doine și „un opusor” „Nunțile Românilor țaerani”.

Scrisoarea poartă, în arhiva Societății pentru cultură, data intrării 15 Faur 1868 și N-rul 8/68, având următorul cuprins :

Mult stimat Comitet !

Suptsaemnătul avînd ūae sutae de doine populare mai în-saemnate, culese în Bucovina, dintre carile sînt ūae parte ti-

1) Al. Hurmuzachi. Cuvînt de deschidere din Cartea proceselor verbale dela Soc. p. cultură, Cernăuți.

parite pre'n dioare, dorește ca, aflîndu-se cu cale și bine-voind soțietatea, sae se tipaereascae suma de 100 de doine într'uae brosuricae pe spesele soțietateii și pre'n urmare toate esemplarele tipaerite sae se vîndae spre folosul soțietateii, afarae de 20 de esemplare ce s'ar pute da autoriului.

Asemenea mai are suptsaeemnătul și un opușor, anume : „Nunțile Rumînilor țaceranî”; scris în stil poporal, cuprîndae-tori den'vrûae 8 oraetîuni în versuri, v'ruae doîe în prosae, jocuri, chiuituri, precum și toate obiceiile cite mai sînt la nunți. Acest de'n urmae, aflîndu-se demn de tipariu (de și uae datae a fost tipaerit mai pe scurt în „Familia” N-rii 38, 39, 40 anul II supt titlu de : ūa nuntae la Ilișeșci în Bucovina) și earae-și bine-voind stimata soțietate saū de nu maecar un Prea stimat D. maedulariū al soț. al tipaeri, toate exemplarele tipaerite v'ar fi atuncî în folosul „fundaeciūnei pumnualene”, earae autoriului 15 esempl.

Asceptând un raespuns înbucuraetoriū raemîn al D-Voastre plecat șerb Simeon Fl. Mariean (!!!?) stud. de a VI cl. a. gimn. rum. (!!!?) de'n Suceava, 868.

În ședința Comitetului din 28 Faur 1868 secretarul M. Calinescu dă cetire cererii lui Marian, iar Comitetul pune următoarea rezoluțiune „a se cere mai întîiū opușoarele acestea dela autor înainte de a se puté esprima saū decide despre dorința autorului în privința tipaeririi opurilor menționate”¹⁾.

Nu știm precis ce l-a determinat pe Marian să tărăgăneze timp de aproape un an de zile cu trimiterea operelor amintite. În scrisoarea a doua trimisă Societății pentru cultură Marian își justifică întârzierea motivând că „nu i-a permis timpul”. Bănuim însă că legăturile sale cu editorul I. V. Adrian din Botoșani și pregătirea mănunchiului de „Poesii populare” care apare în acest an (1869), vor fi fost motivul întârzierii²⁾.

Cuprinsul scrisorii e următorul :

1) Cartea proceselor verbale ale Comitetului dela Soc. p. cult. pag. 190.

2) E vorba de cărțulia : *Poesii Poporale din Bucovina Balade Române culese și corese de Simeon Fl. Mariean*. Editor : I. V. Adrian. 1869 *Imprimeria Botosiani* — (Nota redacției).

Stimate Societate !

De mult am voit a Vae trimite opuşoarele mele, despre carile V'am mai amintit ūae datae, însae nu'mi-a permis timpul. Acum eatae cae Vi le împaeartaesesc, dearae în loc de „Doine” m'am decis a Vae trimite „ūae colecţiune de uraeciuni poporale” şi „nunţile ţaeraenesci”.

Aceste două opuşoare le oferesc : unul, ori care, pentru „fundaeciunea Pumnuleanae” şi unul în folosul „Societăţii”.

Mie însae, de'ntr'un opușor, cîte 10 esemplare, alta nemicae, feara numai atunci, cînd se va decide din bunae voie, ca se-mi mai deie şi altaece-va, pe'ntru truda mea.

Ce se atinge de ortografiae, nu-mi luaţi a nume de raeu, pe'ntru cae cea din „nunţile ţaeraenesci” e cu totul falsae, însae aceasta nu-i vina mea, ci dînd-o de prescris altui studente din clasele de jos mi-a prescris opușorul din cap pînae'n picioare cu greșele.

D-Voastrae însae ve-ți potrivi-o cum a fi mai bine ca sae poatae corespunde ortografiei foiî societateîi.

Din parte-mi doresc numai atît, ca opuşoarele sae aibae tot ūae formae şi ūae maerime, (octav mic).

Earae-și de-a voi uă Stimatae Persoanae din membrii Societăţii ca sae facae ūae precuvîntare, pe'ntru însaemnătate datinelor poporului Rumîn, la (nu) „oraţiunile poporale”. Raemîn al D-Voastrae cu cea mai mare supunere plecat șerb Simion G. Fl. Maeriean (!) stud. de a VII cl. la gimn. rumîn Suceava.

Manuscrisele trimise de Marian fură corectate de cătră o comisiune şi aflate vrednice de tipar, dar Societatea primi dela Marian, o altă scrisoare prin care autorul își cerea înapoi manuscrisele pe motiv că „a comis mai multe greșele” şi că ar dori să le „corigeze” şi să le amplifice cu alte „orațiuni” noi, găsite la nunţile țărănești. Iat-o şi această scrisoare :

Stimate Comitet !

După cum mi-aduc aminte, în opuşoarele, ce Vi le-am fost trimis anu, am comis mai multe greșele. Decî mai aflînd mai multe orațiuni de pe la nunţile ţaeraenesci, așî dori acuma sae le

mai coreg și sae le mai adaog odatae de aceia tare Ve poftesc sae mî se trimitae îndaeraept, dupae socotința D-Vóstre. Cu toatae stima Simeon Fl. Marian stud. la gim. rom. Suceava.

(Intrată la 12 Noemvrie 1869).

Comitetul primind această scrisoare hotărăște „a se da scrisoarea D-l I. Sbiera carele a și luat opușoarele acelea spre cercetare și întru una din ședințele viitoare sae raporteze Comitetului”¹⁾. Dupăce I. G. Sbiera a „raportat” Comitetului, acesta hotărăște înapoierea lor spre completare, însoțindu-le de următoarea scrisoare.

No. 36/870 *Caetrae Simion Fl. Marian studinte la gimnaziul din Suceava.*

Manuscrisele D-tale „Nunta țaraeneasca” și „Poesii poporale” trimise Comitetului Societății spre tipaerire, sau corectat deja de o comisiune și s’au aprobat. Comitetul a decis deci ale tipaeri pe spesele Societății conform dorinții D-tale raespicate în scrisoarea din anul 1868. Inainte însae dece s’au putut da aceste manuscrise la tipariu a sosit la Comitet scrisoarea D-tale din Noemvrie 1869, în care ceri a ți se retrimite aceste manuscrise în scopul completaerii lor. Alaeturare : ți se retrimit deci D-tale aceste manuscrise cu observarea cae Comitetul poate sae le tipaereascae și așa cum sînt conform concludului său earae de socoți D-ta cae ar fi mai bine a le completa atunci se pcate casae le înaintezi Comitetului și mai tîrziu completate și acesta va urma și atunci după concludul său. Dela Comitetul Societății. Cernăuți în 20 Marite 1870. Președinte: G. Hurmuzachi, Secretar M. Călinescu.

Cu această scrisoare se termină toată corespondența dintre S. Fl. Marian și Societatea pentru cultură. Manuscrisele n’au mai fost retrimise căci „studintele Marian” trebui să părăsească Suceava, pentru a-și continua studiile ca „privatist” la liceele din Năsăud și Blaj.

Gavril Ionescu

1) *Cartea proceselor verbale*, 268. Proces verbal încheiat în ședința Comitet. din 3/15 Dec. 1869.

INTOARCERE TARZIE

D-nei T. M....

Cum clipocia Siretul cu zumzet de albine,
De-și unduia în valuri clipirile lui line,
Și se pierdea departe — cu ochii cât arunci —
Pe mlădieri de coaste și tăinuiri de lunci...
Părea că'n el vecia își macină secunda
Și-l mestecă cu anii, vrăjitorindu-i unda.

Iar de simțiai cum mersul și-l razimă de mal,
Ți-se părea că râul suspină 'ntr'un canal
Cu glasuri unduite de plâns și șopotiri...

Ci, tu, călcând pe lespezi străvechi de amintiri,
Veniși îngândurată, ca un apus de lună,
Ca să culegi cântarea din valuri, când se'nstrună.
Siretul și răstoarnă poveștile pe prund.

Veniși să scoți desişul clipitelor din fund
Și să sânuți icoana copilăriei tele,
Ca pe-o 'nvechită stampă după străvechi modele.
Dar nu aflași nici vântul din muntele cu brazi
Ce săruta odată copila pe obrazi,
Nici salcia rămasă cu gândul să te-aștepte,
N'o mai aflași plecată cu pletele ei drepte,
Nici cărăruia strâmtă, cu lături înflorite,
Nici prundul, nici izvorul, nici pietrele 'nsorite,...
Nimic, căci peste toate a curs noian de clipe,
Ș'orcât de-adânc nesațul ar vrea să-și infiripe
Lopata deshumării, nimic nu mai întoarce,
Că-s ani de când fuiorul Siretului se toarce.

Sunt ani, decând în urmă lăsași păraginire,
De când ți-ai pus portretul în altă amintire...

Și hei,... de-atunci Siretul, ca un copil cuminte,
Zâmbind cu nepăsare s'o duce tot 'nainte,
Cu soarele în valuri și răsuflări adânci,
Să toarne 'n alte inimi foșnirile din lunci.

Căci, tu, lăsând uitării cântările dintâi
Atât de mult ești alta, acuma, când revii,
Ș'aduci atâtea gânduri cu 'nfiorări străine...

Că se 'negri Siretul uitându-se la tine.
 Și'ncovoiindu-și unda zorită, cu mânie,
 Rostogoli pe prunduri fragila mărturie
 A visului ce par'că mai licărise 'n val.

Iar tu, ca o zăbavă încremenită 'n mal,
 Privind cum nu vrea râul să-ți molcumească jarul,
 Simțiși cu silnicie că se trăsesese zarul,
 Că nici măcar o clipă nu poți să mai rămâi,
 Și te cuprinse-un plânset cu zguduiri târzii...

O pasăre de noapte țipase undeva...
 Prohodul amintirii căzuse'n fața ta !

PAN. M. VIZIRESCU

CTITORIA DELA HORECEA

Din atmosfera îmbâcsită cu praf și cu zăduful asfixiant al căldurilor de vară, Cernăuțeanul așteaptă cu nerăbdare zilele de repaos, când își poate lua refugiul înspre tărâmurile împădurite din împrejurimile orașului.

Cea mai apropiată e păduricea din suburbea Horecea, botezată cu acelaș nume. La depărtare de doi kilometri spre răsărit și miez-de-noapte de orașul Cernăuți și într-o întindere de cam 100 pogoane, pe panta priporă a unui deal, în valea căruia curg apele line ale Prutului.

Copaci bătrâni numai puțini pe aici ; dușmănoasa „prietenie” a omului nu i-a cruțat. În schimb, arborii și arbuștii cresc năvalnic; regiunile grase de zăvoiu le priesc de minune.

Păduricea Horecei e vârstată cu frasini și cu paltini, cari se însoțesc frățeste cu arțarii și cu ulmii, dar și cu tufișurile de alun și de sălcii pletoase, precum nu lipsește aici nici sângerul, pe lemnul căruia citești încă și azi — după o veche legendă — sacrificiile de sânge aduse de paricidul spăsit.

Poiențe ademenitoare, așternute cu iarbă și flori de fânaț te îmbie să poposești. Cărări șerpuitoare te conduc prin tainicele deșisuri cari te fac să uiți, să uiți... Iar cântăreții codrului sunt pare-că și mai îndrăgostiți de aceste fermecătoare liniști; dela cele dintâi

înmuguriri ale primăverii, păduricea și lunca Prutului e luncă... de Mircești... Cântecul de noroc al cucului se îngână până târziu în amurg cu picurii de argint ai privighetorii, și cu haiducescul șuer al mierlelor.

Când apoi soarele înclină spre chindie, când zvonurile adorm obosite, dangătul unui clopot solitar te fură departe, departe...

E clopotul mănăstirii Horecea, ctitoria smeritului între smeriți Arhimandritul Artemon, care cu evlavioasă dare de mână a ridicat-o bogată, înaltă, arătoasă, semn al credinței cei dreptmăritoare, pe la leatul 1760. Situată pe platoul din marginea de sud-est a păduricii, trainica clădire a înfruntat cu bărbăție toate răstřiștile. Ba, în marele războiu de ieri a putut rezista chiar și furiei celor mai crâncene lupte. Imprejmuită de-o grădină cu pomi roditori, având în spate poiene umbroase, iar în vale murmurul liniștit al Prutului, mănăstirea are o foarte pitorească așezare

Tradiția populară, păstrată în norodul horecean, prinde apoi să ne depene povestea trecutelor vremi când — cică, — prea puternica și milostiva împărăteasă a Rosiei, Ecaterina a II-a Alexievna, a trecut prin aceste meleaguri moldovenești. Apropiindu-se de zidurile încă neisprăvite ale mănăstirii, ceru dvorenilor din suita ei relațiuni cu privire la clădirea ce se lucra. Răspunzându-i-se că e vorba de un locaș dumnezeesc pravoslavnic, dânsa, din suflet adânc creștinesc și cu împărătească dare de mână, își offeri obolul pentru aducerea la bun sfârșit a sfintei mănăstiri.

Spusa legendei pare cu atât mai verosimilă, cu cât coincide pe deplin cu desfășurarea evenimentelor noastre istorice din a doua jumătate a veacului al XVIII. Moldovenii, vrând atunci cu orice preț să se desbare de seculara oblăduire a Semilunei — care de mult acu se găsia în declin — își puseră toată nădejdea în sprijinul puternicei împărății de credință creștină ortodoxă. Iar isteța împărăteasă Ecaterina a II-a, împărăteasă cu adevărat iscusită, știu să convingă preoțimea și boierimea Moldovei de acest fapt, prin emisari, travestiți în haine călugărești, meșteri în a sugera mirajul acestei „protecțiuni creștine”, aducătoare de mântuire.

Zidirea, în chip de cruce, pe temeinice temelii, e lucrată în stil bizantin, înzestrată fiind cu mai multe cupole, și producându-ți impresia unui vajnic sujet de arhitectură. Iți dai numai decât seama că evlaviosul ei ctitor și slujitor al lui Christos, care împăcat cu

toate își doarme aici, „la loc de odihnă, la loc cu verdeață”, somnul cel de veacuri, trebuie să fi contribuit mult cu gustul său artistic la realizarea acestei frumoase clădiri. Zidul se arată gros, după modelul vechilor biserici voevodale, cari la vreme de nevoie slujiau drept cetăți de apărare. Zugrăvelile, păstrate în parte până azi, dovedesc același simț pentru frumos, cu care era înzestrat cuviosul ei ctitor. Din pridvorul bisericii treptele în spirală te urcă la etaj, unde, în colțul de miază-noapte, se mai păstrează capela de iarnă.

Biserica dela Horecea, lângă Cernăuți
(După R. F. Kaendl, Geschichte von Czernowitz, 1908, 24)

Iar plinul de râvnă părinte arhimandrit Artemie (Artemon) care ne-a dăruit acest lăcaș de închinare, trebuie să fi fost înzestrat și cu oarecare cultură teologică, și cu o adâncă înțelegere a rosturilor unei adevărate vieți monahale. Numai așa ne explicăm faptul că dânsul a fost un continuator al vechii noastre tradiții culturale mănăstirești: gând realizat prin deschiderea unei școale clericale, pentru care vrednicul arhimandrit a clădit în jurul mănăstirii Horecea încăperile și acareturile necesare.

Mărturiile despre timpul când a funcționat școala precum și despre felul cum a funcționat ea, ne lipsesc cu desăvârșire și-i sigur că această instituție de cultură religioasă nu-și va fi putut îndeplini rosturile prea multă vreme. Printre împrejurările cari bănuim, că i-au prilejuit închiderea, cea mai verosimilă va fi fost căderea acestui colț de Moldovă (la a. 1775) sub oblăduirea austro-ungară, dușmănoasă culturii noastre autohtone.

De mult, de mult, nici o urmă și nici un semn nu ne vorbește de această înjghebare de cultură religioasă din vremuri apuse. O oțerire de groază te cuprinde însă la priveliștea tainiței din fața mănăstirii, construite din beton armat, pentru tunurile austriace ale marelui război de ieri. Ce simbolic contrast acesta : ici „civilizația” modernă austriacă, cu marele meșteșug al războiului; colo moldoveneasca mărturie a unor vremuri patriarhale, înmărmurate de duhul cel blajin al religiozității !...

În afară de serviciul religios, — spune legenda — slujitorii mănăstirii Horecea își mai făcuseră ocupație de predilecție din albinărit. Nici că ne mai putem imagina un mai potrivit loc pentru această îndeletnicire decât a grădiniței Horecii. Chivernisindu-și bine și prisăcăritul, monahii Horeceni își sporiră în așa fel numărul stupilor încât fură nevoiți să-și sape în pădure o peșteră încăpătoare, în care își adăpostiau peste iarnă albinele.

Ba dela o vreme, se duse vestea în lume despre averile ce le adunase mănăstirea. Și atunci, răufăcătorii, cari cunoșteau deamănuntul locurile și tocmelile mănăstirii, se năpustiră într-o noapte cu furie și prăpăd. Li alungară pe bieții monahi, prădară mănăstirea de tot avutul și deteră foc chiliilor călugărești. Hoții își aleseră ca ascunzătoare peștera din pădure și multă vreme băntuiră aceste meleaguri tot hoțind și prădând. Mai apoi locurile fură călcate și de păgânii de Turci. Băgaseră și ei de seamă că se ațin pe aici niște hoțomani, cari se strecoară tainici, pe potecile codrului. Într-o zi căzură de năpraznă drept în ascunzișul peșterii. Și mântuită fu pădurea și țara de această mare pacoste ! Numai căpetenia hoților — spun bătrânii — s'a tăinuît atunci în cea mai adâncă afundătură a peșterii și, ca să-și ispășească păcatul de moarte al jefuirii unui locaş dumnezeiesc, ține mereu strajă deasupra comorilor mănăstirești...

Cu dangăt lin și izvoditor de cucernică pace, clopotul mănăstirii Horecea ne aduce însă aminte că nu tot ce-i comoară strămoșească din zestrea bătrânei noastre Moldove, a putut fi mistuit în fărăfundurile pământului...

Alex. Gh. Morariu

A B O N A M E N T U L !

EPIGRAME

DOI CANDIDAȚI

El — candidat de însurat.

Eu — candidat de doctorat.

— Dezastrele egale ni-s :

eu fui respins, el... fu admis.

UNUI SECRETAR DE FACULTATE

Când de studente-i asaltat,

prompt te servește totdeauna.

Dar de-a rămas numai cu una,

nu bate'n ușa: ...e-ocupat !

COLEGULUI ***

Învățământul, la liceu,

îl păgubirăm : tu și eu :

eu — uneori c'am fost absent,

tu — deseori c'ai fost prezent !

UNUI PROFESOR — TEATRALIST

Cumûlul tău nu-i fală goală :

el pentru noi e comedie,

spectacol pentru cei din școală,

iar pentru tine... tragedie.

George Voevidea

TIBERIU CRUDU

Fiu de preot, născut la 1882. în comuna Tudora, jud. Botoșani. Satul în care a copilărit este unul din cele mai mari și mai frumoase din Moldova de sus, răvărsat pe coastele a trei dealuri cuprinse între poalele unor codri străvechi și zăvoaie înșorite ale Siretului. Școala primară a făcut-o în Tudora, liceul la Botoșani, facultatea de litere la Iași. Numit profesor de istorie la Dorohoi, în urma unei inspecții, a fost recomandat ministrului Haret care, în 1911 l-a trimis să urmeze cursurile de

perfecționare la Paris. După doi ani de audieri la Sorbona și Collège de France, unde-și pregătia doctoratul, a fost chemat în 1913 pentru războiul balcanic, luând parte ca plutonier în regimentul 8 vânători.

În 1914 fu concentrat din nou la reg. 8 vânători cu gradul de sublocotenent până în 1916, când intră în războiul pentru întregirea neamului la 14 August, servind tot timpul numai pe front; la început ca comandant de companie și apoi ca aghiotant de regiment, obținând două grade : locotenent și căpitan.

Eliberat în 1918, capătă „Crucea Comemorativă” a războiului 1916—1918 cu cinci barete: „*Ardeal, Carpați, Oituz, Mărașești, Tg. Ocna*”. Mijloacele nu-i mai permit să se întoarcă la Paris pentru a-și termina lucrările.

Iubitor sincer al păturii de jos, primește cu entuziasm din partea ministrului Simion Mehedinți să conducă o școală pregătitoare pe care S. Mehedinți o înființează chiar în satul lui natal. După un an, în 1919, școala îi este transformată în școală normală și mutată în orașul Botoșani unde și azi Tiberiu Crudu se află ca director.

Păstrând mereu contactul cu țăranii, le cunoaște perfect viața și graiul. În dorința ca și alții să cunoască această viață a început să o descrie având la dispoziție vocabularul lui Ion Creangă și un stil ales, plin de vigoare, umor și duioșie.

Încă de pe când era student și-a publicat în Arhiva de la Iași primele nuvele : *Din sat de la noi* și *Măriuca Mandiței*. A scris apoi la *Neamul românesc literar și politic* unde, în scurtă vreme, s'a făcut cunoscut prin forma frumoasă a articolelor sale îndrăznețe și originale. A colaborat sporadic la *Sămănătorul*, *Drum Drept*, *Ramuri*, *Luceafărul*, *Junimea Literară*, *Junimea Moldovei de Nord*, *Făt-Frumos* (din Suceava), conducând singur două reviste: *Revista Moldovei* și, de dată recentă, *Indemnul vremii*.

T. Crudu a publicat și câteva volume : *De pe la noi ce-a fost odată*, *Lunatecii*, *Vâltorile vieții*, *Șapte ani din viața unei Școli normale*. Are gata de tipar: un volum de nuvele din războiu, un volum de schițe, o legendă a Săhăstriei Sihlei (jud. Neamț), trei piese de teatru, etc.

Păcat că acest meșter iscusit al graiului moldovenesc, care aduce cu Ion Creangă și Mihai Sadoveanu, își pierde roștul cu direcția unei școli normale care nu-i dă nici măcar puțința de a-și publica lucrările ! Păcat pentru el, și păcat pentru literatura românească în care de mult ar fi meritat să i se pomenească numele. Dacă „critica” protagonistă nu i-ar fi stat împotriva cu o indiferență pe cât de semnificativă, pe atât de nedreaptă !...

L. Botuș

EPAMINONDA BUCEVSCHI DESPRE BISERICA DIN ARBORE

I

Și iată o nouă dovadă că prietenul lui Eminescu și pictorul Bucovinei Epaminonda Bucevschi a fost — cum documenta deunăzi (în „Făt-Frumos” 1931)

Biserica din Arbore, zidită la 1502 de Luca Arbore, părcălabul Sucevii

d-l Leca Monariu — un pasionat și serios valorificator al minunatei noastre picturi bisericești; dovada : Acest raport oficial (din 1887) al lui Bucevschi asu-

pra picturii dela ctitoria lui Luca Arbore, adresat Consistoriului Mitropoliei dela Cernăuți. El scot dintr'un întreg maldăr de documente Bucevschene (scri-sori dela și către Bucevski), cari toate-toate trebuie date în vileag.

Mentinem (pentru a facilita și identificarea altor similare documente) exact grafia originalului, care nu-i decât o ciornă neiscălită de Bucevski. Ciorna e. fără nici o îndoială, scrisă de Bucevski, vădind trăsăturile lui și o ortografie cam ardeleană, căci B. și-a făcut liceul în Ardeal.

C. Gh.

II

Înalt prea venerabil consistoriu metropolitan,

În urma învătări(i) înalt venerabilul(ui) Consistoriu dto 10/12 August 1887 Nr. 3660 de a cerceta biserica parohială din Arbore și a raporta despre picturile al fresco ce se afla acolo precum și despre posibilitatea unei restaurări potrivite, am fost la fața locului și am aflat următoarele :

Biserica au fost odinoară zugravita pre din launtru și pre din afara în felul de pictura numit al fresco, partea de'n afară au patimit forte mult atet de ploie în decursul timpului cat și prin vandalismul nestauratorilor diferiți a acestei biserici (afară) sa conservat numai pe un parete de'n partea de apus și unele fragmente pe perețele miazăziual. Pe din launtru bisericii sau conservat pictura aceasta mai bine și sunt astadi încă totți pareti(i), afara de unele parti puțin batatoare la ochi acoperiti cu tablouri în al fresco. Pictura aceasta astazi puțin se mai cunoste, căci zace sub o patura de bulbere centenare înue-grita de fumul luminelor, dar incercările facute a aratat însă că murdaria a-cesta se pote departa și e sigur ca sar presenta tablourile aceste încă forte bine. Biserica are tot dreptul de a cere ca sa fie tinuta curat. Paneti(i) acesti murdari stau în contrast cu lucrurile frumoșiele care le au jertfit poporen(i) den Arbore și ar trebui să fie curatiti, ear locurile unde a cazut tencuiala, reparati și zugraviti de nou ca sa produca un aspect placut și potrivit, dar lucrul acesta nu se poate încredința ori si cui, se cere dela un restaurator cu-nostinti multe care nu le poate poșide ori si cine, ear pictura aceasta e prea preciosa ca se se pota da ca object de încercare fie carui zugrav de rind care fara cunostinti fara pietate pentru un monument atet de pretios cu restau-rarea sa ar ruina tot și deplin, dupre cum ne arata probele de restaurare care se afla în pronaosul bisericii din Arbore. Ca se se prourmeze în modul acesta de restaurare ar fi un vandalism care nici presentele nici viitorul nu ne l'ar pute erta, mai bine se remana picturile aceste vechi sub patura scutiitoare de murdarie caci încă si asia se presinta maretie decat sa iasa la lumina în un mod care vatama tot simțul estetic a omului și care nici odata nu e în stare de a produce simțiul cuvenit unei biserici. Biserica den Arbore are lipsa de restaurare — dar si de un restauratori apt.

(Epaminonda Bucevski)

UN PREA PUȚIN CUNOSCUȚ PORTRET AL LUI C. PORUMBESCU ȘI ALTE CELE...

Intr'o neuitată zi de Mai a anului 1900, prietenul Dr. Valeriu Branisce din Brașov, mă surprindea cu următoarea, atât de prețioasă scrisoare ¹⁾, pe care o dau publicității :

Brașov 16/V n. 900.
str. Prundului 11

IUBITE D-LE PROFESOR,

Din întâmplare am dat astăzi la o rudă a defunctului nostru pictor Mihail Popp, fost coleg și prietin ²⁾ a[1] lui Ciprian Porumbescu de un tablou în color, cu portretul bine succes al lui Ciprian P. Mărimea e cam 70 ctm. înălțime și 50 ctm. lățime (n'am măsurat, ci apreciez).

Tabloul e de vânzare, ruda din cestiune cere 20 fl. pentru tablou, cred însă că în bani gata îl dă și cu 15 fl. plus port postal.

Știind că D-Ta ești un admirator al lui Porumbescu, îți atrag atențiunea asupra acestui tablou-portret, care are valoare dublă, fiind de-oparte lucrarea originală a unui bun pictor al nostru, de altă parte reprezentând pe Ciprian, pictat de un prietin după natură.

Prețul — bine înțeles — este minimal.

La caz deci, că reflectezi la tablou te previu să grăbești, căci prea ușor poate trece tabloul în altă mână, care apoi îl va vinde pipărat.

Te rog primește asigurarea distinsei mele stime și considerațiuni.

Dr. VALERIU BRANISCE

1) Originalul îl încredințez d-lui prof. Leca Morariu pentru Muzeul Porumbescu.

2) Muzeul Porumbescu (Suceava) păstrează și-un splendid portret al Bertei Gorgon (fatăla iubire a lui C. Porumbescu), datorit aceluiaș prea puțin cunoscut Mihai Pop. — Nota Redacției.

Am înțeles imediat — eram pe atunci pare-mi-se vicepreședintele „Armoniei” — că portretul lui Ciprian Porumbescu este de-o valoare neprețuită pentru neamul românesc îndeobște și pentru soc. „Armonia” îndeosebi, și am cumpărat foarte-bine-reușitul portret, dispunând să fie așezat la loc de frunte în localul soc. „Armonia” (Cernăuți) ¹⁾.

M. Popp. — *Ciprian Porumbescu.*

Mi se pare că prețul portretului s'a urcat în mod neînsemnat. Și, pentru ca Ciprian, să nu rămâie singur în părete, l-am pus — cât îmi aduc aminte — între fotografiile lui Mușicescu și Isidor Vorobchievici, căruia i-am predat în chiar locuința sa din strada, azi „11 Noiembrie” (Cernăuți), diploma

1) Unde se află și astăzi (1932). — Nota redacției.

de membru onorific al „Armoniei”, — fiind de față, — dacă nu greșesc — și neobositul nostru cântăreț, mult-apreciatul tenor Ștefan Scalat sau vărul său avocatul Dr. Modest Scalat. Și — ca să nu dăm tot uitării — țin să relev, că Isidor Vorobichievici ne-a răspuns emoționat, cu lacrimi în ochi, la vorbele ce i le-a-m adresat eu ca reprezentant al „Armoniei”, cam următoarele cuvinte :

STIMAȚILOR ȘI IUBIȚILOR DOMNI,

Sunt adânc mișcat de gestul „Armoniei” de a-mi decerne și mie diploma de membru onorific.

Exprim „Armoniei” cea mai adânc-simțită a mea mulțumită pentru cinstea și bucuria, ce mi-a făcut-o.

Repezindu-mă cu gândul în neîntrecutele grădini dela Șiras, am văzut, că acolo se află între cele mai frumoase flori de trandafiri, fiecare cu numele său, și numele unor poeți ca Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu și alții. Am numai puține zile de trăit, dar, Vă asigur, cântecul meu de lebadă îl voi compune alegându-mi textul din operele unuia dintre poeții națiunii române.

Trăiască Armonia și bravii ei conducători !

Scena aceasta cu Isidor Vorobchevici îmi va rămânea neuitată și-mi rămâne răsplată pentru munca mea desinteresată, depusă la soc. „Armonia”, unde, mai apoi, ajunsei, a fi victima unor meschini politicieni, mari la patimi, mici la fapte, cari au reușit să ațâțe împotriva-mi câțiva bieți studenți...

Și'ntr'o — iarăși neuitată... — adunare generală a *Armoniei*, condusă de mine, mi-a fost dat să gust amara recunoștință a ingratitudinii... Am plecat cu fruntea ridicată, căci conștiința mi-a fost și este curată.

Leonida Bodnărescu

PRELUDIU

*Fulgi de zăpadă v'așterneți ușor,
Se bucură unii, dar sufăr prea mulți.
E atâta tristețe și gânduri ce mor
Și câtă durere, când vrei să ascuți.*

*Zădarnic azi plebea se 'nchină,
Altarele-s triste și ele.
Sunt demonii îngeri din tină,
Sau rugile noastre-s prea grele ?*

*Și'n negura vremii se cern
Puzderii de vise... departe
Icoana Celui etern
Rămâne o poză pe carte.*

*In noaptea cea sfântă se-aude un cor,
Ușor fulguese, din ceruri, de sus,
Aceaș poveste, acelaș decor,
Dar poate că vine din nou un Isus.*

Alexandru Bibescu

S. FL. MARIAN CĂTRĂ GH. BOGDAN-DUICĂ *)

IUBITE AMICE !

Cred că-ți este prea bine cunoscut cumcă eu mi-am propus să public într-o broșură separată toate *Poesiile populare despre Avram Iancu*, câte le voiu putea aduna până la 1 Ianuar 1896.

Până acuma mi-a succes a aduna aproape la 50 de exemplare, iară după sărbătorile Crăciunului sper că voiu mai căpăta încă vr'o câteva dela niște învățători din părțile Munților apuseni, cari mi-au promis că pe-atunci mi-or trimite și ei câte ceva.

Însă fiindcă mulți Români nu știu cine a fost Avram Iancu, deaceea ași voi să scriu, ca *introducere* la poeziile din cestune, ceva și despre viața lui Iancu.

Spre scopul acesta însă am neapărată trebuință de isvcare autentice, căci fără de acestea nu sunt în stare a compune ceva de Doamne-ajută.

*) Continuăm seria de scrisori *Bucovineni cătră Bogdan-Duică* (vezi „Făt-frumos” 1930, 169) cu această scrisoare a lui S. Fl. Marian, actualizându-i ortografia, dar menținându-i particularitățile fonetice (*esemplare, introducere, cestune, sepăraf*).

Am cetit că G. Bariț a publicat un articol despre „Avram Iancu” în No. 21 și 22 an. 1872 din „*Transilvania*”, foaia societății Transilvania.

M'am adresat la mai mulți inși dela noi. doară pot căpăta N-rele acestea, dar durere că în toată Bucovina nu am putut-o căpăta.

Acuma mă adresez către D-ta rugându-Vă ca să faceți ce veți face, să scocioriți de unde veți putea N-rele acestea și să mi le trimiți cât mai de grabă, ca să pot scrie în decursul sărbătorilor ce vin și introducerea, despre care Ți-am amintit, și apoi să dau prin Ianuar 1896 manuscriptul la tipar.

În caz că nu afli exemplarele separat, împrumută de unde-va întreg anul 1872 și mi-l trimite, și eu, cum voi sfârși introducerea de compus, ți l-oiu întoarce cu mare mulțămintă înapoi.

Drept despăgubire pentru alergătura D-tale și pentru trimiterea celor 2 esempl., respective întreg anul 1872 din „*Transilvania*”, îți promit că în scurt timp, și anume îndată ce mi-or sosi *tradițiile pop.* din București, cari sunt deja gata tipărite, să-ți trimit un exemplar.

Sperând că-mi vei auzi rugămintea și nu mă vei lăsa să public Poesiile din cestiune fără introducere, mă subsemn al D-t-ale sincer amic

S. FL. MARIAN

S. 17/12 95.

P. S. Scrie-mi adresa cum se cade, ca cărțile ce voiesc a ți le trimite, să nu cadă în alte mâni și să se piardă.

S'A PUS SUB PRESĂ

BULETINUL

MIRAI EMINESCU

ANUL III

1932

FASCIC. 9

REDACTAT CU CONCURSUL LUI GH. BOGDAN-DUICĂ

de

LECA MORARIU

RECENZII

Liviu Marian, ALECSANDRU HASDEU și ACADEMIA ROMANĂ. București 1932 (44 pag. și 7 planșe) Pr. 60 lei. — În memoriile secțiunii literare ale „Academiei Române” (seria III, tomul VI, mem. I, 1932) cunoscutul scriitor d-l Liviu Marian, directorul liceului „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Chișinău, care ne-a dat și până acum câteva monografii asupra marelui istoric, filolog și poet basarabean, publică 24 documente, după dosarul secret Nr. 41 din 1867 al guvernatorului Basarabiei, privitoare la Hasdeu tatăl, Alexandru. Documentele, între care și 11 scrisori ale lui A. H., privesc chestiunea numirii acestuia și a tânărului patriot basarabean Ștefan Gonata, ca membrii ai „Societății literare române” din București și corespondența urmată între autoritățile rusești (ispravnicul de Hotin, guvernatorul Basarabiei, guvernatorul general din Odessa și consulul rusesc din București) asupra eliberării unui pașaport de plecare în străinătate pentru Al. Hasdeu, terminând cu refuzul de a i se da pașaportul, în urma căruia învățatul naționalist basarabean se vede silit să renunțe cu durere la cinstea de a face parte din savanta societate, unde era să aibă un rost foarte important. Sunt pagini de interes palpitant, ilustrând atmosfera de suspiciune ce plana asupra societății și asupra familiei Hasdeu. Astfel, guvernatorul Basarabiei relevă „duplicitatea” lui Al. H. când se consideră „ca Rus în sens politic și ca Român curat, în sens istoric”.

— „Societatea literară” e denunțată ca urmărind în ascuns scopuri politice ale național-radicalilor („roșilor”) de sub șefia lui Ion Brătianu. — O notă care ne interesează mai de aproape este aceasta: „A. Hasdeu corespundea cu fiul său Bogdan din București prin poșta austriacă peste punctul vamal Noua-Suliță dela granița bucovineană, aceasta probabil pentru a se putea susține cenzurii politice ruse... Al. H. avea la Cernăuți un librar cunoscut, pe Heinrich Pardini, care îi trimetea cărți românești. Se poate ca și acesta să-i fi

înlesnit corespondența. Tot la Cernăuți trăia prietenul lui A. H., profesorul Aron Pumnul".

Documentele sunt precedate de un studiu rezumativ, iar la sfârșit ni se dă o splendidă reproducere fotografică a portretului în ulei al lui Al. H. din colecția Academiei Române... și 6 facsimile din documentele reproduse.

E o contribuție din cele mai importante la capitolul Hasdeu, a cărui monografie definitivă tot d-l Marian se pregătește să ne-o dea.

V. M.

Liviu Marian, DELA HASDEU CETIRE. — O prețioasă antologie de maxime și cugetări, în versuri și în proză, ale marelui patriot și cugetător basarabean. Mica broșură nu costă decât 5 lei.

V. M.

ANUARUL „ARMONIEI” SEMICENTENARE (1881 — 1931). Cernăuți 1931. — Să nu pierdem prilejul de a spune câteva *cuvinte potrivite* în preajma frumosului Anuar al „Armoniei” din 1931! Firește anuarul în chestiune e înainte de toate izvor de documentare pentru istoricul uneia din cele mai vechi și mai... neîntinate instituții culturale din Bucovina. E înregistrată aici nu numai activitatea prodigios de bogată din jubiliarul an armonist 1931 (cele 15 faimoase Academii, reprezentarea operetei „Moș Ciocârlan”, marele Concurs de coruri populare etc. etc. etc.), ci și multă altă informație privitoare la povestea mândrei noastre Armonii.

Dar acest bilanț public asupra activității armoniste mai e și-un prinos de recunoștință față de toți cei ce-au ostenit în semnul „Armoniei”, și-un dulos prinos de pioasă aducere aminte închinat neuitajilor înaltemergători ai „Armoniei” adormiți întru Domnul. Să nu uităm că cea din urmă faptă a semicentenarei „Armonii” a fost Marele Parastas oficiat întru pomenirea tuturor membrilor ei defuncți din anii 1881 — 1931. Numele acestor gregari ai faptei culturale românești e păstrat cu sfințenie în paginile de atâta cuviință românească și creștinească de cari vorbim. Ba nici data precisă a săvârșirii lor din viață nu lipsește! Un foarte vrednic chip de a cultiva memoria celor binemeritați pentru partea mai durabilă din tot ce-i biata noastră viață pământească...

Și când te mai gândești din ce modeste mijloace materiale s'a înfăptuit acest neobișnuit jubileu Armonist!... Dar faptul acesta e prea caracteristic decât să nu fie semnalat textual. Iată-l deci: „Chestiunea bugetului odată atinsă, tre-bue relevat iarăși faptul că, cu toate demersurile făcute la cele mai înalte foruri în drept (bucureștene!...), Armonia în anul jubileului ei semicentenar, a beneficiat *numai* de următoarele ofrande venite din partea *generozității bucovinene*”... Vă să zică iarăși *numai* generozitatea acelei intense culturalități buco-

vinene de cari Bucovina trebuie să fie geloasă și pe care niciun ministru regionalistofag nu i-o poate desființa! Acel nobil duh de ctitorire culturală care i-a dăruit Bucovinei instituții culturale de-o vechime cum nu le prea are huzurul României libere de ieri...

Gurile rele — o știm — mai pretind apoi că „Armonia” noastră a rămas izolată de blagosloveniile „înalțelor” instituții culturalicești dela București (cari de obicei își zic „fundafii”) pentru motivul că nu s'a prea grăbit să facă anu-nite temențele... E în atitudinea acestei „Armonii” o cavaleriească demnitate moldovenească. Semnificative sunt d. p. aceste cuvinte festive ținute în fruntea anuarului ei: „Întrupare a vrednicei odrăslite din chinuită viață eroică și întrupare a necurmătei năzuințe către faptă — cum i s'a zis... — soc. Armonia, *renunțând la orice fast ieftin*, și-a încununat cei 50 ani de viață într'o neîntreruptă înghirlandare de realizări culturale-artistice. A fost deci o *ferm-hotărită* intenție aceea care *ocolind obișnuitele forme tradiționale*, și-a înscris în program din capul locului un *jubileu al faptelor...*”

Pentru un altar de așa lamură sufletească cum e această „Armonie” bucovineană, să nu pregetăm de a reedita acum chemarea cu care „Armonia” își încheie anuarul: „Armonia, rod istoric al unui vitreg trecut de suferință, dar și de eroică autodefensiune națională; Armonia, mărturie a intensivei culturalități bucovinene; Armonia, faptă românească obârșită din izvorul de veșnică apă-vie al generoasei Inițiative particulare; Armonia, viață a sufletului românesc artistic și cultural; Armonia vă cheamă sub steagurile ei!...”

AL. STEJARU

Christea Geagea, ELEMENTUL GREC ÎN DIALECTUL AROMÂN. Cernăuți 1931. — Una dintre acele lucrări filologice cari înspăimântă prin migală și strădania cu care s'au alcătuit; deci: o culegere de material cum numai purificarea filologiei clasice ne-a știut-o obârși. D-l Geagea se vedește astfel un vrednic ucenic al școalei filologice de veche muncă riguroasă. Distingându-se prin această dovadă de neobișnuită hărnicie, lucrarea suferă prin faptul că autorul s'a prea izolat în domeniul balcanic al materialului studiat. Analogiile pe cari le crede reflexe grecești, pot fi urmărite, în mult mai largi domenii linguistice. D. p.: Evoluția *au, eu > av, ev* (pag. 42) are loc și în istroromână (*avdu, preftu*), fiind aice chiar mai productivă decât în aromână, și înfățișându-se chiar și la finea cuvintelor: *mev* (=meu), *davu* (=dau); — Superlativul exprimat prin repetarea adjectivului (43)..., care idiom omenesc nu l-o fi cunoscând?; — Pluscvmperfectul cu schema *aveam* sau *eram* + participiu (47) ni-l atestată și pentru dacoromână. „că Domnul Dumnezeu încă nu era ploata pre pământu” Leca Morariu, *Morfologia verbului predicativ român* I 1924, 16; „împrejurații care aveau călcat locu acesta, au mărturisit că...” idem, ibidem 17; — Condiționalul exprimat prin *si* (=dacă, de) + imperfect (17); „de știam că nu vii, porneam singur”; și chiar:

„si j'étais roi" etc.; — *Năpoi* are și accepțiunea *iarăși*, ca'n istroromână cf. Leca Morariu, *De-ale Ciribirilor* I 1929, 78 Nota 47; — *Trec* are și accepțiunea *trăiesc*, *văcuiesc*, ca'n istroromână: „Na mesto de osăn sto *p'erde*, dobândit-ari petnaist sto fiurini. Trecut-am bire" Leca Morariu, *Lu frați noștri* 1928, 99; — Locuția *l'au pri gușe* își are un pendant foarte curent la Cronicarii noștri; d. p. la Neculce (ed. Kogălniceanu II 1872): „deci cine trecea, totu îi lua de grumazi și-i vorbeau" 238; „încungiurându-i, i-au luat pre toți de grumazi" 292 etc. Dar mărunte rectificări de felul acestora, nu pot desființa înalta valoare a acestei sinoptice și munificente etalări de material.

CONST. I. POPESCU

László Göbl. A MAGYAR SZÓTÁRIRODALOM HATÁSA AZ OLÁHRA, Budapest 1932. — D-l Vladislav Göbl, elev din școala meritucului Carlo Tagliavini, tratând despre influența lexicografiei ungurești asupra celei românești, vorbește (cu noi precizări) despre: Dicționarul latin-român al lui Todor Corbea (1691—1703), Lexiconul Marsilian (studiat și de C. Tagliavini), Dicționarul quadri-linguistic (manuscris) al lui Samuil Micu (1801—1806) și Dicționarul român-latin-unguresc al Episcopului Ioan Bobb (1822—1823).

L. M.

Satul istroromân Jaiän

MULTE ȘI MĂRUNTE

IARĂȘI BARBA LUI ȘTEFAN CEL MARE! — Nu fără uimire citesc în „Junimea literară” 1931, 116, părerea că discuția în legătură cu barba lui Ștefan cel Mare ar fi fost inutilă, pe motiv că Voevozii purtau totdeauna barbă, deci: o discuție „um des Kaisers Bart”. — Lucrul nu e tocmai așa! Căci discuția provocată de meritucsul Epaminoda Bucevschi urmăriă nu întrebarea ori de Ștefan avea barbă sau nu, ci ori de autentic e portretul lui Ștefan dela Putna, Voroneț etc., care îl arată fără barbă, sau ori de autentic e cutare portret care-l înfățișează cu smerită față de sfânt și cu barba în furculiță. Discuția n'a fost deci atât de „inutilă”!

G.

ELEVII PRIMEI CLASE ROMÂNEȘTI A LICEULUI DIN SUCEAVA. — În articolul nostru din „Făt-frumos” 1931 pentru aniversarea a 50-a a înființării claselor paralele românești la liceul din Suceava, s'a strecurat o greșeală, a cărei rectificare ni s'a cerut de către unii dintre aceia cari nu înțeleg să-și vadă știrbit *prestigiul* lor de a fi fost ei elevii primei clase întâia românești, la 1881. Rămâne deci stabilit că pionierii aceștia sunt următorii: Cilievici Vasile, Bodnărescu Ștefan, Georgian Dimitrie, Balan Teodor, Lucian George, Pohoacă Ion, Zaharescu Dionisie, Hozokar Ioan, Dimitrovici Mihail, Dașchevici Arcadie, Iliuț Emilian, Gaffenco George, Isopescul Ion, Buga Alexandru, Mi-huță George, Pridie George, Bujorean George, Sârbul George, Reuț Romulus. Vlad Dorimedont, Șandru Ioan, Georgian Cornel, Nicoară Nicolai, Beuca Vasile, Lucean Gavril, Botezat Haralampie, Munteanu Ion, Al-Ruscei Ion, Jescul Constantin, Georgian Titus. Iar lista care în acel articol figurează pentru clasa I-a din anul școlar 1881/2, în realitate e a clasei I-a din 1882/3.

„ORFANUL DIN DORNA” de C. PORUMBESCU? — Pe la 1896—98 juca în Suceava trupa de operetă Bobescu, care la 1893 uimise Cernăuțul cosmopolit cu „Voevodul Țiganilor”, „Vânătorul de paseri”, etc... În repertoriu se rătăcise și câte-o operetă românească, între acestea „Orfanul din Dorna”.

despre care Bobescu — tatăl ne asigură că o avea dela însuși autorul — Ciprian Porumbescu al nostru. Eram dispuși a crede că nu e decât un mod de a se insinua, de a capta simpatiile bucovinene — totuși nu puteam să nu remarcăm factura porumbesciană a muzicei. Așteptăm lămurirea, pe care trebuie să ne-o dea, înainte de toți, *familia*.

V. M.

PENTRU ANIMPODIST DAȘCHEVICI. — Primim (cu plăcere) următoarele „precizări pentru reabilitarea celui ce, în toată aparența sa ipercircumspecție și ultramodestie, a fost totuși bunul Român A. Dașchevici, care doară ne-a vorbit despre *Impăratul Traian* și ne-a povestit câte ceva *Din trecutul Sucevii*: „Episodul relatat de Păr. Mihuță despre prof. Dașchevici (v. „Făt-Frumos” 1931, 308) ar putea fi interpretat în defovarul lui Dașchevici, într-un defavor pe care Dașchevici nu l-a meritat! Dașchevici a fost un vrednic colaborator al lui Ștefureac, Marian, Cosovici, Bumbac, Matei Lupu; deci Român fervent. Tiu minte: Un elev Neamț, obrăznicuț de felul lui, îi puse odată lui Dașchevici întrebarea, că cine-i mai mare Goethe sau Eminescu. Vădit atins în orgoliul său național, Dașchevici îi reteză scurt vorba: „Goethe e mort, iar Eminescu mai e în viață!”.

FOLCLORISTUL MARIAN. — Reținem din articolul *O carte necunoscută de-a lui Simeon Fl. Marian*, semnat de d-l Gavril Ionescu în plăpânda nouă revistă bucovineană „Țara fagilor” An. I (1931 — 1932) 60, următoarea notă justă: „Pe când Alecsandri și ceilalți folcloriști contemporani cu el — în special At. Marinescu — urmăreau substrate mitologice și naționale în domeniul folclorului, Simion Fl. Marian era pe drumul cel drept, culegând materialul de dragul materialului, fără idei preconcepute. Importanța deosebită constă în faptul că baladele sale... sunt însoțite de notițe, în cari se specifică cu exactitate excesivă pentru prima oară *data* și *omul* dela care le-a cules”.

GLOSSA LUI EMINESCU (IMPOTRIVA LUI TUDOR WEINBAUM-VIANU). — Reținem din articolul *Pe marginea „Glossei” lui Eminescu* semnat de C. V. Gerota în „Convorbiri literare” 1932, 226—227 concluzia: „Nu este în *Glossa* filozofie budistă cum am cetit în unele manuale școlare, căci lipsește ideea *Nirvanei*; nu este nici de origină creștină această abnegație, căci lipsește umilința creștină, ci este stoicismul curat. Însă această filozofie stoică a cunoscut-o nu dela filozoful Zeller, cum susține d-l Vianu, ci deadreptul dela Schopenhauer, care interpretează *sui generis* pe stoici și care era, cel puțin dogmatic, maestrul lui Eminescu”.

L. M.

Sporiți colecțiile Muzeului Porumbescu!

C R O N I C Ă

INTRU CINSTIREA MEMORIEI LUI S. FL. MARIAN. — Duminică, în 24 Aprilie 1932, împlinindu-se un *sfert de veac dela moartea folkloristului și academicianului S. Fl. Marian*, comisia interimară a orașului Suceava în frunte cu D-l E. Varzariu, a inițiat o frumoasă serbare comemorativă. S'a săvârșit întâiu un parastas la biserica sf. Nicolae, celebrând pâr. paroh M. Sârbu asistat de cooperatorul pâr. Flaișer. A urmat apoi solemnitatea desvelirii plăcii comemorative, pusă la casa sărbătoritului având inscripția următoare: „In această casă „câștigată cu condeiu” a trăit și a lucrat academicianul Simion Florea Marian, care a adunat comorile înțelepciunii și simțirii poporului românesc”. A vorbit președintele comisiei interimare, d-l E. Varzariu, schițând viața răposatului și d-l prof. univ. Victor Morariu, insistând mai de aproape asupra operei lui și arătând datoria familiei și a Academiei privitoare la publicarea operelor inedite, indeosebi a monumentalei opere „*Botanica poporului român*”—și datoria publicului de a ceti și a răspândi scrierile lui. În afară de membrii familiei, între cari și d-nul Liviu Marian, directorul liceului „B. P. Hașdeu” din Chișinău, cu doamna, a luat parte o asistență numeroasă; s'au remarcat totuși

unele absențe, datorite însă mai ales faptului că inițiatorii comemorării nu s'au gândit să înștiințeze publicul și pe calea presei, încât afișele, puse de primărie cu o zi înainte (!!!), n'au putut să aducă decât nici un reprezentant al „Academiei Române”, nici un delegat oficial al Universității din Cernăuți etc....

V. M.

INAUGURAREA CASEI NAȚIONALE DIN SUCEAVA. — În sfârșit, Suceava s'a învrednicit să serbeze acest mare eveniment, la 8 Mai a. c. de Duminica Tomei. Stăruința și iscusința președintelui societății, Dr. Eusebie Popovici, a reușit să ducă la capăt asemenea operă chiar în această vreme de cumplită criză. Dacă ar fi numai atât, și e un merit din cele mai mari; dar e cu mult mai mult: noua aripă a casei e de toată frumuseța: o mare sală festivă, pentru audiții muzicale, conferințe, serate etc.; saloane luminoase, puse la dispoziția societăților culturale, din care până acum, în afară de „Biblioteca Centrală” au găsit aci un vrednic adăpost: „Muzeul orașului Suceava” și „Muzeul Porumbescu”, „Casinoul funcționarilor români”, Școala Română și însoțirea orășenilor români.

Serbarea inaugurării s'a desfășurat cu tot fastul cuvenit: sfințirea casei a săvârșit-o însuși I. P. Sa *Mitropolitul Neotarie*, asistat de pâr. paroh Mihail Sârbru și pâr. diacon Sotnițchi.

Intr'o avântată cuvântare, Mitropolitul și-a arătat mulțumirea sufletească de a putea prezida asemenea serbare în acea Suceavă de care il leagă atâtea scumpe amintiri și-a adus omagii vrednicului președinte, Dr. E. Popovici, care a luat apoi cuvântul pentru a face un istoric al societății, începând cu înființarea ei la 1908, relevând îndeosebi editarea acei splendid album istoric al Sucevei, prin desfacerea cărui s'au putut realiza fondurile pentru începerea clădirii. Subliniază îndeosebi munca și devotamentul depus cu prilejul acesta de pâr. paroh Mihail Sârbru. Insistă apoi asupra enormelor dificultăți ce se opuneau terminării operei îndeosebi în cei 5 ani din urmă, astăzi însă, în Duminica Tomei. — simbolică coincidență — „și cei mai necredincioși trebuie să se pocăiască”... Și, a încheiat șirul voroavelor d-l insp. gen. administrativ Florescu, accentuând — cu drept cuvânt — că dacă e să credem în profunda alegorie a poeziei noastre populare, atunci această *Casă Națională*, începută cu suflet românesc în vreme de răstribite și robie, e temeinic și trainic zidită, fiindcă și'n temelie ei — ca n' po-vestea Meșterului Manole — e suflet viu zidit: sufletul cel viu al credinței în izbândirea neamului românesc!...

Viitorul trebuie să ne arate îndeosebi că noua Casă a românismului sucevean își are bine asigurată temelie financiară.

M. A. TEIU

O MONETĂ NOUĂ DELA ȘTEFAN TOMȘA. — Apreciatul cercetător al trecutului Sucevei, d-l prof. Dr. Rudolf Gassauer (Suceava), numismat specialist, participând, în 24 Aprilie a. c., la o ședință a Societății numismatice ro-

mâne (Arhivele Statului, București), a făcut o desăvârșit convingătoare comunicare despre o nouă monedă din vremea lui Ștefan Tomșa, bătută la Suceava în 1564. La propunerea d-lui dir. C. Moisil, d-l Gassauer și-a cucerit binemeritata distincție de Membru activ al Societății numismatice române.

VIABILITATEA LUI C. PORUMBESCU. — „Răsplătirile” amarei mucedinicii care a fost chinuită și atât de scurta viață a lui Ciprian Porumbescu, se înșirue tot mai multe. — Brașovul care (la 11 Martie 1882) s'a învrednicit a trăi premiera operetei *Crai-Nou*, n'a uitat să comemoreze deunăzi (la 31 Martie 1932), prin secțiunea („despărțământul”!!!¹) „Astra”, împlinirea a 50 ani dela premiera *Crai-Noului*. Faptă săvârșită cu truda d-lui prof. I. Brânzeu, dirijorul Corului dela biserica Sf. Nicolai, Brașov, și cu cea a d-lui C. Bobescu, directorul Conservatorului „Astra”-Brașov. — Iar distinsul profesor dela Academia de muzică Cluj, d-l Romulus Cionca (fratele pianistei Aurelia Cionca) ne surprinde chiar cu publicarea unei piese inedite a lui C. Porumbescu: *Reverie* (în Sibemol-Major) pentru vioară și pian, apărută în buna execuție tehnică a firmei *Lito, Schildkraut, Cluj*. „Manuscrisul, acestei compoziții pline de farmec, compusă în a. 1880, publicată acum pentru prima dată, se află în posesia mea” — ne informează d-l Cionca; și cum tot d-sa ne-a dat și-o ediție a *Baladei* lui Porumbescu, sperăm că, în pofida unui anumit snobism, violonistul R. Cionca va fi cel ce va șterge praful uitării și de pe alte piese ale lui Porumbescu.

EM. P.

1) Cuvânt de care ți se clatină măselele; și, la fel de rebarbativ, ca și deochiatul: *asezământul* x. y.; sau oficialul *însămânțări*, în loc de *sămănături*.

O MARE IZBÂNDĂ A BUCOVINEI CÂNTĂREȚE.—Între cei 40 premiați ai marelui *Concurs internațional pentru canto și violină*, care a avut loc la Viena în zilele de 5—19 Iunie 1932 și la care (numai la canto) s'au prezen-

Franz Schmidt, rectorul Academiei de muzică din Viena; Dr. Wilhelm Kienzl, compozitor; Selma Kurz; Dr. Robert Konta, muzicolog; Gheorghe Georgescu, direct. Operei din București; Nona Ottescu, rectorul Academiei de muzică din

Octavia Lupu-Morariu

toi 580 cântăreți din 42 state, Bucovina românească s'a distins în chip briliant, câștigând prin eminențele sale valori artistice Dna Octavia Lupu-Morariu și d-l Dr. Max Sauciuc-Săveanu diplome de recunoștință, cari îi situiază și pe artiștii noștri printre cei 40 premiați ai acestui mare concurs mondial. Diplomele sunt semnate de Clemens Kraus, directorul Operei de stat din Viena și de toți membrii comisiunii, între cari cele mai mari somități muzicale ca d. p. pentru canto :

București, etc. etc.; iar p. violină : Ko Ando, prof. la Acad. de muzică din Tokio; Franz Drdla; Gheorghe Enescu; Jan Kubelik, Jacques Thilbaud etc. etc.

Transmitem omagiile noastre de recunoștință și de admirație distinșilor noștri artiști cari și dânsii, au contribuit la recenta reliefare a prestigiului artistic de care trebuie să ne învrednicim dincolo de hotarele țării.

(După „Glasul Bucovinei”, An. 1932 Nr. 3818 din 28 Iunie 1932).

ARHIM. I. SCRIBAN LA SUCEAVA. — Ciclul de conferințe religioase, aranjat de secția locală a „Ligii Culturale” de sub prezidenția pâr. prof. T. Coclici, l-a încheiat în mod strălucit joi, în 21 l. c., pâr. Arhim. Scriban, marele orator care, acum trei ani, a vorbit în aceeași sală a Primăriei, reușind într-adevăr să încălzească inimile celor împietriți față de adevărurile credinței. Sub titlul „Înainte Paștelui” a vorbit despre lipsa de disciplină, în care se sbate omenirea de astăzi, care a lepădat frâul binefăcător, jugul ușor al legii lui Hristos, despre golul adânc de care suferă sufletul scepticului, care invidiază fericirea senină și naivă a credinciosului, ilustrând teza aceasta prin măiastra povestire a sbuciumului unor scriitori sceptici ca François Coppée și Pierre Loti, arși de nostalgia sentimentului religios. A încheiat cu un cald apel și cu urarea ca Paștile de anul acesta să nu le fie auditorilor numai obicinuitul prilej de bucurii și plăceri ci să le aducă reînvierea sufletească. Figura și înfățișarea impunătoare și blândă a oratorului, organul de un timbru nespus de plăcut, căldura și simplitatea cu adevărat apostolică, departe de orice poză, de acel patos teatral monoton, care e defectul unora din oratorii noștri bisericești — toate acestea împreună au impresionat adânc numerosul auditoriu.

V. M.

BASARABIA REDIVIVA — După ce prea iscusita administrație românească a făcut și'n Basarabia tot ce omeneste (și drăcește!) se poate face, pentru a compromite până la ipersaturație prestigiul oficialității românești, a fost nevoie ca providența (care'n orice cumpănă, nu ne uită) să descopere o strașnică jertfă întru reabilitarea României: măloasele ape ale Nistrului s'au ameste-

cat așadar cu sângele a sute de Moldoveni de dincolo, pentru a le aduce aminte buimăciților noștri frați de sub oblăduirea sovietelor că totuși au și dâșii o matcă și o maică la care orcând se pot întoarce: Moldova cea de baștină și România tuturor Românilor. Sânge Moldovenesc a trebuit deci iarăși să spele ticăloșenia acelei fanarionizate rase de baltă (Eminescu!) care — te miri că din strămta ei arie geografică (dintre Covaci și Băneasa) poate parazita în dauna Țării celei mari și largi și adevărate!...

O MARE CINSTIRE A UNIVERSITĂȚII CERNĂUȚENE. — Universitatea din Cernăuți, promotoare a legăturilor de frăție italo-română cum e astăzi și ambasadă culturală a fraților noștri Istro-Români, cum i s'a zis. — a primit din partea guvernului italian un foarte cinstitor dar: Medalionul de bronz „Dea Roma”. Și iată deci că Universitatea Cernăuțeană, cea atât de vitreg tratată și de asiatic neglijată de cei „în drept”, se învrednicește totuși a-și primi cinstirea cuvenită, cel puțin de dincolo de hotarele... Bucureștilor!...

ENESCU LA SUCEAVA. — După iarăși două concerte Cernăuțene (25 și 26 Mai a. c.) și după o descindere chiar și la Rădăuți (1-a), Gheorghe Enescu, proaspătul membru activ al Academiei Române, continuând — după chiar vorba lui — „să-și împlinească datoria de jubiliant”, s'a oprit (pentru a 3-a oară) la Suceava. Programul Sucevean din 30 Mai a. c.: Saint-Saëns, Concert stuch în La-major; Cesar Frank, Sonata în La-Major; C. Nottara, Siciliana; Scărlătescu, Bagatelă în stil românesc; Dvorzak-Kreisler, Largo din „Lumea Nouă” Sarasate, „Zigeunerweisen”; și, afară de program, Schubert, Albina.

„ARMONIA”. — Neobositoarea noastră Armonie (care dânsa și nu alții, e și chemată și în stare să reprezinte Bucovina muzicală la Radiul-București!) și-a încheiat al 51-le an de activitate, cu împlinirea a 18 Academii de muzică și recitări (adevărate concerte de cameră) și cu marele și duios-senzaționalul concert al „Armoniei-de ieri” (7 Aprilie), în care armoniștii „de ieri” (1881—1914) — între ei o întreagă pleiadă de emineuși muzicieni și dirijori de coruri (Nicu Gherman, Pr. Eugen Jancovschi, Amușu Lăteanu, Dr. Aune Morariu, Ștefan Scalat, Const. Șandru, Gheorghe Ucraineț, Alex. Zavulovici) — au produs dovada temeiniciei școlii muzicale create dealungul vremurilor de „Armonia”, iar armoniștii și de ieri și de azi au debutat în nou-creiata *Orchestra Armonia*.

CINCI SUTE ANI DELA MOARTEA LUI ALEXANDRU CEL BUN. — Bucovina, atât de Moldovă în toată esența ei, a comemorat cu vrednică cinstitoare împlinirea a 500 ani dela moartea marelui întemeietor al Țării-Moldovei, — dându-i-ne nu sarbede „cărbători naționale” de porunceală, ci spontane și colcăitoare prăznuiri de sinceră și adâncă răscolire sufletească. La Cernăuți conferința d-lui prof. I. I. Nistor (în Aula Universității) și cea a d-lui prof. Ovid Țopa (în Teatrul Național); la Suceava — fericit aleasă alăturare a Voevodului Alexandru cu Eroul ortodoxiei Ioan „cel Nou” dela Cetatea-Albă — a doua zi de Sănzienile Sfântului, dăruie Sucevii de chiar Bunul Alexandru, deci la 25 Iunie, un mare sobor bisericesc, prezidat cu multă cuviință de în-suși I. P. S. Mitropolitul Nectarie.

BUCOVINA LA RADIO-BUCUREȘTI. — Luna Aprilie ne-a fost, sub acest raport, prielnică. Duminică, în 10,

repriza operetei *Crai-Nou* (însă faptul reluării e elocvent...); Vineri în 22: debutul d-nei *Octavia Lupu-Morariu*, adevărat triumf, care pentru mulți va fi fost o revelație¹⁾; iar seara următoare, opereta lui Tudor Flondor, *Noaprea Sfântului Gheorghe*.

PROGRESUL BUCOVINEI ROMÂNEȘTI ÎN 80 ANI DE ZILE. — Revizuiind interesantul material din *Muzeul Seminarului român* (Cernăuți) avurăm un nou prilej de a constata că românismul bucovinean continuă a umbla calea răcucui. În adevăr un *Kreisschreiben* (Nr. 1552) *des k. k. galizischen Landesguberniums*, semnat la Leov 4 Faur 1849 de *Agenor Graf von Goluchowski, Landes-Chef*, e redactat nemțește și românește, cuvântând în tălmăcire românească (și chirilice) despre *Provizoreștile orândueli într-o privire la relațiile al (sic) Acatolicilor* (= *Über die provisorischen Verfügungen in Bezug auf die Verhältnisse der Akatholiken*); pe când (după alt document păstrat în acest atât de viu *Muzeu al Seminarului român*) Societatea ucraineană culturală „*Cetalmnia Rusca Besida*” din Toporăuți invită lumea la o reprezentare teatrală cu dans, pentru zilele de 13 și 14 Oct. 1929, cu o adresă ucraineană și românească. În zilele noastre, când (Martie 1932) din grija nu știu cui, la școala primară din Toporăuți a fost numită învățătoare fiica faimosului Krakalia (d-l inspector-șef să binevoiască a verifica faptul!), elocința unor asemenea dovezi istorice poate fi binevenită...

AL. STEJARU

1) Cf. revista „Radiofonia” (București), An. V 1932, Nr. 188 (24 Aprilie) pag. 8.

† TANIU DRACINSCHI.—S'a stins la Cernăuți (în 9 Martie 1932) gingașul nostru stihuitor Constantin (Taniu) Dracinski. Scrisul lui risipit și ascuns, sub pseudonimul *Lucifer*¹⁾ (căci *Taniu* de mult nu mai era un pseudonim), prin cele periodice bucovinene („Gazeta Bucovinei” An. V, „Patria” An. II și III, „Deșteptarea” IX) și „Junimea literară” (în care semnează schița *Lacrimile flo-rilor* An. I 1904, 35—36, și traducерile

† Taniu Dracinski

din favoritul său Rudolf Baumbach, *Grădina iubitei*²⁾ ibid. 111, și *Nauzicaa* An. VII 1910, 18) e vrednic de-o cercetare mai amănunțită.

Note biografice. — Coboritor dintr'o veche familie preotească al cărei descendent fu și Ștefan Dracinski directorul liceului din Suceava, Taniu fiul în-

tru-tot-vrednicului³⁾ Mihai Dracinski, Rector al Seminarului teologic din Cernăuți, și al Elenei născ. Tarangul, s'a născut în Volovăț, la 9 Aprilie st. nou 1875. În Volovățul lui Ștefan Vodă s'a înfrățit pentru totdeauna cu moldovenia și cu poezia naturii. Biblioteca bunicului său, protopopul Nicolai Dracinski, îi dă cele dintâi atingeri cu literatura română și germană. Între 1886—1894 isprăvește liceul din Rădăuți. Ca elev de liceu contractează acea mutilare fizică (fractura unui picior), de pe urma căreia a rămas apoi un atât de resemnat singuratec. Urmează dreptul la Cernăuți. Școala românească din soc. „Junimea” — mărturisește dânsul — i-a fost adevărată resurrecție națională. Beamte-
rul austriac simte nu odată nevoia de a da câte un iureș „de purificare” pela București (în 1901, și'n 1906, la marea expoziție). A fost un temeinic magistrat, de școală juridică bucovineană. Nenorocirile fizice îl pândesc mereu: la 1929 suferă de pe urma unei embolii amputarea unui picior. Suportă aceste înfrângeri cu eroismul adevăratului om superior. Biruită de generoasa lui voință, în cele din urmă, soarta nu i-a putut refuza, o atât de binemeritată însorire a truditei lui vieți: cei doi ani de senină fericire casnică în cari au pălpăit cele din urmă bucurii ale sărmaneii lui vieți...

1) Ne întrebăm ori de și versificația *Mireasa visărilor mele* din „Junimea literară” An. III 1906, 154, semnată Ionel *Lucifer* o fi a lui.

2) Reeditată (într'o redacție emendată) în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* 1920, 130.

3) Vezi „Junimea literară”, An. XVI 1927, 126—127.

MULT-TRÂMBIȚATA „CULTURALITATE”! — Tinereștile „Pagini moldovene” (An. I. Nr. 1) înregistreză: „Statul, secătuit de urmările războiului, a tăiat mișcării literare și artistice orice sprijin. Singurul lux pe care și-l permite fiind... echipele de sport, trimise peste graniți”. Și noi nu uităm că printre acești „sportivi”, deplasați oficial chiar și peste hotarele bieteii României contează și ilustra școală de rățoie uniformată care este „cercetășia”! Căci ce alta decât simplă fanfaronadă de uniforme — ca și când nu le-am avea destule!... — și defilări a ajuns biata cercetășie, — deși cei ce o concepuseră ca o întregire a educației școlare, accentuau odată că „Cercetășia nu e nici sectă protestantă, nici militară deghizată, ci un sistem de educație naturală” (Gh. D. Mugur, *O școală de împluternicire* 1916, 10).

TRĂIASCĂ POLITICA, PIARĂ ROMÂNIA! — Și iată ce-a ajuns județul Cernăuți din grația înaltelor rezonanțe de stat ale partidelor noastre politice: alături de 314 învățători minoritari, între cari 259 ucraineni, învățătorii români sânt numai 182!!! Și mai există totuși „politiciani” cari fac pe mirații când noi cerem ca în toate acțiunile noastre obștești să primeze convingerea culturală, nu meschina pagodă politicianistă!

„PAGINI MOLDOVENE” — Foarte binevenită, după ce „Viața Românească” mutată în... strada Sărindar a căzut la nivelul „Adevărului literar” — proaspăta, tinereasca publicație Ieșeană a lui Sandu Teleajăn, Ionel Teodoreanu, O. Tafrali, Al. I. Zirra și ceilalți. Moldova culturală să-și mobilizeze toate energiile pentru a precumpeni cinicul regionalism bucureștean, — și’n speță de cel sărindarizat!

† PARTENIE SIRETEAN. — Regimul nostru financiar se poate felicita! A mai scăpat de un... pensionar! Duioșul și meșterul nostru cronicar Partenie Siretean, care cu ale sale *Amintiri din războiul pentru independență*, Cernăuți 1927, și-a dobândit un locușor în scrisul românesc din Bucovina, distinsul nostru colaborator, pitoresc și’n ale sale amintiri despre *Familia Siretean* („Făt-frumos”

†Partenie Siretean
mort deunăzi

1930), fostul director general la finanțe asupra căruia, când și-a dat obșteșcul sfârșit, s’au găsit 43 (patru-zeci-și-trei!) lei, sa izbăvit definitiv de pensionismul statului român în ziua de 25 Mai 1932!... În adevăr, expertiza medicală a stabilit următoarele: Sucombat de tuberculoză senilă, produsă de subalimentație (nu-și

primise pensia de 7 luni de zile) !!! Și cum știe soarta să dea anumit relief lucrurilor, — căci bucovineanul Partenie Siretean intrupa pentru noi viul simbol al supremei jertfiri pentru „România”: fugise doar din banca leceului Cernăuțean ca să între în rândurile dorobânțimii dela 1877 !...

O MARE ȘI ADEVĂRATĂ „DECORARE ! — Vrednicul cantor bis. din Toporăuți, *Onufrei Dobrea*, strajă a Românisului de peste Prut, strajă mai ageră decât multă minciună de „siguranță” oficială, (pe care n'o vedem), e decorat de..., de ziarul ucrainean „*Narodnei sila*” (Cernăuți), An. I, 1932. Nr. 19 din 29 Mai, cu epitetul „hadina” = (șarpe). — șarpe de teama căruia „tremură toată intelectualitatea ucraineană!”. Din parte-ne, propunem pentru d-l director școlar dela Toporăuți, faimosul instigator ucrainean Starciuc (de altfel, exponent al prea cinstitelor noastre partide politice) „Răsplata muncii” cl. a II-a și „Curajul civic” cl. I-a !...

SEPTUAGENARA „ASTRĂ” A BUCOVINEI. — *Societatea pentru cultură* din Cernăuți (o altă dovadă a intensivei culturalități bucovinene), reîntegrată prin oameni de serioasă muncă (Al. Procopovici, Gr. Nandriș, C. Loghin, Al. Vitencu, E. Neșciuc, Păr. Victor Berariu, ș. a.), la rostul ei de matcă culturală, și-a sărbătorit — destul de modest...—în Mai 1932, împlinirea celor 70 ani de viață. Pentru noi, serbările s'au inaugurat cu un ciclu de conferințe și au făcut vâlvă cu reprezentarea opereții lui C. Porumbescu, *Crai Nou* (20 Mai) prin soc. „Tudor Flondor” —

când, sub creatoarea baghetă a d-lui prof. *Constantin Șandru*, ne-a fost dat să savurăm mai ales exhibițiile de mult consacratelor noastre elemente artistice *Octavia Lupu-Morariu* (Anica), *Elisa Manug-Tabacaru* (Dochița) și *Costică Lupu* (Îspravnicul). O „seară bucovineană” la Radio-București a voit și dansa (?) să se afirme în semnul Bucovinei culturale...

O NOUĂ CINSTIRE A ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI DIN... BUCOVINA ! —

Academia Română s'a oprit cu un mare și foarte bine-meritat premiu asupra cărții d-lui Alexie Procopovici, *Mic tratat de lingvistică generală*, Cernăuți 1930. Și totuși aflăm că d-l Al. Procopovici nu-i decât profesor al unei oarecari Universități dela Cernăuți...

CA LA NOI LA NIMENI ! — Cu data de 28 Iunie a. c. Seminarul romanic dela Universitate Berlin și-a achitat abonamentul pe anul 1932, la buletinul „Mihail Eminescu”. La noi, Seminarul român II dela Universitatea Cernăuți, nici până astăzi (cf. „Făt-frumos” 1931, 222), n'a fost vrednic să-și achite datoria de 6.970 lei (deci : șase mii nousute șapte zeci lei) la cutare librar și legător de cărți din Cernăuți ! Coloniștii României-Mari (Bucovinenii și Basarabenii ¹⁾ se tot mângâie cu lozinka (pusă în circulație de cine știe ce *Pișicherescu*) că „criza e universală, mondială”... Nu ! Gospodăria cea mai țigănească e totuși

1) Ardelenii nu, fiindcă: 1) se știu manoiescizi; 2) alde Sever Bocu și Boliilor lor sunt imuni față de orice sancțiune; 3) și-au asigurat pe totdeauna (?) favoarea dătătoare de fericiri... etc., etc.

cea a României, — căci țigănie patentă e d. p. ca la București să fii cu plata salariilor la zi, iar „provincia” să șchio-păteze cu 5—6 luni de salar restant în urmă!

ȘI IARAȘI O DISTINCȚIE PENTRU UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI. — Când toată scofala bacalaureatului nu-i decât o atât de vădită loterie a intervențiilor și, mai ales, sinecură politică (prilej de înțolire pentru cei doi-trei favoriți ai „guvernului” și, mai ales, prilej de a trebui să se lase din oficiu spoliați¹⁾ pentru părinții bieților candidați de bacalaureat), — faptul că la bacalaureatul 1932 n'a fost angajat nici un singur profesor bucovinean dela Universitatea Cernăuți, e în cele din urmă și el tot o binemeritată distincție²⁾...

CÂNTEC ROMÂNESC LA ROMA!

— Să nu uităm că din solitudinea zelosului nostru *Claudiu Isopescu*, stațiunea Radio-Roma-Napoli transmitea (în 22 Decembrie 1931) cântec românesc (cult și popular) și chiar o caldă pledoarie a lui *Claudiu Isopescu* pentru cântecul popular românesc.

1) Pe când, marea acțiune pornită din partea Asociațiilor noastre didactice dar și din partea particularilor, de a reîntorna bacalaureatul în vechiul lui prestigiu de examen trecut, *cînstît*, în chiar cadrele examenelor de liceu?

2) Și, pentru a-i distinge definitiv pe profesorii Universității bucovinene, propunem să li se impună purtarea unei... uniforme. În berechetul de salar pe care-l au, n'o să le fie prea greu ca să și-o confecționeze.

„AMICII ROMÂNIEI”! — Vorbă aruncată de un mehenghiu — Și cine știe de nu și-ar avea rostul! Între atâți „amici” ai altora, câți mișună la „Cernăuți” („Amicii Poloniei”, „Amicii Cehoslovaciei”,¹⁾ „Amicii Franței”, „Cercul franco-român”²⁾), „Amicii Italiei”, „Amicii... meritelor agricole” etc.), cine știe dacă o similară asociație, în sensul românismului, nu și-ar avea rostul?! Programul? Mai simplu de cât orce (chiar și decât reînstalarea la cârma Țării noastre a celor mai compromiși „gospodari” — cf. raportul lui Rist): 1) Ca orice Român să vorbească, în contact cu minoritarii, cât mai multă românească (în piață, în magazine d. p. !...); 2) Ca instituțiile noastre culturale (chiar și cele ...românești!!!) să dea mai multă atenție aportului cultural românesc (șezători, audiții, piese teatrale); 3) Ca presa „noastră” minoritară să fie riguros supraveghiată...; 4) Ca exponenții celorlalți „amici”, care de ani de zile petrec la noi, să catadixescă și d-lor a ne învăța limba, pentru a ne da dovada, că n' aceste străduințe de „amiciție” nu se ascunde tentativa de a ne reduce la rolul de debușeu pentru cultura d-lor, ci că e vorba de o *reală și loială prietenie*!... Etc. etc. etc. Program, deci berechet! Cine-i harnic să-l înfăptuiască?

1) Dar noi nu uităm că Cehoslovaci sunt cei mai prieteni între prietenii Ucrainei și că Universitatea din Praha e cuibul celei mai fervente iredente ucrainene din România.

2) Deci, potrivit nesațului de... — hai s'o spunem pe șleau — decorații, nutrit de reprezentanții acestei „amiciții”, chiar o dublă căptușeală franco-română!

A MURIT SORA LUI C. PORUMBESCU. — S'a stâns (la Cluj, în 30 Iunie a. c.) d-na Maria Rațiu-Porumbescu care, prin cultul ce, ani de-a rândul l-a știut nutri și crește în jurul amintirii și operei celor doi Porumbești ai noștri, a fost vrednică fiică a cărturarului Iracție și a fost mai mult decât sora pururi-regretatului Ciprian. Inițiințarea Muzeului Porumbescu dela Suceava e, în bună parte, un merit al defunctei. O bogată corespon-

SOC. „ARMONIA” PENTRU MOLDOVA DE PESTE NISTRU. — Vrednica soc. „Armonia” (Cernăuți) a adresat ziarului „Universul” următoarele: Domnule Director, întru alinarea mucericii fraților noștri transnistrieni, refugiați în adevărata lor patrie, semicentenara soc. „Armonia” (Cernăuți), odrăslită și dânsa din grele răstăriști, vă încredințează ofranda de 1.500 lei, sumă realizată cu concursul „Armoniei de ieri”,

† Maria Rațiu-Porumbescu
(Sora lui C. Porumbescu)

dență a Mariei Rațiu-Porumbescu (indeosebi cu biograful lui C. Porumbescu, Constantin Morariu) cuprinde multiple lămuriri privitoare la viața și opera lui Iracție și Ciprian Porumbescu. Fiică a dacoromânului Iracție, Maria Rațiu-Porumbescu a avut legături culturale cu toate unghiurile românești, Nici viața Istro-Români n'au rămas străini de solicițudinea ei. Intreaga Bucovină culturală se închină așadar veșniciei Ei amintiri...

în 7 Aprilie a. c. Cu frățesc salut, p. soc. „Armonia”: Președ. Leca Morariu; Secretar: Eusebiu Jemna.

CRAINICI AI FILOLOGIEI ARDELENE IN BUCOVINA. — Au descins pe meleagurile Bucovinei și fac cercetări filologice pentru presumpțivul Atlas lingvistic d-nii Dr. Sever Pop și Dr. Emil Petrovici dela Universitatea Clujeană. Fie bineveniți în cuprinsul omeniei și ospe-

ției noastre moldovenesti! — Tinerii cercetători își fac explorările cu ajutorul unui automobil care-i... proprietatea Muzeului limbii române dela Cluj, căci pe când la Cernăuți Institutele universitare nici până azi nu și-au plătit legătorii și librării de pe anul 1930, la Cluj, un Muzeu al limbii române dispune chiar și de automobil propriu!... Ce ți-i și cu Manoilescizarea noastră universitară!...

O CÂNTĂREAȚĂ BUCOVINEANĂ ÎN CEHOSLOVACIA. — Distinsa noastră compatrioată, D-ra Carolina V. M. Șesan, cu numele artistic Vera Mora, a ajuns o mult apreciată cântăreață de concert și de operă în Cehoslovacia. Vera Mora a concertat în Praga, Nymburk, Bratislava, Pisek, Brno, Pízen, Strakonice etc., dând toată atenția și repertoriului român: Borgovan, Brediceanu, Caudella, Dima, Kiriak, E. Mandicevski, Porumbescu, C. Șandru etc. Executând piesele românești și în românește, și chiar în costum românesc, Vera Mora a ajuns un adevărat copil favorit al publicului cehoslovac. Dar pe scena operei din Bratislava Vera Mora a obținut frenetice succese și cu desăvârșitul ei joc de scenă. Presa cehoslovacă abundă în unanime elogii. A cântat de repetate ori și la stațiunea de radiodifuziune din Praga și din Bratislava.

L. M.

„REVISTA GERMANIȘTILOR ROMÂNI” (Anul I, nr. 1 București, 22 Martie 1932), Tipografia „Bucovina”, I. E. Torouțiu. 108 pagini. — Noua revistă, anunțată încă din iarna trecută, apare întâia oară ca „număr festiv închinat lui Goethe”, avându-l director pe d. Simion C. Mândrescu, titularul catedrei de germanistică dela Universitatea din București, iar secretar de redac-

ție pe d. I. E. Torouțiu nume cunoscut în lumea germaniștilor.

Cele șapte articole și studii omagiale asupra lui Goethe sunt precedate de un „Cuvânt explicativ” în care d. Mândrescu expune întâiu peripețiile prin care au trecut studiul limbii și literaturii germane la Universitatea din București, dela 1905, data înființării primei catedre germanistice din România veche. Din începuturi foarte modeste s'a creat un curent destul de puternic pentru noua specialitate, curent care îl determină pe d. Mândrescu să lanseze, încă la 1909, un apel pentru înființarea unei reviste ce urma să se intituleze „Cultura germană”, având scopul „să facem ca literatura, știința și întreaga cultură germană, sub controlul și conducerea noastră, să devină un izvor de îmbogățire, de înnobilare a literaturii, științei și a întregii noastre culturi”. fiindcă „îndrumarea culturii noastre nu trebuie să fie condusă de nici un fel de sentimentalism; ea trebuie să se bazeze numai și numai pe interesele dictate de împrejurări”. Se accentua în apel faptul că, alături de cultura franceză, „s'a ridicat viguroasa cultură germană” și că „limba germană este astăzi păstrătoarea tuturor rezultatelor științifice precum și a mijloacelor de investigațiune, stăpânind deopotrivă știința ca și drumul spre știință”. Dar apelul acesta n'a avut decât „darul să stârnească în jurul său discuții destul de vii”, discuții cu adversari ai culturii germane; realizarea operei plănuită a trebuit mereu amânata, „iar mai apoi războiul mondial și al nostru, creând cu totul alte situații și impunându-mi alte îndatoriri, nu mi-au mai îngăduit să mă gândesc la planurile mele din trecut”. Se știe într'adevăr că, în timpul neutralității României, germa-

nistul Mândrescu a fost unul dintre fruntașii curentului politic *antigerman*, ca atare lovit mereu de „Ziua”, ziarul înființat și plătit de finanța germană.

În continuare, d. Mândrescu arată și situația, incomparabil mai grea, în care se afla germanistica în România de după războiu mai ales din cauza resentimentelor, a urii contra aliatei dușmanilor noștri de moarte — și apoi din cauza nepregătirii studenților, „fiindcă ministrul nostru de Instrucție din timpul războiului, în timp ce în școlile din Franța se dublau orele de limba germană, a găsit că face un act de bravură, desființând-o din școlile noastre”.

Noua lege a învățământului secundar, votată după războiu, a redus învățământul limbii germane în liceele noastre dela 7 ani la 4 ani de studiu, a scos-o deci cu desăvârșire din gimnazii și a lăsat Ministerului Instrucțiunii Publice latitudinea să o scoată din toate liceele, înlocuind-o cu limba engleză sau italiană. Acestea toate, d. Mândrescu le arată într-un apel, lansat la 31 Dec. 1928 către profesorii de limba germană din țară, relevând din nou „rolul mondial al științei germane”, „limbă indiscutabil recunoscută ca limbă a științei”, „incomparabilele ¹⁾ frumuseți ale literaturii germane” și invocând și momentul practic când zice: „Și-au dat seamă făuritorii acestei nefaste legi ce armă au luat din mâna Românului, a micului comerciant, absolvent de gimnaziu, în lupta sa contra preponderenței economice a altora?” Apelul mai adaogă cu drept cuvânt și argumentul că trebuia să se țină seamă și de raporturile noastre cu minoritatea germană.

Profesorii de germană întruniți în 6 I. iunie 1929 la Universitatea din București, au ales o comisiune care, să prezinte celor în drept un memoriu pentru reșezarea limbii germane în situația ei

dinainte de războiu, dar demersurile acestei comisii n-au obținut decât făgădueli, căci nici noua lege a învățământului secundar, din 1931, n'a schimbat nimic ²⁾. Această împrejurare îl determină pe d. Mândrescu să-i convoace din nou pe germaniști, profesori și studenți, pe ziua de 11 Decembrie 1931, când se înființează „Societatea germaniștilor din România”, precizându-i-se scopul cu articolul 5 din Statutul votat în aceeași adunare: „întemeierea unei organ de publicitate la dispoziția cercetătorilor pe tărâmul limbii, literaturii și culturii germane, organizarea unor excursii în ținuturile germane, în țară și străinătate, precum și repunerea limbii germane în drepturile ei dinainte de războiu”.

Cu prilejul acesta d. I. E. Torouțiu „ne-a pus la dispoziție mijloacele necesare pentru a ne putea începe imediat lucrările”, gest care „va rămâne ca dovadă nepieritoare ³⁾ despre insufletirea ce a domnit la înființarea Societății. Iar *Revista germaniștilor* este primul pas făcut în această direcție. Rostul ei va fi: de a publica studiile cercetătorilor pe tărâmul germanisticii, a informa intelectualitatea noastră asupra limbii, literaturii și culturii germane în genere; a publica traduceri din autori germani; a informa străinătatea prin studii în limba germană, asupra culturii românești și prin publicarea de traduceri bune din literatura română.

După acest articol introductiv urmează studiile următoare: *Caracterul național-german al operei literare a lui Goethe* (cuvântarea d-lui Mândrescu la

1) ???

2) Dimpotrivă a mai scos limba germană și din clasa a patra!

3) ...de înaltă culturalitate bucovineană! (Nota redacției).

festivalul dela Ateneul Român cu prilejul centenarului morții lui Goethe); *Noul Goethe și actualitatea*, discurs comemorativ, ținut de prof. Victor Morariu la Universitatea din Cernăuți. *Personalitatea lui Goethe* de germanistul poet Ion Sân-Giorgiu; *Poesii lirice de ale lui Goethe*, ajunse poezii populare în Ardeal de Bernhard Capesius; *Copilărie și tinerețe (Frankfurt pe Main 1749—1765)* de I. E. Torouțiu; „*Baladele lui Goethe în românește*” de Ion Gherghel, *Amurg și înop-tare (Weimar 15 Martie — 22 Martie 1832)* de I. E. Torouțiu.

Cu asemenea conținut, acest număr omagial Goethe se prezintă și ne reprezintă în mod demn impresie sporită esențial prin splendida execuție tehnică, cu adevărat festivă — un nou triumf al tipografiei „Bucovina”.

Abonamentul: lei 300 anual în țară. lei 400 în străinătate. — Numărul: lei 100. — Adresa redacției: București III. Strada Paris 2. — Administrația: București III, Str. Gr. Alexandrescu nr. 4.

V. M.

POȘTA ADMINISTRAȚIEI NOASTRE

I. P. C. SALE EPISCOPUL... — Cel mai potrivit răspuns refuzului P. C. Voastre de a mai abona revista „Făt-frumos” „în aceste vremi de cumplită criză”, îl socotim acesta, venit (cu data 24 Martie 1932) din partea vrednicului învățător Alexandru Vasiliu, fruntaș între folcloriștii noștri de astăzi: „n’am primit pensia pe lunile Sept., Oct., Nov. și Dec. a. 1931, Febr. și Martie 1932. Nu știu ce-au gândit stăpânii de ne-au dat-o pe Ian., care dacă am luat-o am împărțit-o și am răsîmpărțit-o... Pentru, aceea vă rog să hotărîți a nu mi se trimite revista pe a. 1932, până ce nu voi primi pensia pe lunile din urmă ale an. 1931 și pe cele două din 1932; iar dacă s’a întâmpla și voi primi-o, apoi singur eu am să vă fac știut că-mi înoiesc abonamentul și că vreau din tot sufletul să nu rup legătura cu *Făt-frumosul* Bucovinei. Alex. Vasiliu, învățător pensionar, în Tătăruși, Jud. Baia”...

DELA ADMINISTRAȚIA NOASTRĂ. — Revista „Făt-frumos” a mai primit următoarele daruri: 200 lei dela Păr. prof. Alexandru Gh. Morariu Cernăuți și 100 lei dela d-l Locot-Colonel Gh. C. Teodorescu Suceava. — Cinste generoșilor ctitori ai culturii „...în aceste vremi de cumplită criză”...

A apărut:

I. E. TOROUȚIU

Studii și Documente Literare Vol. II

București 1932 (452 pagini)

Acest monumental „Hurmuzachi al literaturii” cum i s’a zis...

BIBLIOGRAFIE

- LECA MORARIU, *Eminescu* (Note pentru o monografie) ; fascic. 1 Cap. VI Copilăria lui Eminescu și Cap. VII Eminescu elev, Suceava 1932.
- ȘTEFAN PAVELESCU, *O sută de ani dela moartea lui Vasile Cârlova*, Suceava 1932.
- GAVRIL IONESCU, *Cântece și strigături din județul Suceava* (cu prefață de Victor Morariu), Suceava 1932.
- CHRISTEA GEAGEA, *Elementul grec în dialectul aromân*, Cernăuți 1931.
- EUGEN I. PĂUNEL, *Informatorii lui Goethe asupra Principatelor Dunărene I*, Cernăuți 1932.
- ALEX. GH. MORARIU, *Maria Egipteanca, simbol al luminii dumnezeiești prin căință*, Cernăuți 1932.
- AVRAM M. FRENKIAN, *Mimesis și muzica; O contribuțiune la estetica lui Platon și Aristotel*, Cernăuți 1932.
- LECA MORARIU, *Pe marginea cărților III (Alecsandri—Cezar Petrescu—Ciribirești)* Cernăuți 1932.
- AL. PROCOPOVICI, *Alexandre Rosetti, Recherches sur la phonétique du Roumain au XVI-e siècle* 1926 (Recenzie-extras).
- EM. PANAITESCU, *Monumente inedite din Largiana*, Cluj 1932.
- ED. I. GĂVĂNESCU, *Ioan Popovici-Desseanu* (Viața și activitatea sa), Arad 1932.
- V. O. RĂDULESCU, *Generalul H. Cihosky; Crâmpeli din viața și „opera” celei mai odioase creaturi pe care armata română a avut-o dela înființarea ei, acum un veac, până azi*. București 1932.
- N. GEORGESCU-TISTU, *Bibliografia literară română*, București 1932.
- G. MAXIM-BURDUJANU, *Encore un de nos patriotes de 1848. Démètre G. Golescu I*, Paris 1931.
- LÁSZLÓ GÖBL, *A magyar szótárirodalom hatása az oláhra*, Budapest 1932.
- CIPRIAN PORUMBESCU, *Reverie* (în Sibemol-Major) p. violină și pian, publ. după manuscrisul original și inedit de Romulus Cionca (prof. la Academia de muzică din Cluj), Cluj (1932)

